

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI

2013 YILINDA TÜRKİYE, DÜNYA EKONOMİSİ

2014 YILINDAN BEKLENTİLER

**EBSO EKONOMİK RAPOR
OCAK - 2014**

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI

2013 YILI EKONOMİK RAPORU

OCAK 2014

2013 YILI EKONOMİK RAPORU

ÖNSÖZ	3
1. 2013 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ	4
1.1. GENEL BİR BAKIŞ	4
1.2. BÜYÜME VE TİCARET HACMİ	7
1.3. DIŞ DENGE, ÇAPRAZ KURLAR VE BÜTÇE	8
1.4. BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK	10
1.5. MENKUL KIYMET BORSALARI	11
1.6. KIRILGAN BEŞLİ	13
1.7. KÜRESEL REKABET GÜCÜ SIRALAMASI	14
2. 2013 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ	16
2.1. GENEL BİR BAKIŞ	16
2.2. TEMEL MAKRO BÜYÜKLÜKLERİN GELİŞİMİ	20
2.2.1. ÜRETİM VE BÜYÜME	20
2.2.2. HARCAMALAR VE BÜYÜME	23
2.2.3. YATIRIMLAR	25
2.2.4. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK	29
2.2.5. DIŞ TİCARET, ÖDEMELER DENGESİ VE KURLAR	31
2.2.5.1. DIŞ TİCARET	31
2.2.5.2. ÖDEMELER DENGESİ	37
2.2.5.3. ULUSLARARASI YATIRIM (DÖVİZ) POZİSYONU	41
2.2.5.4. DÖVİZ KURLARI	43
2.2.6. KAMU KEŞİMİ DENGESİ	46
2.2.6.1. BÜTÇE DENGESİ	46
2.2.6.2. BÜTÇE NAKİT DENGESİ VE FİNANSMANI	49
2.2.6.3. KAMU BORÇ STOKU	50
2.2.6.4. KAMU BORÇLANMA FAİZLERİ	52
2.2.7. ENFLASYON	53
2.2.8. FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARI	56
2.2.9. PARA, MEVDUAT VE KREDİLER	58
2.2.9.1. PARASAL GELİŞMELER	58
2.2.9.2. MEVDUAT GELİŞMELERİ	59
2.2.9.3. KREDİ GELİŞMELERİ	59
2.2.10. ÖDEME ARAÇLARI	62
2.3. SANAYİ SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER	63
2.3.1. ÜRETİMDE GELİŞMELER	63
2.3.2. İSTİHDAMDA GELİŞMELER	68
2.3.3. VERİMLİLİKTE GELİŞMELER	69
2.3.4. DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER	70
2.3.4. ENFLASYON VE SANAYİ SEKTÖRÜ	73
2.3.5. DÖVİZ KURLARI VE SANAYİ SEKTÖRÜ	74
2.4. KÜRESEL REKABET GÜCÜNDE GELİŞMELER	78
3. 2013 YILINDA İZMİR EKONOMİSİ	81
3.1. MERKEZİ DEVLET BÜTÇESİNE KATKI AÇISINDAN	81
3.2. YATIRIM TEŞVİKLERİ AÇISINDAN	81
3.3. İHRACAT AÇISINDAN	84
4. 2014 YILINA İLİŞKİN BEKLENTİLER	87
4.1. 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ	87
4.2. 2014 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ	91
5. 2014 YILINA İLİŞKİN ÖNERİLER	100
SONUÇ	103

ÖNSÖZ

2013 yılında dünya ekonomisinde gerek yaşananlar, gerekse beklentiler açısından önemli gelgitlerle karşılaşmıştır. Böylesi bir sürecin ortaya çıkması; 2008 yılında başlayan krizin etkilerinin hala devam etmesi ve finans kesimi-reel kesim dengesinin yeniden sağlıklı bir zemine oturtulamamasıyla yakından ilgili olmuştur.

Diğer taraftan 2013; küreselleşmenin genişlemesi ve derinleşmesinin hem önemli bir nedeni hem de önemli bir sonucu olan sermaye hareketlerinin de yön değiştirmeye başladığı bir yıl olmuştur. ABD'nin parasal genişlemeyi yavaşlatmasına ilişkin söylentiler, beklentiler ve sonunda da uygulamalar çerçevesinde gelişen piyasalardan başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelere doğru sermaye yönelimi olmuştur. Bunun sonucunda gelişmiş ülkeler görece olarak canlanma sürecine girerken, gelişmekte olan ülkelerde kırılmalıklar artmış, büyüme hızları yavaşlamıştır.

Bu süreçte; Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ve Hindistan, Brezilya, Endonezya ve Güney Afrika'yı kapsayan "kırılmal beşli"den sıkça söz edilir olmuştur. Daha çok cari açık referanslı olarak oluşturulan bu grupta yer almasının yanında öncelikle Haziran ayında başlayan önemli sosyo-politik gelişmeler, ardından da yıl sonuna doğru yolsuzluk operasyonu bağlamında yaşanan erkler çatışması ve sosyo-politik-kültürel boyuttaki tartışmalar Türkiye'yi politik ve ekonomik açıdan yeni bir iklime sürüklemiştir.

Böylesi ve adeta kaos nitelikleri taşıyan bir küresel ve ulusal iklim koşullarında 2014 yılına giren Türkiye'de ekonomik ve sosyal kesimlerin ciddi endişeler taşıdığı görülmektedir. 2014 yılında iki, 2015 yılında ise bir seçimin yapılacak olması da bu endişeleri artıran faktörler olmaktadır. Kuşkusuz Türkiye, büyük ve güçlü yönleri olan bir ülkedir. Dinamik ve zorlu koşullarda çalışmayı bilen girişimcileri, sağduyulu halkı, önemli kazanımlar elde etmiş demokrasi kültürü ile yaşanan sorunların da yine demokratik hukuk devleti çerçevesinde çözülmesini ümit ediyoruz.

Mevcut ekonomik ve politik ortamın avantaja dönüştürülmesi imkanlarının varlığı da umutlu olmak için gerekçe sunmaktadır. Ancak tüm sosyo-ekonomik kesimlerin bu süreçte daha fazla katılımcı, daha fazla inisiyatif alan bir nitelikte davranmaları gerekmektedir. Bir başka deyişle herkese ve her kesime büyük rol düşmektedir. İyi bir senaryonun yani yeniden yapılanma programının yeni anayasadan başlayarak tüm kesimlerin ve partilerin katılımıyla hazırlanabilmesi Türkiye'de yeni bir heyecan ve ümit yaratabilecektir.

Rapor, 2013 yılındaki ekonomik gelişmeleri ve 2014 yılına ilişkin beklentileri İzmir, ulusal, küresel ve de sektörel-makro (sanayi) boyutta değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda; ilk bölümde 2013 yılında yaşanan gelişmelerin, ikinci bölümde ise 2014 yılına ilişkin beklentiler ve önerilerin yer aldığı çalışmamızın faydalı olmasını diliyorum.

Saygılarımla,

Ender YORGANCILAR
Yönetim Kurulu Başkanı

1. 2013 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Bu bölümde, öncelikle dünya ekonomisindeki önemli gelişmeler kronolojik sıralamaya göre ortaya konulmuş, ardından da temel ekonomik göstergeler yardımıyla gelişmeler değerlendirilmiştir.

1.1. GENEL BİR BAKIŞ

Dünya ekonomisinde 2013 yılında yaşananlar daha çok ABD'nin parasal genişletmeyi yavaşlatma kararı (kararsızlığı) ve Euro bölgesindeki gelişmeler ışığında şekillenmiştir. Bu çerçevede 2013 yılında dikkati çeken ve önemli sonuçlar doğuran başlıca gelişmeler aşağıda özetlenmiştir.

- Dünya ekonomisi 2013 yılına ABD'deki mali uçurumun geleceğine ilişkin kaygılarla girmiş, harcama kesintilerinin 2 ay ötelenmesi geçici de olsa piyasaları rahatlatmıştır.
- Yine 2013 yılına girilirken Avrupa Merkez Bankası 2012 ve 2013 yıllarına ilişkin büyüme tahminlerini aşağı yönde revize etmiştir.
- 2013 yılının başlarında Japonya uzun süredir devam eden deflasyonist süreci tersine çevirmek ve ekonomiyi canlandırmak amacıyla yeni bir mali teşvik programı açıklamıştır. Japonya Merkez Bankası da varlık alım programını genişleteceğini duyurmuştur.
- Mart ayında dünya genelinde “kur savaşları” yani ulusal paranın değerini düşürerek ihracatı artırma konusu yeniden gündeme gelmiştir.
- Nisan ayında Fitch seçim sonrası oluşan siyasi belirsizlik nedeniyle İtalya'nın kredi notunu “A-”den “BBB+”ya düşürmüş, not görünümünü “negatif” olarak açıklamıştır.
- Yine Nisan ayında bu kez Moody's yüksek kamu borç stoku ve mali dengelerdeki bozulmayı gerekçe göstererek İngiltere'nin Aaa olan notunu Aa1'e indirmiştir.
- IMF'de Nisan ayında, ABD'deki harcama kesintileri ile Euro bölgesindeki sorunlar nedeniyle, 2013 yılına ilişkin küresel büyüme tahminlerini aşağı yönlü revize etmiştir.
- Bu ay içinde ayrıca Dünya Ticaret Örgütü 2013'e ilişkin dünya ticaret hacmindeki büyüme beklentisini yüzde 4,5'ten yüzde 3,3'e düşürmüştür.
- ABD Merkez Bankası (Fed) Mayıs ayında parasal genişlemeyi azaltabileceğine ilişkin niyetini ilk kez dile getirmiştir. Bu tarihten sonra özellikle dış kaynağa bağımlı gelişmekte olan ülkelerde tedirginlikler artmıştır.

- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) 30 Mayıs'ta yayımladığı “Ekonomik Görünüm” raporunda, küresel büyüme tahminini ekonomik aktivitedeki toparlanmanın beklentilerin bir miktar altında kalmasına bağlı olarak 2013 yılı için yüzde 3,4'ten yüzde 3,1 düzeyine düşürmüştür.
- Haziran ayında Euro bölgesinin 2013 yılının ilk çeyreğinde yüzde 0,2 oranında daraldığı açıklanmış, böylece Bölgedeki daralma 6. çeyreğe ulaşmıştır.
- 15 Haziran tarihinde AB üyeleri, dünya ticaretinde ciddi sonuçlar doğurması beklenen ABD ile Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerini yürütmesi için AB Komisyonu'na yetki vermiştir.
- Bu ay içinde Fed Başkanı Bernanke, 2013 yılı içinde varlık alımlarının azaltılabileceği sinyalini vermiştir. Bu açıklama sonrasında gelişmekte olan piyasalarda (emerging market) ulusal paraların Dolar karşısında değer kaybettiği görülmüştür.
- IMF, Temmuz ayında yayımlanmış olduğu revize “Küresel Ekonomik Görünüm” raporunda küresel büyüme tahminlerini düşürmüş, gelişmekte olan ülkelerin büyüme performansına yönelik artan risklere de dikkat çekmiştir.
- Ağustos ayında, küresel piyasalardaki olumsuz beklentiler gelişen piyasalardan sıcak para çıkışlarına neden olmuştur.
- Ağustos ayında açıklanan verilere göre; Euro Bölgesi 2. çeyrekte yüzde 0,3 oranında büyüyerek 6 çeyreğin ardından tekrar büyümeye başlamıştır.
- Finlandiya'nın cep telefonu üreticisi Nokia, 7,2 milyar dolara Microsoft'a satılmıştır.
- Ağustos ayının sonlarında Suriye'ye yönelik askeri bir operasyonun gündeme gelmesi küresel piyasalarda yeniden olumsuz bir hava yaratmıştır.
- ABD'de, Eylül ayında daha önce yüzde 1,7 olarak açıklanan ikinci çeyrek büyümesi, yüzde 2,5 olarak revize edilmiştir.
- ABD Merkez Bankası yoğunlaşan beklentilerin aksine Eylül ayı içinde aylık 85 milyar dolarlık varlık alımlarında indirim gitmediğini açıklamış ve bu finansal piyasalarda iyimser bir hava yaratmıştır.
- 1 Ekim tarihine kadar çözülemeyen bütçe sorunu nedeniyle ABD Hükümeti bu tarihte kepenk kapatmak zorunda kalmıştır.

- 17 Ekim tarihinde ABD Kongresi, kapanan hükümetin tekrar açılması ve borç tavanının yükseltilmesi konusundaki tasarımı onaylamış ve böylece ABD'de borç tavanı ve hükümetin kapanması sorunu 2014 yılının ilk aylarına kadar (Şubat) ertelenmiştir.
- Ekim ayında ABD Başkanı Barack Obama, Merkez Bankası Başkanlığı için Keynesyen ekolden gelen ve 4 yıldır Fed başkan yardımcılığı görevini yürüten Janet Yellen'ı aday göstermiştir.
- Uluslararası Para Fonu tarafından Ekim ayında yayımlanan “Dünya Ekonomik Görünüm” raporunda gelişmiş ülkelerde daha olumlu bir ekonomik görünüm beklenirken bu kez gelişmekte olan ekonomilerin yavaşlama trendine girdiğine dikkat çekilmiştir.
- Kasım ayında, ABD Merkez Bankası (Fed) başkanlığı için Janet Yellen'in adaylığı, Senato Bankacılık Komisyonu'nda 8'e karşı 14 oyla kabul edilmiştir.
- OECD Kasım ayında yayımladığı “Ekonomik Görünüm” raporunda küresel büyüme tahminlerini düşürmüştür.
- Kasım'da açıklanan veriler, Euro Bölgesi'nin yılın 3. çeyreğinde binde bir gibi oldukça sınırlı bir oranda büyüme kaydettiğini ortaya koymuştur.
- Aralık ayında Standard and Poor's Fransa'nın kredi notunu bir basamak indirerek AA seviyesine düşürmüştü, kredi notu görünümünü ise negatiften durağana çevirmiştir.
- Avrupa Merkez Bankası Kasım ayındaki toplantısında politika faizini yüzde 0,50'den yüzde 0,25 düzeyine indirmiştir.
- Kasım ayında Moody's Yunanistan'ın kredi notunu iki basamak birden yükselterek “C”den “Caa3” seviyesine çıkarmıştır. Moody's, ülkenin kredi notunun görünümünü de “durağan” olarak belirlemiştir. Böylece Yunanistan'ın kredi notu 19 ay sonra ilk defa yükseltilmiştir.
- Fed'in varlık alım programına yönelik belirsizlikler nedeniyle Kasım ve Aralık aylarında gelişmekte olan ülkelerde faiz artırımları devam etmiştir. Nitekim Endonezya Merkez Bankası Kasım ayındaki toplantısında da politika faizini yüzde 7,50'ye, Brezilya Merkez Bankası ise gecelik borç verme faizi olan politika faizini 50 baz puan artırarak yüzde 10'a çıkarmıştır.

- ABD Merkez Bankası 18 Aralık tarihinde yaptığı yılın son toplantısında aylık 85 milyar dolarlık tahvil alım miktarını 10 milyar dolar azaltarak, 75 milyar dolara indirmiştir. Böylece konuya ilişkin olarak yedi aydır devam eden söylentiler ve spekülasyonlar yeni bir aşamaya taşınmıştır.
- ABD’de bütçe tasarısı Temsilciler Meclisi ve Senato’nun ardından 26 Aralık’ta Başkan Obama tarafından da onaylanmış, böylece ülkede kamu harcamalarının devamına ilişkin riskler büyük ölçüde hafiflemiştir.
- Euro Alanı’nda Aralık ayında açıklanan veriler son aylarda bölge ekonomisine ilişkin artış gösteren olumlu beklentileri bir miktar sekteye uğratmıştır.
- Aralık ayının ilk yarısında yukarı yönlü bir seyir izleyen Euro-Dolar paritesi Fed’in varlık alım programını azaltma kararının ardından bir miktar gerilemiş, izleyen günlerde ise yeniden yükselmiştir.

Görüldüğü gibi 2013 yılı gerek ABD ve AB ülkeleri gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça hareketli geçmiştir. Bu hareketli ortamın nicel yansımaları, izleyen bölümde ortaya konulmuştur.

1.2. BÜYÜME VE TİCARET HACMİ

Tablo 1’den görülebileceği gibi, küresel krize bağlı olarak 2009 yılında binde 7 gerileyen dünya üretimi 2010 yılında yüzde 5,1 gibi yüksek bir oranda artmış, izleyen yıllarda ise yavaşlama trendine girmiştir. Bu durum 2013 yılında da devam etmiş ve IMF tarafından yıl sonunda büyüme hızının yüzde 2,9’a gerileyeceği tahmin edilmiştir. Böylece de 2012 yılında 72,2 trilyon dolar olan dünya hasılasının 2013 sonunda 73,5 trilyon dolara yükseleceği öngörülmüştür.

Ülke grupları bazında değerlendirme yapıldığında; 2013 yılı için üretim artışı gerçekleşme tahmini gelişmiş ülkelerde yüzde 1,2, gelişmekte olan ülkelerde yüzde 4,5’tur. 2013 yılında da gelişmekte olan ülkelere Çin yüzde 7,6 ile en hızlı büyüyen ülke özelliğini korurken, Tablo 1’de yer alan ülkeler arasında Hindistan ve Türkiye yüzde 3,8’lik büyüme beklentisi ile bu ülkeyi izlemiştir.

2013 yılında dünya ticaret hacminin artış hızının yüzde 2,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu oran 2012 yılına göre binde 2 düzeyinde artışa karşılık gelmesine rağmen, yılbaşındaki yüzde 4,5’lik öngörünün oldukça altındadır. Bu gelişmede Euro bölgesinde beklenen düzeyde canlanma olmamasının yanında Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki ekonomik ve siyasi sorunların devam etmesinin önemli rolü olduğu söylenebilir.

TABLO 1: DÜNYA EKONOMİSİNDE GENEL GELİŞMELER

GÖSTERGE	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BÜYÜME HIZI (%)						
Dünya	2,8	-0,7	5,1	3,9	3,2	2,9
Gelişmiş ülkeler	0,2	-3,7	3,0	1,7	1,5	1,2
ABD	0,0	-3,5	2,4	1,8	2,8	1,6
Japonya	-1,2	-6,3	4,5	-0,6	2,0	2,0
Avrupa bölgesi	0,5	-4,3	2,0	1,5	-0,6	-0,4
Almanya	1,0	-5,1	4,0	3,4	0,9	0,5
Fransa	0,1	-2,6	1,7	2,0	0,0	0,2
İtalya	-1,3	-5,2	1,8	0,4	-2,4	-1,8
İngiltere	-0,1	-4,9	1,8	1,1	0,2	1,4
İspanya	0,9	-3,7	-0,3	0,1	-1,6	-1,3
Gelişmekte olan ülkeler	6,0	2,8	7,4	6,2	4,9	4,5
Çin	9,6	9,2	10,4	9,3	7,7	7,6
Rusya federasyonu	5,2	-7,8	4,3	4,3	3,4	1,5
Arjantin	6,8	-2,2	9,2	8,9	1,9	3,5
Brezilya	5,1	-0,6	7,5	2,7	0,9	2,5
Hindistan	6,4	6,8	10,1	6,3	3,2	3,8
Türkiye	0,7	-4,7	8,9	8,5	2,2	3,8
Küresel Hasıla (Trilyon Dolar)	61,8	58,6	63,9	70,8	72,2	73,5
Dünya Ticaret Hacmi (%)	2,9	-10,7	12,6	6,1	2,7	2,9
İthalat						
Gelişmiş ülkeler	--	--	11,4	4,7	1,0	1,5
Gelişmekte olan ülkeler	--	--	14,9	8,8	5,5	5,0
İhracat						
Gelişmiş ülkeler			12,0	5,7	2,0	2,7
Gelişmekte olan ülkeler			13,7	6,8	4,2	3,5
Petrol dışı mal fiyatlarının değişimi (%)	7,5	-15,7	26,3	17,8	-9,9	-1,5
Petrol fiyatlarında değişim (%)	36,4	-36,3	27,9	31,6	1,0	-0,5
İmalat san. ürn. fiyat değişimi (%)	6,8	-6,7	2,7	6,6	-1,0	0,2
Petrol fiyatları (Brent tipi varil/dolar)	97,0	61,8	79,0	104,0	105,0	104,5

Kaynak: IMF, World Economic Outlook October, 2013

Dünya ekonomisindeki üretimin ve ticaretin önemli girdilerinden biri olan petrolün fiyatları, 2013 yılında yaklaşık binde 5 oranında düşmüş ve varili 105 dolardan 104,5 dolara gerilemiştir.

Bu veriler dünya ekonomisinin; gerek büyüme, gerekse ticaret hacmindeki artış açısından 2013 yılında istenen düzeylere gelemediğini, varolan ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle 2014 yılına da pek ümit ile girilemediğini ortaya koymaktadır.

1.3. DIŞ DENGE, ÇAPRAZ KURLAR VE BÜTÇE

Tablo 2'den görüldüğü gibi 2013 yılında ABD doları Japon Yeni karşısında önemli oranda değer kazanırken, Euro karşısında az da olsa değer yitirmiştir. ABD büyük oranda dış ticaret ve cari açık, Çin ve Almanya ise fazla vermeye 2013 yılında da devam etmiştir. ABD'de 2013 yılı 3. çeyreği itibariyle cari açığın milli gelire oranı yüzde 2,4, bütçe açığının oranı yüzde 4,1 düzeyinde bulunmaktadır. Bu veriler, 2012 yılına göre her iki göstergede de ciddi oranda iyileşmeye işaret etmektedir.

TABLO 2: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BAZI VERİLER

(Son bir yıllık)

ÜLKE	Dış ticaret dengesi (Milyar \$)	Cari denge (Milyar \$)	Cari Denge/ GSYİH %*	Dolar kuru		Bütçe dengesi /GSYİH*	10 yıllık tahvil faizi %**
				31 Aralık 2013	Bir yıl öncesi		
ABD (Ekim)	-716,1	-398,7(3Ç)	-2,4	--	--	-4,1	3,03
Japonya (Ekim)	-97,4	41,2	1,0	105,0	86,5	-8,2	0,74
Çin (Kasım)	266,5	184 (3Ç)	1,9	6,05	6,23	-2,0	4,49
İngiltere (Ekim)	-170,3	-94,9(3Ç)	-3,5	0,60	0,62	-6,7	3,29
Almanya (Ekim)	256,3	254,0	6,9	0,73	0,76	0,1	1,94
Fransa (Ekim)	-80,5	-45,5	-1,9	0,73	0,76	-4,1	2,43
İtalya (Ekim)	36,9	16,3	0,5	0,73	0,76	-3,2	4,09
İspanya (Ekim)	-20,0	10,4	0,8	0,73	0,76	-7,1	4,22
Portekiz (Ekim)	-12,6	0,7	0,3	0,73	0,76	-5,9	6,03
Yunanistan (Ekim)	-23,3	1,3	0,8	0,73	0,76	-2,2	8,57
İrlanda (Ekim)	50,6	13,7(3Ç)	4,0	0,73	0,76	-7,5	3,47
Euro bölgesi (Ekim)	190,8	270,7	2,0	0,73	0,76	-2,9	1,94
Rusya Fed. (Ekim)	178,3	38,9(3Ç)	2,4	32,9	30,6	-0,5	7,88
Arjantin (Kasım)	9,6	-3,5	-0,6	6,52	4,92	-3,3	--
Brezilya (Kasım)	2,2	-81,1	-3,7	2,36	2,05	-2,7	12,2
Hindistan (Kasım)	-163,3	-76,9(3Ç)	-3,0	61,9	54,8	-5,1	8,85
Endonezya (Kasım)	-5,8	-32,1(3Ç)	-3,8	12,17	9,64	-3,3	--
Güney Afrika (Kasım)	-7,6	-22,1	-6,5	10,5	8,48	-4,8	7,91
Türkiye (Kasım)	-97,0	-60,9	-7,4	2,15	1,78	-1,5	10,2

(*) 2013 gerçekleşme tahmini (**) 2013 sonu

Kaynak: *The Economist.com*

Avrupa Birliği'nin uzun süredir resesyona ortamında bulunan Yunanistan, İspanya, Portekiz, İrlanda ve İtalya gibi ülkelerde uygulanan daraltıcı politikalar sonucunda, 2013 yılında bir taraftan cari fazla verdikleri diğer taraftan da bütçe açığı ve kamu borçları boyutundan kısmi bir iyileşme gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bunun sonucunda Euro bölgesi bir bütün olarak yüzde 2 oranında cari fazla vermiş, bütçe açığının milli gelire oranı ise yüzde 2,9'a, 10 yıllık kamu tahvil faizleri de oldukça makul düzeylere gerilemiştir.

Öte yandan 2013 yılında gelişen piyasaların önemli ülkelerinden Rusya cari fazla verirken Güney Afrika ve Türkiye'deki cari açık tehlikeli düzeylerde kalmaya devam etmiştir. Ancak, Türkiye'nin Güney Afrika ve Hindistan'a göre çok düşük oranlı bütçe açığına sahip olması, risk algısının yükselmesini en azından yılın ilk yarısında engellemiştir.

Bilindiği gibi neredeyse Bretton Woods sisteminin kurulduğu 1944 yılından bugüne rezerv para olması ve ABD'nin uzun yıllardır dış ticaret ve cari açık vermesi nedeniyle ABD dışındaki dolar miktarı da büyük miktarlara ulaşmıştır. Nitekim sürekli ve büyük miktarda cari fazla veren Çin'de 2013 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla 3,6 trilyon dolarlık döviz rezervi oluşmuştur.

Bu rakam, geçen yıla oranla yaklaşık 376 milyar dolarlık bir artışa işaret etmektedir. Tablo 3'deki ülkelerde bulunan toplam döviz rezervi ise geçen yıla göre 457 milyar dolar düzeyinde artarak 7,8 trilyon dolara yükselmiştir.

TABLO 3: DÖVİZ REZERVLERİ (Milyar \$-Kasım Sonu)

ÜLKE	REZERV MİKTARI		DIŞ TİCARET DENGESİ		CARI DENGE	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
ÇİN	3.305	3.681	232	267	209	184
S. ARABİSTAN	643	723	328(2011)	327(2012)	174	137
RUSYA	528	516	199	178	92	39
TAYVAN	398	413	14	19	46	56
BREZİLYA	373	362	19	2	-52	-81
GÜNEY KORE	327	345	29	45	44	67
HONGKONG	317	309	-62	-64	6	5
HİNDİSTAN	297	291	-186	163	-81	77
SİNGAPUR	259	272	33	37	46	50
TAYLAND	181	166	-19	-25	2	-6
MEKSİKA	164	176	-1	2	-5	-25
MALEZYA	140	136	31	22	19	14
ENDONEZYA	112	97	-1	-6	-18	-32
POLONYA	109	107	-14	-5	-18	-10
GÜNEY AFRİKA	50	49	-13	-7,6	-21	-22
TÜRKİYE	132	149	-85	-97	-53	-61

Kaynak: The Economist.com

Büyük miktarda döviz rezervlerinin bulunduğu ülkelerin çoğunluğu dış ticaret ve/veya cari fazla veren ülkeler iken, sadece Meksika ve Türkiye cari açık vererek döviz rezervi biriktirebilen ülke konumunda bulunmaktadır. Ancak 2013 yılında gerek dış ticaret fazlası vermesi, gerekse cari açık düzeyinin Türkiye'nin yüzde 40'ı düzeylerinde bulunması Meksika'nın bu pozisyonunu daha anlamlı kılmaktadır. Türkiye'nin bu ilginç durumu daha fazla sürdürebilmesi olası görünmemekte, küresel ekonomideki ve iç siyasi koşullardaki gelişmeler nedeniyle 2014'ün oldukça zorlu geçmesi olasılığı bulunmaktadır.

1.4. BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK

Tablo 4'te yer alan büyüme, enflasyon ve işsizlik ile ilgili veriler incelendiğinde; 2013 yılında Çin, Endonezya, Arjantin, Hindistan ve Türkiye'nin dünya geneline oranla daha yüksek büyüme hızlarına ulaşmasının beklendiği görülmektedir. Buna karşılık, ABD ve özellikle de Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde büyüme hızı oldukça düşük kalırken, krizdeki ülkelere sadece Portekiz'in pozitif büyüme kaydetmesi beklenmektedir.

TABLO 4: SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK
(2013 yılı tahmini)

ÜLKE	Büyüme %	TÜFE	İşsizlik Oranı (%)
ABD	1,7	1,5	7,0 (Kasım)
Japonya	1,8	0,3	4,0 (Kasım)
Çin	7,7	2,7	4,0 (3 Çeyrek)
İngiltere	1,4	2,6	7,4 (Eylül)
Almanya	0,5	1,6	6,9 (Kasım)
Fransa	0,2	1,0	10,9 (Ekim)
İtalya	-1,8	1,3	12,5 (Ekim)
İspanya	-1,3	1,5	26,7 (Ekim)
Yunanistan	-3,6	-0,8	27,4 (Eylül)
Portekiz	0,6	0,4	15,6 (3 Çeyrek)
İrlanda	-0,3	0,8	12,5 (Kasım)
Euro Bölgesi	-0,4	1,4	12,1 (Ekim)
Rusya Federasyonu	1,5	6,7	5,4 (Kasım)
Arjantin	5,1	--	6,8 (3 Çeyrek)
Brezilya	2,2	6,2	4,6 (Kasım)
Hindistan	4,9	9,8	9,9 (2012)
Endonezya	5,6	7,1	6,3 (3 Çeyrek)
Güney Afrika	1,9	5,8	24,7 (3 Çeyrek)
Türkiye	3,9	7,5	9,9 (Eylül)

Kaynak: The Economist.com

2013 yılı tahminleri itibariyle seçilmiş ülkelere ilişkin tüketici enflasyonu rakamları değerlendirildiğinde; “Kırılgan Beşli” olarak tanımlanan Hindistan, Türkiye, Endonezya, Brezilya ve Güney Afrika'da enflasyonun dünya geneline oranla oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan 2013 yılı da işsizlikle mücadele açısından dünya geneli itibariyle başarısız bir yıl olmuştur. İspanya, Yunanistan ve Güney Afrika ise çalışmak isteyen her dört kişiden yaklaşık olarak biri işsiz kalmıştır. 2014 yılında işsizlik konusunda iyileşme olacağına ilişkin pek fazla sinyalin olmaması ise bu sorun ve sonuçlarının tüm ülkeleri olumsuz etkilemeye devam edeceğini ortaya koymaktadır.

1.5. MENKUL KIYMET BORSALARI

Tablo 5 incelendiğinde; 2013 yılında borsalarda oldukça ilginç gelişmeler yaşandığı ve gelişmekte olan ülkelerde kayıplar, gelişmiş ülkelerde ise artışlar olduğu görülmektedir. Bu arada tabloda yer alan ülke borsalarının, ABD dışında, 2011 yılında kaybettirmiş, 2012 yılında ise kazandırmış olması dikkat çekmektedir. Bu nedenle 2014 yılında borsalarda ilginç ve sert gelişmeler yaşanması olası görünmektedir.

2013 yılında dolar bazında en çok kazandıran borsalar ise sırasıyla; Arjantin, Yunanistan, Almanya, Japonya ve İspanya olmuştur. Tabloda yer alan ülkeler arasında 2013 yılının en çok kaybettiren borsaları ise Türkiye, Brezilya, Endonezya, Şili ve Kolombiya'dır. Bu ülke borsalarındaki ulusal para cinsinden kayıpların daha düşük kalması sıcak para çıkışı ve kur artışlarının yaşandığına işaret etmektedir.

TABLO 5: SEÇİLMİŞ ÜLKELERE İLİŞKİN BORSA VERİLERİ

ÜLKE	31 Aralık 2013	2012'ye Göre 2013'de Değişim (%)		2012 yılı Getirisi	2011 yılı Getirisi
	BORSA ENDEKSİ	Ulusal Para Cinsinden	Dolar Cinsinden	Dolar Cinsinden	Dolar Cinsinden
ABD (DJIA)	16.577	26,5	26,5	9,8	7,3
Japonya (Nikkei 225)	16.291	56,7	28,9	8,5	-11,6
Çin (SSEA)	2.215	-6,8	-4,1	4,2	-19,1
İngiltere (FTSE 100)	6.749	14,4	16,6	13,3	-4,2
Almanya (DAX)	9.552	25,5	31,1	34,5	-14,9
Fransa (CAC 40)	4.296	18,0	23,3	20,5	-19,2
İtalya (S&P/MIB)	18.968	16,6	21,8	14,2	-26,9
İspanya (Madrid SE)	1.012	22,7	28,3	1,4	-17,7
Yunanistan (Athex Comp)	1.163	28,1	33,8	41,1	-54,9
Euro bölgesi (FTSE Euro 100)	1.020	19,1	24,4	19,8	-18,2
Rusya Federasyonu (RTS \$ bazlı)	1.443	1,6	-5,5	10,5	-19,0
Arjantin (MERV)	5.391	88,9	42,5	4,8	-28,9
Brezilya (BVSP)	51.507	-15,5	-26,7	0,8	-22,1
Hindistan (BSE)	21.171	9,0	-3,5	24,5	-34,6
Türkiye (ISE)	67.802	-13,3	-28,0	65,1	-36,3
Endonezya (JSX)	4.274	-1,0	-21,6	6,9	3,9
Şili (IGPA)	18.227	-13,5	-21,2	15,7	-19,5
Tayland (SET)	1.299	-6,7	-13,1	42,7	-3,9
Kolombiya (IGBC)	13.071	-11,2	-18,8	28,1	-14,7

Kaynak: The Economist.com

Geçen yıl hazırladığımız 2013 Yılı Ekonomik Rapor'da "2013 yılında daha çok diğer ülkelerin sunacağı imkanlara bağlı olarak İMKB'de dalgalı bir sürecin görülmesi ve 2012 yılının tam tersi bir durum yaşanması yani borsanın kaybettirmesi ihtimalinin hiç de az olmadığını vurgulamakta fayda bulunmaktadır." şeklindeki öngörümüz önemli ölçüde gerçekleşmiştir. 2014 yılına ilişkin olarak ise bir öngörü yapmanın, en azından yerel seçimler sonrasına kadar, mümkün olmadığını ifade etmek gerekmektedir.

1.6. KIRILGAN BEŞLİ

22 Mayıs 2013 tarihinde ABD'nin parasal genişlemeyi yavaşlatabileceğine ilişkin niyet beyanının ardından, küresel piyasalarda yaşanan dalgalanmalardan bazı ülkelerin daha yoğun olarak etkilendiği görülmüştür. Bu süreçte ilk kez ABD'li yatırım bankası Morgan Stanley tarafından yayımlanan bir raporda "kırılgan beşli" olarak isimlendirilen ve Hindistan, Brezilya, Türkiye, Endonezya ile Güney Afrika'yı kapsayan bir ülke grubundan bahsedilmeye başlanmıştır. Böylesi bir tanımlamanın öncelikli gerekçesi ise 22 Mayıs tarihli Fed açıklamasının ardından bu ülkelerin ulusal paralarının çok fazla değer kaybetmesi olmuştur. Ayrıca söz konusu ülkelerin yüksek oranlı dış açıkları, görece yüksek enflasyona sahip olmaları, büyüme hızlarındaki gerileme ve dış kaynak bağımlılığı da kırılganlık gerekçeleri arasındadır. Bu ülkelerde 2014 yılında yapılacak seçimler bu kırılganlığın politik boyuttan da beslenmesine neden olmaktadır.

TABLO 6: KIRILGAN BEŞLİDE EKONOMİK GÖSTERGELER

ÜLKE	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
BÜYÜME HIZI (%)								
Brezilya	2,7	3,2	5,2	-0,3	7,5	2,7	0,9	2,2
Endonezya	4,5	5,7	6,0	4,6	6,2	6,5	6,2	5,6
Hindistan	4,6	9,0	6,9	5,9	10,1	6,8	3,2	4,9
Güney Afrika	3,7	5,3	3,6	-1,5	3,1	3,5	2,5	1,9
Türkiye	6,2	8,4	0,7	-4,7	9,2	8,5	2,2	3,9
CARİ DENGE /GSYİH (%)								
Brezilya	-4,5	-3,5	-1,4	-3,1	-2,7	-2,5	-2,7	-3,7
Endonezya	4,0	0,6	0,0	2,0	0,7	0,2	-2,7	-3,8
Hindistan	1,4	-1,3	-2,5	-2,0	-3,2	-3,4	-4,7	-3,0
Güney Afrika	0,8	-3,5	-7,0	-4,0	-2,8	-3,4	-6,3	-6,5
Türkiye	-0,3	-4,6	-5,7	-2,2	-6,3	-10,0	-6,1	-7,4
BÜTÇE DENGESİ/ GSYİH (%)								
Brezilya	-3,2	-3,9	-4,1	-2,2	-2,5	-3,2	-2,7	-2,7
Endonezya	-0,9	0,6	0,0	-1,8	-1,2	-0,6	-1,7	-3,3
Hindistan	-9,8	-7,2	-10,0	-9,8	-8,4	-8,5	-8,0	-5,1
Güney Afrika	-1,1	0,0	-0,4	-5,5	-5,1	-4,0	-4,8	-4,8
Türkiye	-14,4	-0,8	-2,7	-6,0	-3,0	-0,7	-1,6	-1,5
İŞSİZLİK ORANI (%)								
Brezilya	11,7	9,8	7,9	8,1	6,7	6,0	5,5	5,8
Endonezya	9,1	11,2	8,4	7,9	7,1	6,6	6,1	5,9
Hindistan	8,8	8,9	6,8	10,7	10,8	9,8	9,9	9,8
Güney Afrika	28,2	25,0	23,0	24,0	24,9	24,9	25,1	26,0
Türkiye	10,8	10,6	11,0	14,0	11,9	9,8	9,2	9,4
TÜFE ENFLASYON ORANI (%)								
Brezilya	12,5	5,7	5,9	4,3	5,9	6,5	5,8	6,3
Endonezya	9,9	17,1	11,1	2,8	7,0	3,8	4,3	7,3
Hindistan	4,0	5,3	9,7	15,0	9,5	6,5	11,4	9,9
Güney Afrika	12,4	3,6	10,1	6,3	3,5	6,1	5,6	5,9
Türkiye	29,8	7,7	10,1	6,5	6,4	10,5	6,2	6,6

Kaynak: OECD, IMF ve The Economist.com

Tablo 6'da görülebileceği gibi; 2013 yılı tahminleri itibariyle büyüme hızı açısından Türkiye ortada bulunmakta, Brezilya ve Güney Afrika en geride kalmaktadır. Cari açık açısından ise en kötü durumda olan ülkeler Türkiye ve Güney Afrika'dır.

Nitekim 2013 yılı itibariyle cari açığın milli gelire oranı Türkiye için yüzde 7,4, Güney Afrika için yüzde 6,5 düzeyindedir. Beşlinin diğer ülkelerinde bu oran neredeyse bu iki ülkenin yarısı kadardır.

Bütçe açığının milli gelire oranı açısından en iyi durumda olan ülke Türkiye, en kötü durumda olan ise Hindistan ve Güney Afrika'dır. İşsizlik oranları açısından ise Güney Afrika açık ara önde bulunurken, Hindistan ve Türkiye bu ülkeyi izlemektedir. Enflasyon oranları açısından ise Hindistan'ın önde olduğu diğer dört ülkenin ise yüzde 6-7 aralığına yakın enflasyon oranlarına sahip olduğu görülmektedir.

Tablodaki verilerin kapsadığı 2002-2013 dönemi itibariyle genel bir değerlendirme yapıldığında risk algısı açısından önem taşıyan beş gösterge itibariyle Türkiye'nin durumunun pek parlak olmadığı söylenebilir. Bu nedenle Türkiye'nin, gerek ekonomik gerekse siyasi boyutta çok daha dikkatli davranması gereken bir döneme girilmiştir.

Diğer taraftan böyle bir grup içinde Türkiye'nin de anılması sadece Türkiye'deki gelişmelerin değil, söz konusu diğer ülkelerdeki gelişmelerin de Türkiye algısına yansımalarının olabileceği anlamına gelmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin 2014 yılında özellikle bütçe dengeleri ve mali disipline özel önem vermesi ve bulunduğu noktadan geri gitmemesi gerekmektedir.

1.7. KÜRESEL REKABET GÜCÜ SIRALAMASI

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından küresel rekabet gücü; ülkede yaşayan tüm bireylerin yaşam standartlarında artış meydana getirecek bir biçimde, ülkede yerleşik işletmelerin uluslararası piyasalarda ürettikleri mal ve hizmetleri satabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası rekabet gücünün artırılması, üstün bir verimlilik performansına ve yüksek reel ücretlere sahip olan iktisadi faaliyetlere ülke kaynaklarının yönlendirilmesi yeteneğine bağlı olmakla birlikte, bir ülkenin gelir ve istihdam düzeyini yükseltme, yaşam kalitesinde sürekli gelişim sağlayabilme ve uluslararası pazar payını artırabilmesi anlamına gelmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından, her yıl Eylül ayında “Küresel Rekabetçilik Gücü” başlıklı bir rapor yayınlanmaktadır. 2013 yılında yayınlanan Küresel Rekabetçilik Gücü Raporu'nda, 148 ülke değerlendirmeye alınmıştır. Küresel rekabet gücünün ölçülmesinde temelde 12 bileşen, toplamda ise 114 gösterge kullanılmaktadır. Her bir bileşen ağırlıklandırılarak bir değerlendirme yapılmakta ve sıralama bu şekilde belirlenmektedir.

Tablo 7'de; 2012 ve 2013 yıllarında küresel rekabet dünya sıralamasında ilk 10'da yer alan ülkeler sırasıyla gösterilmektedir. Bu tablo incelendiğinde 2012 ve 2013 yıllarına küresel rekabet sıralamasında ilk sıralarda İsviçre, Singapur ve Finlandiya olduğu ve bunların konumlarını korudukları görülmektedir. Ülkeler ve Türkiye özelinde detaylı değerlendirme, 2. bölümün sonunda ayrıca yapılmıştır.

TABLO 7: KÜRESEL REKABET SIRALAMASINDA İLK 10 ÜLKE

ÜLKE	2013 Yılı (148 ülke)	2012 Yılı (144 ülke)
İsviçre	1	1
Singapur	2	2
Finlandiya	3	3
Almanya	4	6
ABD	5	7
İsveç	6	4
Hong Kong	7	9
Hollanda	8	5
Japonya	9	10
İngiltere	10	8
Türkiye	44	43

Küresel rekabet gücünün ölçülmesinde; temelde 3 alt endeks kullanılmaktadır. Bu bağlamda;

- Birinci alt endeks; “**Temel Gereklilikler**” endeksi olup,
 - Kurumsal Yapı,
 - Altyapı,
 - Makroekonomik İstikrar,
 - Sağlık ve İlköğretim, alt endekslerini içermektedir.
- o İkinci alt endeks; “**Verimlilik Artırıcılar**” endeksidir. Bu endeks;
 - Yükseköğretim ve İş Başında Eğitim,
 - Ürün Piyasalarının Etkinliği,
 - Emek Piyasalarının Etkinliği,
 - Finansal Piyasaların Gelişmişliği,
 - Teknolojik Altyapı ve
 - Pazar Büyüklüğü endekslerini içermektedir.
- o Üçüncü alt endeks; “**İnovasyon Faktörleri**” endeksidir. Bu endeks;
 - İş Dünyasının Gelişmişlik Düzeyi,
 - İnovasyon alt endekslerini içermektedir.

Küresel rekabet anlayışında sosyal ve çevre boyutlarının da artık ele alındığı ve bunun “sürdürülebilir rekabet anlayışı”nı gündeme getirdiği görülmektedir. Sürdürülebilir rekabet gücü; işletmelerin veya ülkelerin, mevcut ve gelecekteki rakiplerinin taklit çabalarına karşın farklı kalmayı başarabilen bir değer yaratma stratejisi uygulamasıdır. Sürdürülebilir rekabet gücünün sağlanabilmesi için ürün/hizmet konusunda yaşama stratejilerinin ve ilerleme stratejilerinin çok iyi belirlenmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir rekabet gücünün artması, ekonomik büyümeye de katkı sağlayacak bir gelişmedir. Böylece, ekonomik büyümenin de sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır. Büyük ve iddialı hedeflerine ulaşabilmesi için yüksek ve istikrarlı büyümeye ihtiyacı olan Türkiye'nin, bu yeni anlayışı içselleştirmesi gerekmektedir.

2. 2013 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

İzleyen bölümde; öncelikle 2013 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmelere ilişkin kronolojik bir değerlendirme, ardından veriler yardımıyla ekonominin farklı boyutlarına yönelik analizler yapılacaktır.

2.1. GENEL BİR BAKIŞ

Türkiye ekonomisinde 2013 yılında yaşanan gelişmeleri; gerek yaşananlar, gerekse takvim itibarıyla altışar aylık iki döneme ayırarak incelemek mümkündür. 22 Mayıs tarihli Fed açıklaması bu ayırımın en net takvimsel olayıdır. Bu çerçevede, 2013 yılı ekonomik konjonktürü etkileyen başlıca gelişmeler aşağıda sıralanmıştır.

- 2013 yılının hemen başında Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı The Banker dergisi tarafından "Avrupa'da ve dünyada Yılın Merkez Bankası Başkanı" seçilmiştir.
- Ocak ayında Hazine Müsteşarlığı, 2013 yılı için uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından Moody's ve Fitch ile sözleşme imzalamıştır.
- IMF, Şubat ayında yayınladığı bir raporunda Türkiye ekonomisinin 2013 yılında yüzde 3,4, 2014 yılında ise yüzde 4,2 oranında büyüyeceği şeklindeki öngörüsünü açıklamıştır.
- Mart ayında Rekabet Kurulu, mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri alanında rekabeti ihlal ettikleri gerekçesiyle 12 bankaya toplam 1 milyar 116 milyon 957 bin 468,76 lira tutarında ceza vermiştir.
- Nisan ayında TÜİK tarafından ekonominin 2012 yılında yüzde 2,2 oranında büyüdüğü, dolar cinsinden gayri safi yurt içi hasılanın 786 milyar 293 milyon dolar, kişi başına milli gelirin ise 10 bin 504 dolar olduğu açıklandı.
- Borsa İstanbul A.Ş. Esas Sözleşmesi, 3 Nisan 2013'de tescil edildi ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ile İstanbul Altın Borsası'nın tüzel kişilikleri sona erdi. 5 Nisan tarihinde Borsa İstanbul A.Ş. işlemlere başladı.
- Merkez Bankası Para Politikası Kurulu Nisan ayı toplantısında politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını yüzde 5,50'den yüzde 5'e, gecelik borçlanma faiz oranını yüzde 4,50'den yüzde 4'e, borç verme faiz oranını da yüzde 7,50'den yüzde 7'ye düşürdü.
- 26 Nisan tarihinde Türkiye'nin ilk yerli mini haberleşme test uydusu "TÜRKSAT-3USAT" Çin'den uzaya fırlatıldı.

- İstanbul'a yapılması planlanan 3. havalimanı ihalesini, 25 yıllık kira bedeli için 22 milyar 152 milyon Euro ile en yüksek teklifi veren grup aldı.
- TÜİK tarafından Mayıs ayında 2012 yılı itibariyle hane halkı sayısının 19 milyon 842 bin 850, ortalama hane halkı büyüklüğünün ise 3,7 olduğu açıklandı.
- 14 Mayıs tarihinde Türkiye'nin IMF'ye olan kredi borcunun son taksiti ödendi.
- 15 Mayıs tarihinde Borsa İstanbul 100 endeksi, ilk seansta gün içinde gördüğü en yüksek seviye rekorunu 92.234 puan ile kırdıktan sonra seansı 91.975 puandan tamamladı.
- Moody's, 16 Mayıs tarihinde Türkiye'nin kredi notunu bir basamak artırarak "yatırım yapılabilir" seviye olan "Baa3"e yükseltti. Böylece Türkiye 1992'den sonra ilk defa iki uluslararası kredi derecelendirme kuruluşundan uzun dönemli yabancı para cinsinden "yatırım yapılabilir" kredi notu almış oldu.
- Merkez Bankası Para Politikası Kurulu'nun Mayıs ayı toplantısında politika faizini 50 baz puan indirmesi sonrasında gösterge tahvilin bileşik faizi, tarihin en düşük seviyesi olan yüzde 4,81'e kadar geriledi.
- 23 Mayıs'ta Uluslararası Japon kredi derecelendirme kuruluşu Japan Credit Rating Agency (JCR) Türkiye'nin kredi notunu "BB"den, "BBB-"ye, yani "yatırım yapılabilir" ülke seviyesine yükseltti.
- Türkiye ekonomisi 2013 yılının ilk çeyreğinde yüzde 3 büyümüştür.
- Dünya Bankası'nın Haziran 2013 "Küresel Ekonomik Beklentiler Raporu"nda, Türkiye'de büyümenin 2013 yılında yüzde 3,6, 2014 yılında yüzde 4,5, 2015 yılında ise yüzde 4,7 oranlarında olacağı öngörüldü.
- Haziran ayında başlayan toplumsal olaylar, tüm Türkiye'ye yayılmıştır.
- 1 Ocak 2013 tarihinde başlatılan "devlet katkısı uygulaması"nın etkisiyle Bireysel Emeklilik Sistemi'ne (BES) katılım Haziran ayında 500 bin kişiyi aştı.
- 25 Haziran tarihinde bu tarih itibarıyla geçmişe yönelik görevde bulunan, 657 sayılı kanunun 4-B maddesine göre çalışan sözleşmeli personel, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 49. maddesine göre çalışan sözleşmeli personel ve 4924 sayılı Kanun hükümlerine göre çalışan sözleşmeli sağlık personellerinin, devlet memuru kadrosuna geçebileceğini açıklandı.

- Temmuz ayında Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.
- 8 Temmuz tarihinde Merkez Bankası ek parasal sıkılaştırma önlemleri çerçevesinde 2 milyar 250 milyon dolarlık döviz satım ihalesi gerçekleştirdi.
- 10 Temmuz tarihinde Merkez Bankası yine ek parasal sıkılaştırma önlemleri çerçevesinde gün içinde 6 kez döviz satım ihalesiyle 1 milyar 350 milyon dolarlık döviz satışı gerçekleştirdi. Böylece ilk kez 11 Haziran'da döviz satım ihalelerine başlayan Merkez Bankası'nın, 11 Haziran ile 10 Temmuz arasında sattığı tutar, 6 milyar 200 milyon dolara ulaştı.
- Temmuz ayında açıklanan TÜİK verilerine göre, 2013 Nisan ayı itibariyle sanayide istihdam edilenlerin sayısı 5 milyon 30 bin kişiyle tarihi zirveyi gördü.
- Para Politikası Kurulu Temmuz ayı toplantısında, gecelik borçlanma faiz oranını yüzde 3,50 düzeyinde sabit tutarken, borç verme faiz oranını yüzde 6,50'den yüzde 7,25'e çıkardı. Böylece uzun tartışmalar sonrasında Merkez Bankası'nın faiz artışı gerçekleşmiş oldu.
- Merkez Bankası enflasyon hedefini revize etti ve enflasyonun 2013 sonunda orta noktası yüzde 6,2 olmak üzere yüzde 5,2 ile yüzde 7,2 aralığında gerçekleşeceğini öngördü.
- Merkez Bankası Para Politikası Kurulu Ağustos ayı toplantısında borç verme faiz oranını 50 baz puan artırarak yüzde 7,75'e yükseltti.
- 27 Ağustos Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı, katıldığı bir TV programında "Dolar yıl sonunda 1,92 ve altında olursa şaşırmanın" dedi.
- 10 Eylül tarihinde TÜİK tarafından Türkiye ekonomisinin yılın ikinci çeyreğinde yüzde 4,4 oranında büyüdüğü açıklandı.
- 10 Eylül tarihinde alkollü içkilerin, 22.00 ile 06.00 saatleri arasında perakende satışını yasaklayan uygulama başladı.
- 7 Eylül tarihinde Arjantin'de yapılan oylama sonucunda 2020 yaz olimpiyatlarının yapılacağı kent olarak Tokyo seçildi.
- Bankacılık sektörü kredi hacmi Eylül ayında ilk defa bir trilyon lirayı aştı.
- Eylül ayında BDDK, Bank Of Tokyo Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.'ye faaliyet izni verdi.

- Eylül ayında Savunma Sanayii İcra Komitesi'nde uzun menzilli füze savunma sistemi ihalesinde, Çin Halk Cumhuriyeti'nden CPMIEC firması ile sözleşme görüşmelerine başlanmasına karar verildi.
- Ekim ayı içinde 2014-2016 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Program (OVP) açıklandı.
- Ekim ayında 2014 yılı merkezi yönetim bütçesi açıklandı. Buna göre bütçe giderlerinin 436,3 milyar, bütçe gelirlerinin 403,2 milyar, bütçe açığının 33,2 milyar lira olması öngörüldü.
- 29 Ekim 2013 tarihinde "Marmaray" törenle hizmete açıldı.
- 30 Ekimde Türkiye ile Japonya arasında nükleer enerji, bilim ve teknoloji alanında işbirliğine dair ortak bildirge imzalandı. Bu anlaşma ile Sinop'ta yapılacak nükleer enerji santraline ilişkin yol haritası belirlenmiş oldu.
- Ekim ayında açıklanan Merkez Bankası "Enflasyon Raporu"nda enflasyonun, 2013 yılı sonunda yüzde 6,3 ile yüzde 7,3 aralığında, 2014 yılı sonunda ise yüzde 3,8 ile yüzde 6,8 aralığında gerçekleşeceği tahmininde bulunuldu.
- Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin 2013 yılında yüzde 3,5, gelecek yıl yüzde 3 ve 2015 yılında ise yüzde 4,3 oranında büyüyeceğini öngördüğünü açıkladı.
- Uluslararası Sergiler Bürosu (BIE) Genel Kurulu'nda yapılan oylamada Dubai EXPO 2020'ye ev sahipliği yapmaya hak kazandı.
- Kasım ayı sonlarında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Resmi Gazete'de yayımlandı.
- 3 Aralık tarihinde Otogaz (LPG) fiyatlarına ortalama 29- 31 kuruş aralığı ile tarihinin en yüksek zammı yapıldı.
- Aralık ayında Maliye Bakanı Şimşek, Varlık Barışı kapsamında ülkeye 10,5 milyar lira kaynak geldiğini ve 209 milyon lira vergi tahsil edildiğini bildirdi.
- TÜİK tarafından açıklanan verilere göre Türkiye ekonomisi, yılın üçüncü çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4,4 büyüdü.
- 17 Aralık tarihinde Türkiye ile Azerbaycan arasında, Hazar Denizi'nden çıkarılan doğalgazın işletilmesi ve Avrupa'ya taşınması amacıyla "Şahdeniz 2 Nihai Yatırım Anlaşması" imzalandı.

- 17 Aralık tarihinde başlatılan bir yolsuzluk operasyonu ciddi ekonomik ve siyasi sonuçlar yarattı.
- Türkiye 2014 yılına ekonomik ve siyasi boyutları öplana çıkan ancak sosyal ve kültürel boyutlardan da beslenme potansiyeli bulunan çoklu-belirsizlik koşullarında girdi.

Bu gelişmeler perspektifinde kısaca ifade etmek gerekirse, yılın ilk bölümünde ekonomide adeta bir bahar havası yaşanmış, Haziran sonrasında önce sosyo-politik gelişmeler, yılın son ayında da politik-kültürel nedenlerle Türkiye yılın ikinci yarısını erken sonbahar ikliminde geçirmiştir. Yeni yılda yükselecek politik konjonktürle birlikte, Türkiye ekonomisinin hangi iklime doğru evrileceği ise çok bilinmeyenli bir denklem olarak tüm ekonomik birimlerin karşısında durmaktadır.

2.2. TEMEL MAKRO BÜYÜKLÜKLERİN GELİŞİMİ

Türkiye ekonomisinde makro boyutta 2013 yılında yaşanan gelişmeler, izleyen bölümde ana hatlarıyla değerlendirilmiştir.

2.2.1. ÜRETİM VE BÜYÜME

2011'de yüzde 8,8 oranında büyüyen Türkiye ekonomisinin 2012 yılında oldukça hızlı yavaşlaması ve ancak yüzde 2,2 oranında büyümesinin ardından 2013 yılı için öngörülen yüzde 4 düzeyindeki büyüme hedefinin yakalanıp yakalanmayacağı oldukça merak edilen bir konuydu. 9 aylık ortalama yüzde 4'lük büyüme hızı hedefe yakın bir büyümenin mümkün olacağına işaret etmektedir.

TABLO 8: GSYİH GÖSTERGELERİ

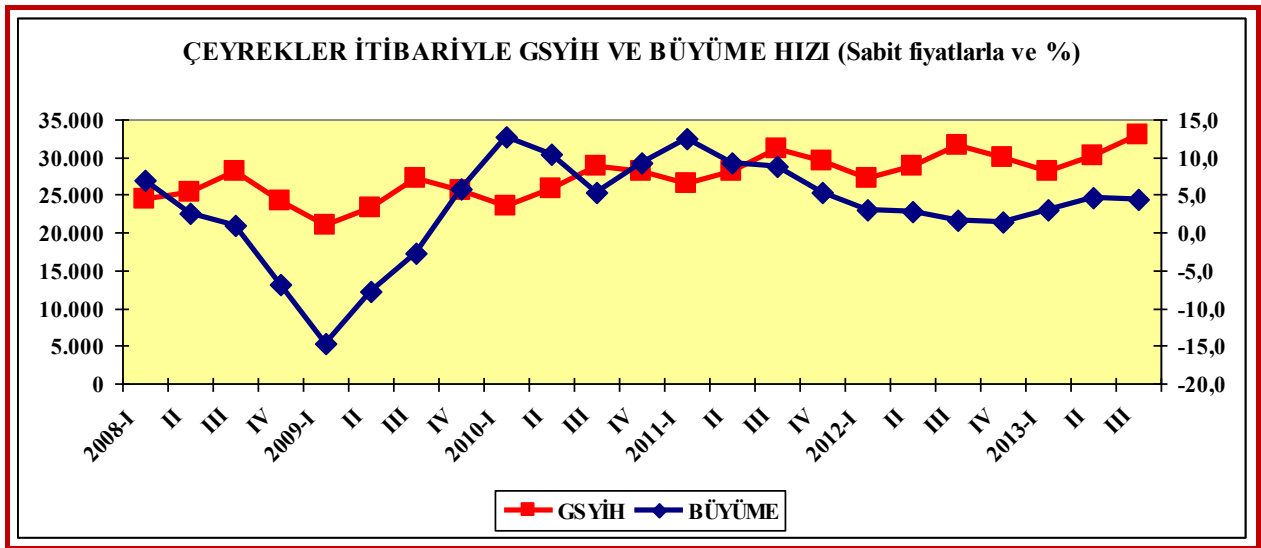
DÖNEM	Cari fiyatlarla GSYH	Büyüme hızı	Cari fiyatlarla GSYH	Büyüme hızı	Sabit fiyatlarla GSYH	Büyüme hızı
	(Milyon TL)	%	(Milyon \$)	%	(Milyon TL)	%
2012-I	325.165	12,2	180.503	-1,7	27.209	3,1
II	349.600	10,1	193.673	-4,4	28.864	2,8
III	376.901	7,3	208.871	2,9	31.656	1,5
IV	364.120	7,3	202.574	9,6	29.946	1,4
Yıllık	1.415.786	9,1	785.721	1,5	117.675	2,2
2013-I*	354.895	9,1	198.662	10,0	28.016	3,0
II*	384.519	10,0	209.388	8,1	30.171	4,5
III	414.459	10,0	211.252	1,1	33.033	4,4
9 aylık	1.153.872	9,7	619.303	6,2	91.219	4,0

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan Tablo 8’den de görülebileceği gibi 2013 yılının ilk çeyreğinden itibaren büyüme hızındaki istikrar dikkati çekmektedir. Bununla birlikte yılın 3. çeyreğinde büyüme hızı yüzde 4,4 oranında gerçekleşirken dolar bazındaki büyümenin yüzde 1,1'e gerilemesi, TL'deki değer kaybının bu dönemde belirginleştiğini ortaya koymaktadır.

GSYİH'nın 2008-2013 döneminde çeyrekler itibariyle büyüme hızlarına ilişkin grafiğin incelenmesinden 2008 yılının başından itibaren ekonominin yavaşladığı, 2009 yılının ilk çeyreğinde küresel finans krizin etkisiyle dip yaptığı, baz etkisiyle 2010 yılının ilk çeyreğinde zirve yaparak daha sonra yeniden yavaşlamaya başladığı görülmektedir. İzleyen dönemlerde ise büyüme yeniden hızlanmış ve 2011 yılının ilk çeyreğinde yeniden zirve yapmıştır. Bu dönemden itibaren Türkiye ekonomisi düzenli olarak yavaşlamış ve bu yavaşlama 2012 yılının son çeyreğine kadar devam etmiştir. Bu gelişmeler Merkez Bankası'nın cari açığı azaltma referanslı kontrollü yavaşlama ve düzeltme stratejisinin büyüme boyutundan gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

2013 yılının ilk üç çeyreğinde ise görece olarak az da olsa bir üst platoya yerleşen büyüme hızı ile karşılaşmıştır. Yılın son çeyreğinde de bu düzeye yakın bir büyüme hızının yakalanması sürpriz olmayacaktır. Dolayısıyla yıl sonunda yüzde 4'lük büyüme hedefi, yaşanan gel-git'lere rağmen önemli ölçüde yakalanacaktır.

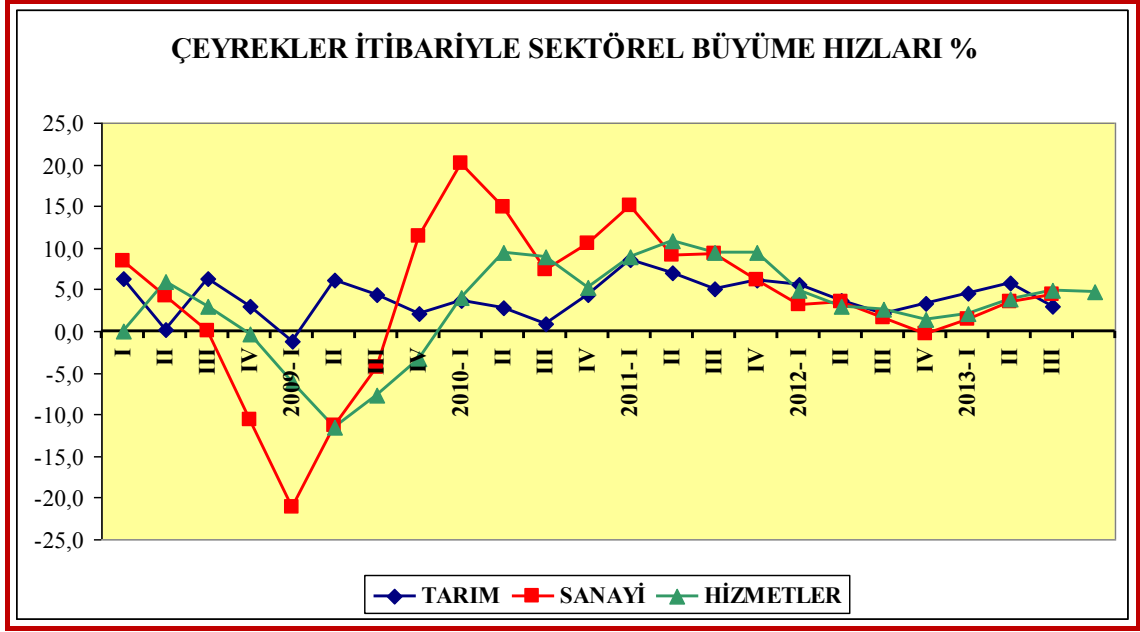
2013 yılına ilişkin çeyrekler itibariyle sektörel büyüme verilerini Tablo 9'dan görmek mümkündür. Buna göre 2013 yılının ilk dokuz aylık bölümünde en hızlı büyüyen sektörler sırasıyla; oteller ve lokantalar (yüzde 10,5), mali aracı kuruluşların faaliyetleri (yüzde 8,7), inşaat (yüzde 7,4), gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri (yüzde 6,5) olmuştur. Madencilik ve taşocaklığı 2013 yılının üç çeyreğinin tümünde, elektrik, gaz buhar ve sıcak su üretim ve dağıtımını ise ilk çeyrekte küçülmüştür.

TABLO 9: ÜRETİM YÖNÜNDEN EKONOMİK BÜYÜME (%)

SEKTÖR	2012				2013			
	I	II	III	IV	I	II	III	9 Aylık
Tarım	5,6	3,7	2,1	3,4	4,5	5,7	2,9	3,9
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	5,6	3,5	2,1	3,4	4,5	5,6	2,9	3,8
Balıkçılık	4,6	7,8	7,8	3,2	4,8	8,8	2,6	5,7
Sanayi	3,2	3,4	1,5	-0,4	1,4	3,4	4,3	3,1
Madencilik ve Taşocakçılığı	-0,6	3,1	5,0	-5,1	-4,5	-3,3	-2,5	-3,3
İmalat Sanayii	2,9	3,2	1,1	-0,1	1,9	3,7	4,9	3,5
Elek., Gaz, Buhar ve Sıcak Su Ürt. ve Dağ.	8,4	6,1	4,7	-2,5	-3,0	2,7	1,0	0,4
Hizmetler	3,0	2,5	1,4	2,1	3,8	4,8	4,7	4,5
İnşaat	2,4	-0,8	-0,8	1,5	5,9	7,6	8,7	7,4
Toptan ve Perakende Ticaret	0,2	0,6	-0,7	0,0	2,9	5,1	5,5	4,5
Oteller ve Lokantalar	2,3	3,6	1,6	7,4	13,7	12,4	8,3	10,5
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	4,5	4,4	2,9	0,7	2,4	3,4	3,0	3,0
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	4,5	3,6	0,9	3,8	6,5	8,5	11,0	8,7
Konut Sahipliği	1,7	1,7	1,6	1,7	1,2	1,3	1,8	1,4
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	6,9	7,2	5,4	6,7	5,7	7,0	7,1	6,5
Kamu Yön. ve Savunma, Zor. Sosyal Güv.	2,8	3,7	3,4	4,1	4,7	4,2	4,7	4,5
Eğitim	4,5	4,5	3,5	4,6	4,6	4,3	5,0	4,6
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	5,8	5,3	4,7	5,3	4,6	5,2	5,3	5,0
D. Sosyal, Top. ve Kişisel Hizmet Faal.	1,1	0,6	0,1	0,6	1,2	1,7	1,9	1,6
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	6,1	6,0	4,0	5,6	4,7	6,2	6,5	5,6
Dol. Ölçülen Mali Aracılık Hiz. (-)	4,7	4,5	1,1	3,5	6,4	9,4	14,9	10,4
Vergi-Sübvansiyon	2,5	1,5	0,9	0,9	1,4	5,2	4,7	3,8
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	3,1	2,8	1,5	1,4	3,0	4,5	4,4	4,0

Kaynak: TÜİK

Toplulaştırılmış sektörler bağlamında bir değerlendirme yapıldığında ise yılın ilk dokuz aylık bölümünde tarım sektörünün yüzde 3,9, sanayi sektörünün yüzde 3,1, hizmetler sektörünün ise yüzde 4,5 oranında büyüdüğü görülmektedir. Bu veriler, çeyrekler itibariyle dalgalanmalar olsa da genelde dengeli bir büyüme yaşandığına işaret etmektedir.

Diğer taraftan sektörel bazda daha uzun dönemli bir değerlendirme yapıldığında 2011 yılına kadar çeyrekler itibariyle farklı büyüme trendleri gösterebilen temel sektörlerde bu tarihten sonra yakınsamanın belirginleştiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında, sektörlerin neredeyse tümündeki büyüme hızlarının daha düşük ancak daha istikrarlı bir düzeyde seyrettiği görülmektedir. Ancak 2023 hedefleri açısından Türkiye'nin istikrarlı ve yüksek oranlı büyüme hızlarına ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun için ise gerek diğer sektörlerin en önemli tedarikçisi, gerekse diğer sektörlerin en büyük alıcısı olması boyutlarında kilit konumda olan sanayi sektöründe yatırım ve üretimin hem iç hem de dış talep için artması gerekmektedir.

2.2.2. HARCAMALAR VE BÜYÜME

Harcama yönünden büyüme rakamları incelendiğinde, toplam harcamalar içinde yüzde 70'ler düzeyi ile en büyük payı oluşturan özel tüketim harcamalarının 2013 yılının ilk dokuz aylık bölümünde yüzde 4,7 oranında arttığı görülmektedir. Devletin nihai tüketim harcamaları ilk iki çeyrekte hızla artmış, 3. çeyrekte ciddi oranda yavaşlamış, 9 aylık reel artış ise 5,2 gibi yıllık büyüme hedefi olan yüzde 4'ten daha yüksek olmuştur. 2013 yılı dokuz aylık bölümünde yatırım harcamaları (Gayri safi sabit sermaye oluşumu) yüzde 4,1 oranında büyümüştür.

Böylece toplam yurtiçi nihai talep yüzde 4,6, stok artışlarının da katkısıyla toplam yurtiçi talep 9 ayda yüzde 6,1 düzeyinde artmıştır. Ancak, bu dönemde mal ve hizmet ihracatı sadece binde 8 oranında artarken, ithalattaki artışın yüzde 8,5 oranında gerçekleşmesi yani net dış talebin büyümeyi aşağı çekmesi söz konusu olmuştur. Harcama kalemlerindeki bu farklı oranlara bağlı olarak ekonominin 9 aylık büyüme hızı yüzde 4 olarak gerçekleşmiş ve bu da daha çok kamu harcamaları ile özel tüketimden kaynaklanmıştır. Dış talebin ve yatırım artışının katkı vermediği bir büyümenin sürdürülebilirliği ise soru işaretleri yaratmıştır.

TABLO 10: HARCAMA YÖNÜNDEN BÜYÜME (%)

HARCAMALAR	2011	2012		2013			
	Yıllık	Yıllık	9 aylık	I	II	III	9 aylık
Özel Tüketim Harcamaları	7,7	-0,6	-0,6	3,4	5,6	5,1	4,7
Devletin Tüketim Harcamaları	4,7	6,1	5,1	7,6	7,8	0,6	5,2
Maaş, Ücret	3,9	3,6	3,4	4,3	3,5	3,6	3,8
Mal ve Hizmet Alımları	5,3	8,3	6,8	11,0	11,5	-2,0	6,4
Yatırım Harcamaları	18,0	-2,7	-3,1	2,5	4,0	6,0	4,1
Kamu Sektörü	-2,2	9,3	3,7	83,9	37,7	9,1	37,2
Makine-Teçhizat	-7,3	41,3	32,7	105,8	41,2	-0,4	28,0
İnşaat	-1,0	1,8	-0,3	81,8	37,1	11,5	38,8
Özel Sektör	22,3	-4,8	-4,1	-7,0	-1,9	5,3	-1,4
Makine-Teçhizat	25,0	-7,0	-6,1	-3,8	-1,1	4,2	-0,4
İnşaat	16,7	0,2	0,5	-13,9	-3,8	7,5	-3,5
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	9,8	-0,4	-0,7	3,6	5,4	4,8	4,6
Toplam Yurtiçi Talep	9,5	-1,8	-2,1	3,7	7,9	6,6	6,1
Mal ve Hizmet İhracatı	7,9	16,7	16,7	5,2	0,1	-2,2	0,8
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	10,7	-0,3	-2,4	7,4	12,1	6,0	8,5
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	8,8	2,2	2,4	3,0	4,5	4,4	4,0

Kaynak: TÜİK

Harcama kalemlerinin büyümeye katkıları ise Tablo 11’de verilmiştir. Buna göre 2013 yılının ilk çeyreğinde yurtiçi talep büyümeye yüzde 3,8 oranında katkı yaparken, net dış talep büyümeyi binde 8 oranında aşağıya çekmiştir. İç talepteki büyümenin en önemli kaynağı ise büyümeye yaptığı yüzde 3,1 oranındaki katkı ile özel tüketim ve stok artışları olmuştur. Yatırımlardan gelen yüzde birlik büyüme katkısının oldukça yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

TABLO 11: HARCAMA YÖNÜNDEN BÜYÜMEYE KATKILAR (%)

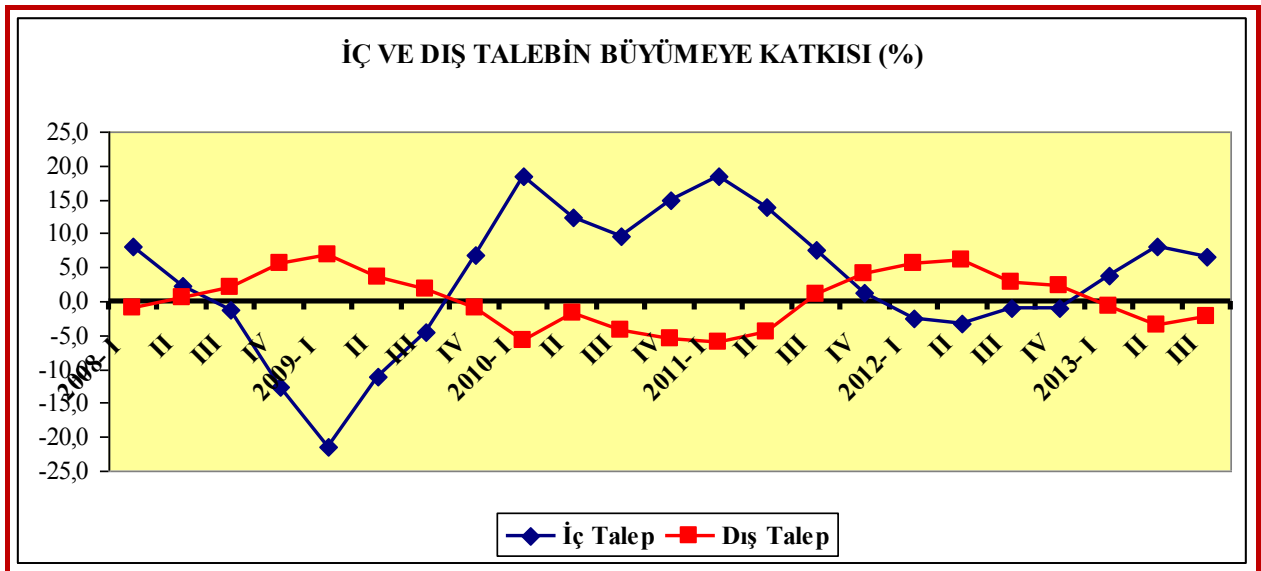
HARCAMA KALEMLERİ	2009	2010	2011	2012	2013			
	9 Aylık	9 Aylık	9 Aylık	9 Aylık	I	II	III	9 Aylık
Özel Tüketim Harcamaları	-3,1	4,2	6,4	-0,4	2,4	3,6	3,3	3,1
Devletin Tüketim Harcamaları	0,3	0,1	0,9	0,5	0,7	0,8	0,1	0,5
Maaş, Ücret	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Mal ve Hizmet Alımları	0,2	0,1	0,7	0,3	0,5	0,6	-0,1	0,3
Yatırım Harcamaları	-5,6	5,1	5,9	-0,8	0,6	1,0	1,3	1,0
Kamu Sektörü	0,0	0,6	0,0	0,1	2,3	1,5	0,4	1,3
Makine-Teçhizat	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2
İnşaat	0,0	0,6	0,0	0,0	2,0	1,2	0,4	1,2
Özel Sektör	-5,5	4,5	5,9	-0,9	-1,6	-0,4	1,0	-0,3
Makine-Teçhizat	-3,8	3,5	4,8	-1,0	-0,6	-0,2	0,5	-0,1
İnşaat	-1,8	1,0	1,1	0,0	-1,0	-0,2	0,5	-0,2
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	-8,4	9,4	13,2	-0,7	3,8	5,5	4,7	4,7
Stok Değişimleri	-3,6	3,6	-0,3	-1,5	0,0	2,5	1,9	1,5
Toplam Yurtiçi Talep	-12,0	13,0	12,9	-2,2	3,8	8,0	6,5	6,1
Net Dış Talep	3,9	-3,9	-2,9	4,7	-0,8	-3,4	-2,2	-2,2
Mal ve Hizmet İhracatı	-2,3	0,8	2,1	3,9	1,3	0,0	-0,6	0,2
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	-6,1	4,7	5,0	-0,7	2,1	3,5	1,6	2,4
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	-8,2	9,1	10,0	2,4	3,0	4,5	4,4	4,0

Kaynak: TÜİK

Tabloda dikkati çeken önemli bir gelişme de yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ithalatın yanında mal ve hizmet ihracatının da büyümeye negatif katkı yapması yani ihracatın gerilemesidir. Bu durum dış talepte ortaya çıkan olumsuzluğun özellikle de komşu ve yakın ülkelerle yaşanan bazı sorunların yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Bu veriler, Türkiye ekonomisinin 2013 yılında daha çok özel tüketim ile kamu harcamalarından yani iç talepten beslenerek büyüdüğünü teyit etmektedir. Küresel talepte önemli bir artışın beklenmediği, iç talebi özel kesim cephesinden canlandıracak bir iklimin bulunmasının güç olacağı 2014 yılına girerken, büyümeye ilişkin olarak çok da ümitli olmak mümkün görünmemektedir.

Diğer taraftan, Türkiye'de iç ve dış talebin büyümeye katkılarının gelişimini 2008-2013 dönemi için çeyrekler itibariyle ortaya koyan grafiğin incelenmesinden dış talebin arızı dönemler yani iç talepte daralma olan dönemlerde büyümeye katkısının pozitif olduğu görülmektedir. Bu durumun genelde reel kurlarda artışın olduğu dönemlerle örtüşmesi ihracat yanında iç talebin yönetilmesinde de reel kurların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir yüksek oranlı büyüme için; hem iç hem de dış talebin eşanlı olarak devrede olması, bunun için de döviz kurlarının eksik değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

2.2.3. YATIRIMLAR

Bir ülkenin geleceği beşeri boyutta insanların sayısı ve niteliğine, fiziki boyutta ise yatırımların büyüklüğüne ve yatırım alanlarına bağlıdır. Bu nedenle kısa ve orta vadede fiziki yatırımlar ve reel üretim, orta ve uzun vadede ise insanlara yatırım son derece önem taşımaktadır. Türkiye'nin bu her iki boyutta da gerek nicelik gerekse nitelik boyutundan kat etmesi gereken uzun mesafeleri bulunmaktadır.

Nitekim Tablo 12'den görülebileceği gibi son yıllarda milli gelirin yaklaşık yüzde 20'si yatırımlara harcanmaktadır. Özel kesimde ise bu oran yüzde 16'lara kadar gerilemiştir. Yatırımlardaki reel artış oranı ise 2010 ve 2011 yıllarındaki çift haneli rakamlardan sonra 2012 yılında gerilemeye başlamıştır. Bunun sonunda da yatırımların ekonominin büyümesini aşağıya çektiği görülmüştür. 2013 yılının ilk iki çeyreğinde özel kesim yatırımları gerilemeye devam ederken, kamu yatırımlarındaki yüzde 84 ve yüzde 38 dolaylarındaki artışlar yatırımların toplamda artış kaydetmesine imkan vermiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde özel kesim yatırımlarının 6 çeyrek sonra artmaya başlaması ile yatırımlardaki büyüme yüzde 6 gibi bir düzeye yükselebilmştir.

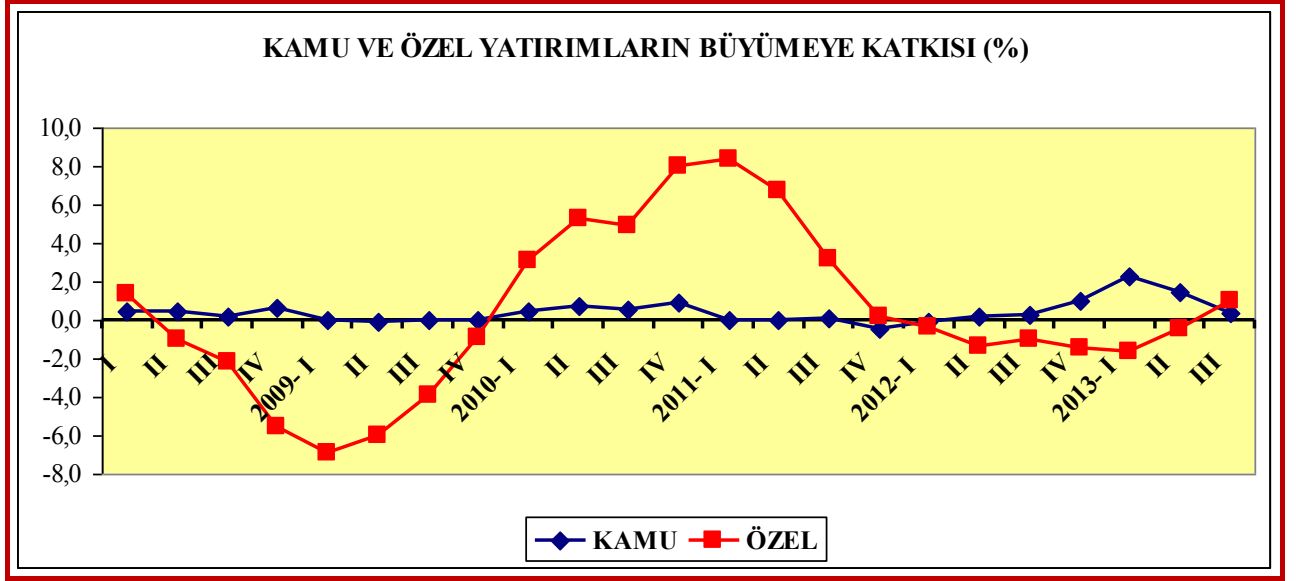
TABLO 12: YATIRIM HARCAMALARININ GELİŞİMİ (%)

	HARCAMALARDAKİ PAYI %			BÜYÜME HIZI %			BÜYÜMEYE KATKI			2013 BÜYÜMESİ		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012	I	II	III
YATIRIMLAR	18,9	21,8	20,3	30,5	18,0	-2,7	6,1	4,3	-0,7	2,5	4,0	6,0
Kamu Sektörü	4,0	3,8	3,9	17,7	-2,2	9,3	0,7	-0,1	0,3	83,9	37,7	9,1
Makine-Teçhizat	0,6	0,6	0,7	12,2	-7,3	41,3	0,1	-0,1	0,3	105,8	41,2	-0,4
İnşaat	3,3	3,2	3,1	19,1	-1,0	1,8	0,6	0,0	0,1	81,8	37,1	11,5
Özel Sektör	15,0	18,0	16,4	33,6	22,3	-4,8	5,4	4,4	-1,1	-7,0	-1,9	5,3
Makine-Teçhizat	9,9	12,2	10,6	42,8	25,0	-7,0	4,4	3,3	-1,1	-3,8	-1,1	4,2
İnşaat	5,1	5,9	5,8	17,7	16,7	0,2	1,0	1,1	0,0	-13,9	-3,8	7,5
GSYİH	100,0	100,0	100,0	9,2	8,8	2,2	9,2	8,8	2,2	3,0	4,5	4,4

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan yılın ilk yarısında faiz oranlarında önemli oranda gerileme olmasına ve canlı iç talebe rağmen özel sektör yatırımlarının azalmaya devam etmesi konjonktüre ilişkin beklentilerin olumsuz olmasıyla açıklanabilir. Bununla birlikte yılın ekonomik ve siyasi olarak oldukça hareketli bir dönemi olan 3. çeyrekte özel kesim yatırımlarındaki yüzde 5,3 oranındaki artış dikkati çekmekte, açıklanmaya ihtiyaç göstermektedir. Ayrıca bu veriler özellikle özel kesim cephesinde yatırımların artırılması açısından yeni ve farklı önlemlere ihtiyaç olduğunu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yatırım harcamalarının 2008-13 döneminde büyümeye yaptığı katkılar aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buna göre yatırımların büyümeye katkıları özel kesim yatırımlarıyla paralel olarak gerçekleşmekte, kamu yatırımlarının büyüme üzerindeki etkisi sınırlı kalmaktadır. Grafikte dikkati çeken en önemli nokta ise 2011 yılı ilk çeyreğinden başlayarak yatırımların büyümeye katkısının düzenli olarak gerilemesi ve 2012 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinden 2013 yılının son çeyreğine kadar negatifde olmasıdır. Bu durum yatırımların ekonomik konjonktür ve beklentilerdeki gelişmelerden çok hızlı bir şekilde etkilendiğini, Merkez Bankası'nın 2010 yılının son çeyreğinde uygulamaya koyduğu fazlasıyla toptancı nitelikteki daraltıcı önlemlerin tüketimden çok yatırımları olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır.

2013 yılında yatırımlarda gerçekleşen gelişmeleri değerlendirmek açısından teşvik belgeli sabit sermaye yatırımların incelenmesi de faydalı olacaktır. Küresel finans krizinin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği 2009 yılında 2009/15199 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile getirilen yeni yatırım teşvik sistemindeki eksiklikleri gidermek amacıyla 2012 yılı Haziran ayında 2012/3305 Sayılı Karar ile yeni yatırım teşvik sistemi açıklanmıştır. Ancak yeni sistemin gerektirdiği yasal düzenlemenin 6 ayı bulan bir gecikmeyle açıklanması, küresel yavaşlama dönemine denk gelmesi teşviklerden 2012 yılında beklenen verim alınamamıştır.

TABLO 13: TEŞVİKLİ YATIRIMLARIN SEKTÖREL BAZDA GELİŞİMİ (Milyon TL)

YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2001	1.484	4.065	6.668	79	71	12.368
2002	593	4.329	7.294	559	90	12.864
2003	459	6.147	5.746	334	132	12.819
2004	678	8.000	7.722	286	109	16.796
2005	1.389	7.984	7.650	757	170	17.950
2006	872	8.783	5.171	314	236	15.375
2007	5.131	9.237	7.338	478	205	22.389
2008	10.477	7.926	5.992	534	212	25.142
2009	7.862	7.898	10.453	946	323	27.481
2010	9.078	15.509	33.398	1.958	2.901	62.843
2011	15.202	14.494	21.341	1.406	1.520	53.964
2012	12.657	15.143	26.820	2.206	780	57.606
2013 *	18.454	15.737	28.295	7.258	781	70.526
TOPLAM	84.336	125.251	173.890	17.114	7.532	408.123
Artış %	45,8	3,9	5,5	229,0	0,1	22,4

(*) Ocak-Kasım dönemi
Kaynak: ekonomi.gov.tr

2013 yılı Ocak-Kasım döneminde ise teşvikli yatırımlarda 2012 yılına göre yüzde 22 gibi oldukça yüksek sayılabilecek oranda artış yaşanmıştır. Bu dönemde en yüksek oranlı yatırım artışı yüzde 229 ile madencilik ve yüzde 45 ile enerji sektörlerinde gerçekleşmiştir. Ülkemiz açısından büyük önem taşıyan bir diğer sektör olan imalat sanayindeki teşvikli yatırım artışı ise yüzde 5,5 ile görece olarak düşük düzeyde kalmıştır.

Tablo 13'de yer alan verilerden anlaşılacağı üzere gerek 2001 gerekse 2009 kriz sonrasında teşvikli yatırımlarda önemli artışlar yaşanmıştır. Ancak 2009 krizi sonrası yatırımların geldiği düzey daha yüksek olmuştur. Bu durum 2009 ve 2012 yılında açıklanan teşvik sistemlerinin daha nitelikli ve etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kuşkusuz ekonomide yeniden yavaşlamanın sözkonusu olabileceği bir döneme girilirken sistemde başta OSB'lerin tamamındaki yatırımların teşvik kapsamına alınması, kredi desteğinin artırılması ve vergisel teşviklerin güçlendirilmesi gibi revizyonların yapılması faydalı olacaktır.

Diğer taraftan 2001-2013 (Ocak-Kasım) döneminde gerçekleştirilen 408 milyar TL'lik teşvikli yatırım çerçevesinde yaklaşık bir milyon 750 bin kişiye istihdam imkanı sağlanmıştır. Bu istihdamın 973 bin kişi gibi çok büyük bir bölümünün imalat sanayinde gerçekleştirilmiş olması sektörün sadece dışa bağımlılığın değil işsizliğin azaltılması açısından da büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

TABLO 14: TEŞVİKLİ YATIRIMLARIN İSTİHDAMA KATKISI (%)

YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2001	1.034	31.698	68.081	2.215	2.703	105.731
2002	388	39.086	90.887	5.451	3.675	139.487
2003	1.902	47.352	82.325	13.798	2.718	148.095
2004	1.542	53.823	99.317	6.923	4.368	165.973
2005	728	72.939	89.925	6.893	3.201	173.686
2006	717	47.634	59.423	4.131	3.452	115.357
2007	3.243	40.533	73.624	3.982	2.581	123.963
2008	3.876	37.480	63.438	4.249	2.328	111.371
2009	1.775	27.927	49.229	3.577	1.853	84.361
2010	2.951	53.401	73.531	5.659	14.125	149.667
2011	4.304	42.094	66.784	5.812	6.810	125.804
2012	3.502	56.327	75.888	8.092	3.021	146.830
2013*	3.492	62.923	80.797	10.019	2.826	160.057
TOPLAM	29.454	613.217	973.249	80.801	53.661	1.750.382

(*) Ocak-Kasım dönemi
Kaynak: ekonomi.gov.tr

Tablo 14'de 2013 yılına ilişkin olarak dikkati çeken bir diğer önemli boyut da teşvikli yatırımların yarattığı istihdam imkanının 2004 ve 2005 yıllarından sonra 160 bin kişiyle en yüksek düzeye ulaşmasıdır.

Yatırımlar bağlamında incelenebilecek bir diğer gösterge kurulan ve kapanan şirket sayılarıdır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, 2013 yılının Ocak-Kasım aylarını kapsayan ilk 11 aylık bölümünde 45.592 yeni şirket kurulmuş, 14.790 şirket ise kapanmıştır. Böylece kurulan net işletme sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 34,1 oranında artmıştır.

TABLO 15: KURULAN VE KAPANAN ŞİRKETLERİN SAYILARI (Adet)

	Kurulan	Kapanan	Kurulan-Kapanan
2007	55.350	9.954	45.396
2008	49.003	9.578	39.425
2009	44.472	10.395	34.077
2010	51.968	13.442	38.526
2011	54.442	14.991	39.451
2012	39.764	16.062	23.702
2012, Ocak-Kasım	36.625	13.656	22.969
2013, Ocak-Kasım	45.592	14.790	30.802
2013/2012 Değişim %	24,5	8,3	34,1

Kaynak: TÜİK

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde genel bir değerlendirme yapıldığında; 2013 yılının yatırımlardaki artış açısından 2012 yılına göre daha iyi olduğu söylenebilir. Ancak yılın son aylarında yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler yatırımlar açısından 2014 yılını zorlu hale getirmiştir. Yatırım artışının devam edebilmesi için öncelikle hukuk devleti bağlamındaki sorunların giderilmesi ardından da faizlerde gerileme, kurlarda istikrar sağlanması konularına ekonomi yönetiminin özel önem vermesi uygun olacaktır.

2.2.4. İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

İşsizlikle mücadelede; 2013 yılında hem dünya genelinde, hem de Türkiye'de başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Yeterince büyümeyen dünya ekonomisi, beklentilerin altında kalan ticaret hacmi ve bu konjonktürel etkilerden daha da önemli olmak üzere her geçen gün daha fazla emek tasarruflu olarak gelişen teknoloji bu sosyo-ekonomik sorunun gelecekte varlığını ve sonuçlarını daha yoğun olarak hissettireceğini ortaya koymaktadır. Bu gerçeklikten hareketle Türkiye'de eğitim ve yatırım stratejilerini de içeren orta ve uzun vadeli bir istihdam strateji ihtiyacına vurgu yapmakta fayda bulunmaktadır. Aksi halde genç ve dinamik nüfus avantajını kullanamadan yaşanan bir nüfus yapısı ortaya çıkacaktır.

Tablo 16'da istihdam ile ilgili veriler bulunmaktadır. Buradan görüldüğü gibi 2013 yılı üçüncü çeyreği itibariyle ülkemizde çalışma çağındaki nüfus 55,7 milyon dolayındadır. Bu nüfusun 28,7 milyonun işgücü arzına katıldığı ve bunlardan 25,9 milyonu iş bulabilirken 2,8 milyon kişinin yani yüzde 9,8'inin işsiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışanların yaklaşık 9,8 milyonu yani yüzde 37,8'i kayıtdışı istihdam edilmektedir.

Denetim imkanlarının özellikle elektronik temelde hızla geliştiği bir ortamda bu düzeyde bir kayıtdışı istihdam ile yaşamaya devam etmek oldukça düşündürücüdür. Zira bu durum vergi kaybı ve sosyal güvenlik sistemi boyutuyla sadece devlette değil, aynı zamanda haksız rekabet boyutuyla özel kesimde de önemli sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca böylesi bir durum söz konusu iken, sağlıklı bir istihdam stratejisi oluşturmanın mümkün olamayacağı da açıktır.

TABLO 16: İŞGÜCÜ DURUMU (Bin kişi)

YIL	15 ve üzeri Yaştaki Nüfus	İşgücü Arzı	İstihdam Edilenler	İşsizler	Kayıt Dışı İstihdam	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Kayıt Dışı İstihdam
	Bin Kişi					Yüzde			
2000	46.211	23.078	21.581	1.497	10.925	49,9	46,7	6,5	50,6
2001	47.158	23.491	21.524	1.967	11.382	49,8	45,6	8,4	52,9
2005	48.359	22.455	20.067	2.388	9.666	46,4	41,5	10,6	48,2
2008	50.772	23.805	21.194	2.611	9.220	46,9	41,7	11,0	43,5
2009	51.686	24.748	21.277	3.471	9.328	47,9	41,2	14,0	43,8
2010	52.541	25.641	22.594	3.046	9.772	48,8	43,0	11,9	43,3
2011	53.593	26.725	24.110	2.615	10.139	49,9	45,0	9,8	42,1
2012	54.724	27.339	24.821	2.518	9.686	50,0	45,4	9,2	39,0
2013-I	55.250	27.430	24.546	2.884	8.925	49,6	44,4	10,5	36,4
II	55.485	28.657	26.130	2.526	9.838	51,6	47,1	8,8	37,7
III	55.715	28.766	25.960	2.806	9.803	51,6	46,6	9,8	37,8

Kaynak: TÜİK

2013 yılında istihdamın sektörel dağılımına ilişkin gelişmeler ise Tablo 17’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2012 yılı Ekim ayı sonunda 6,3 milyon kişi olan tarımda çalışan sayısı 2013 yılı Ekim sonu itibariyle yaklaşık 294 bin kişi azalarak 6 milyona gerilemiştir. Aynı dönemde istihdam sanayi sektöründe 166 bin, hizmetler sektöründe 198 bin, inşaat sektöründe 68 bin kişi artmıştır. Bu dönemde toplam istihdam artışı ise sadece 139 bin kişi olmuştur.

TABLO 17: İSTİDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI (Bin kişi)

YIL/AY	Tarım	%	Sanayi	%	İnşaat	%	Hizmetler	%	Toplam
2001	8.089	37,6	3.774	17,5	1.110	5,2	8.551	39,7	21.524
2005	5.154	25,7	4.178	20,8	1.107	5,5	9.628	48,0	20.067
2010	5.683	25,2	4.496	19,9	1.431	6,3	10.986	48,6	22.594
2011	6.143	25,5	4.704	19,5	1.676	7,0	11.586	48,1	24.110
2012	6.097	24,6	4.751	19,1	1.709	6,9	12.266	49,4	24.821
2012-10	6.322	24,8	4.732	18,6	1.886	7,4	12.569	49,3	25.509
11	6.027	23,8	4.814	19,0	1.811	7,2	12.641	50,0	25.291
12	5.686	23,0	4.856	19,6	1.647	6,7	12.577	50,8	24.766
2013-1	5.474	22,4	4.869	19,9	1.540	6,3	12.549	51,4	24.433
2	5.531	22,5	4.886	19,9	1.530	6,2	12.597	51,3	24.546
3	5.708	22,9	4.948	19,8	1.603	6,4	12.716	50,9	24.974
4	6.058	23,6	5.030	19,6	1.793	7,0	12.809	49,9	25.691
5	6.283	24,0	5.044	19,3	1.843	7,1	12.961	49,6	26.130
6	6.474	24,6	5.015	19,1	1.942	7,4	12.888	49,0	26.319
7	6.557	25,1	4.991	19,1	1.843	7,1	12.708	48,7	26.099
8	6.511	25,1	4.964	19,1	1.857	7,2	12.628	48,6	25.960
9	6.370	24,7	4.914	19,0	1.879	7,3	12.646	49,0	25.808
10	6.028	23,5	4.898	19,1	1.954	7,6	12.767	49,8	25.648

Bu gelişmelere bağlı olarak tarımın istihdam içindeki payı yüzde 23,5'e gerilerken, sanayinin payı yüzde 19,1'e, inşaatın payı yüzde 7,6'ya, hizmetlerin payı ise yüzde 49,8'e yükselmiştir. Dolayısıyla tarımda azalan istihdam daha çok hizmetler ve tarım sektörüne yönelmiştir. İstihdamın bu sektörel yapısı da yeni bir istihdam stratejisine olan ihtiyacı pekiştirmektedir.

2.2.5. DIŞ TİCARET, ÖDEMELER DENGESİ VE KURLAR

2013 yılında dış ticaret ve ödemeler dengesinde yaşanan gelişmeler izleyen bölümde analiz edilmiştir.

2.2.5.1. DIŞ TİCARET

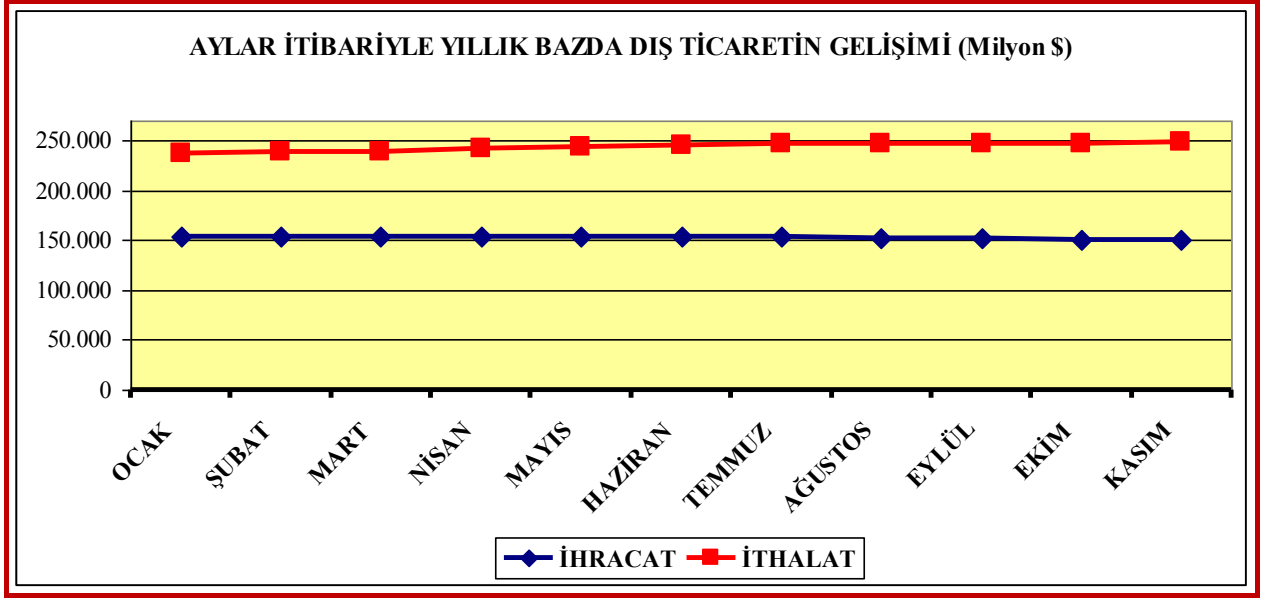
2013 yılı ihracat ve ithalat rakamları incelendiğinde; 2012 yılının Ocak-Kasım döneminde 139,8 milyar dolar olan ihracatın 2013 yılının aynı döneminde binde 8 oranında azalarak 138,7 milyar dolara gerilediği, ithalatın yüzde 5,4 oranında artarak 228,5 milyar dolara ulaştığı, bunlara bağlı olarak da dış ticaret açığının 76 milyar dolardan 89 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. Bu gelişmeler sonucunda 2012 Ocak-Kasım döneminde yüzde 64,5 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2013 yılında yüzde 60,7'e kadar gerilemiştir.

TABLO 18: DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER (Milyon Dolar)

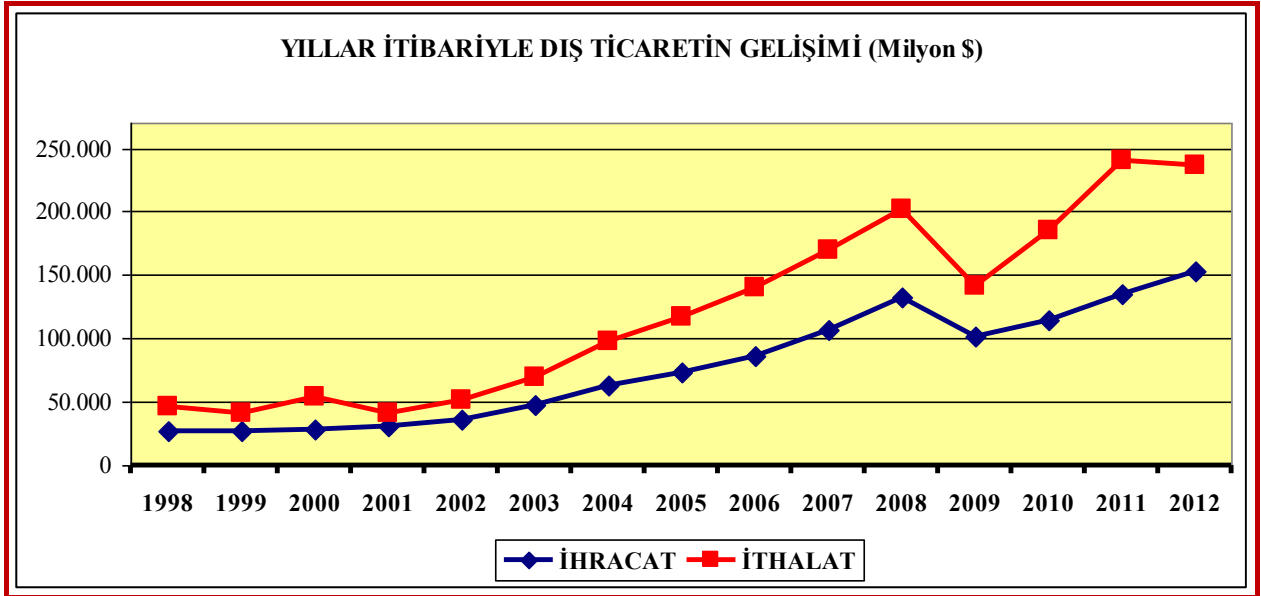
AY	İHRACAT		İTHALAT		DENGE	
	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık
OCAK	11.483	153.597	18.802	237.878	-7.319	-84.281
ŞUBAT	12.387	154.236	19.395	239.486	-7.008	-85.250
MART	13.124	154.152	20.559	239.368	-7.435	-85.216
NİSAN	12.471	153.993	22.825	242.921	-10.354	-88.928
MAYIS	13.279	154.140	23.245	244.415	-9.966	-90.275
HAZİRAN	12.395	153.304	21.010	244.988	-8.615	-91.684
TEMMUZ	13.064	153.537	22.967	247.120	-9.903	-93.583
AĞUSTOS	11.122	151.828	18.196	246.487	-7.074	-94.659
EYLÜL	13.066	151.941	20.624	247.187	-7.558	-95.246
EKİM	12.067	150.817	19.483	247.883	-7.416	-97.066
KASIM	14.252	151.316	21.403	248.338	-7.151	-97.022
OCAK-KASIM 2012	--	139.856	--	216.718	--	-76.851
OCAK-KASIM 2013	--	138.710	--	228.511	--	-89.801
Değişim %	--	-0,8	--	5,4	--	16,8

Kaynak: TÜİK

Yıllık bazda dış ticaretin 2013 yılındaki gelişimini gösteren grafik incelendiğinde ihracatın neredeyse aynı düzeyde seyrettiği ithalatta ise bir miktar artış yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu grafik de iç talebe dayalı büyümeye işaret etmektedir.

Diğer taraftan 1998-2012 dönemine ilişkin yıllık bazda dış ticaretin gelişimi incelendiğinde; dış ticaret açığının yapısal niteliğinin derinleştiği ve açığı azaltmanın, büyümenin yavaşlaması pahasına dahi sağlanamadığı görülmektedir. Dolayısıyla başta kur ve para politikaları olmak üzere süreç politikalarıyla bu yapısal sorunun çözülemeyeceğinin kabul edilmesi ve yapısal önlemlerin devreye sokulması gerekmektedir. Zira yapısal sorunların parasal önlemlerle çözülmeye çalışılması, olumsuz yan etkileri nedeniyle çözdüğünden daha fazla ilave sorun üretmektedir.

Türkiye'nin dış ticaretindeki yapısal sorunları ithalatın mal bileşiminden de görmek mümkündür. Nitekim Tablo 19'dan görülebileceği gibi, 2013 yılının ilk 11 aylık bölümünde gerçekleştirilen 228 milyar dolarlık ithalatın 167 milyar dolarlık kısmı (%73) ara, 32 milyar dolarlık kısmı (%14) sermaye, 27 milyar dolarlık kısmı (%12) ise tüketim mallarından oluşmaktadır.

Bu dönemde, Türkiye'nin toplam ihracatının (138 milyar dolar) ara malları ithalatını (167 milyar dolar) dahi karşılayamadığı görülmektedir.

TABLO 19: İTHALATIN MAL BİLEŞİMİ (Milyon dolar)

YIL	TÜKETİM	SERMAYE	ARA	TOPLAM
2000	6.928	11.365	36.010	54.502
2001	3.813	6.940	30.301	41.399
2002	4.898	8.400	37.656	51.554
2003	7.813	11.326	49.735	69.340
2004	12.100	17.397	67.549	97.540
2005	13.975	20.363	81.868	116.774
2006	16.116	23.348	99.605	139.576
2007	18.694	27.054	123.640	170.063
2008	21.489	28.021	151.747	201.964
2009	19.290	21.463	99.510	140.928
2010	24.735	28.818	131.445	185.544
2011	29.692	37.271	173.140	240.842
2012	26.699	33.925	174.930	236.545
2012-11	24.319	30.565	160.920	216.718
2013-11	27.604	32.963	167.324	228,511
Değişim	13,5	7,8	4,0	5,4

Kaynak:TÜİK

Diğer taraftan, 2013 yılı Ocak-Kasım dönemine oranla 2013 yılının aynı döneminde tüketim malları ithalatı yüzde 13,5, sermaye malları ithalatı yüzde 7,8, ara malları ithalatı yüzde 4 oranında artış göstermiştir. Bu durum ihracattaki gerileme yanında ve iç talebe dayalı büyümenin bir sonucudur ve ayrıca Türkiye'nin çok önemli bir diğer yapısal sorunu olan üretim ve tüketim deseni arasındaki sürdürülemez uyumsuzluğu da ortaya koymaktadır.

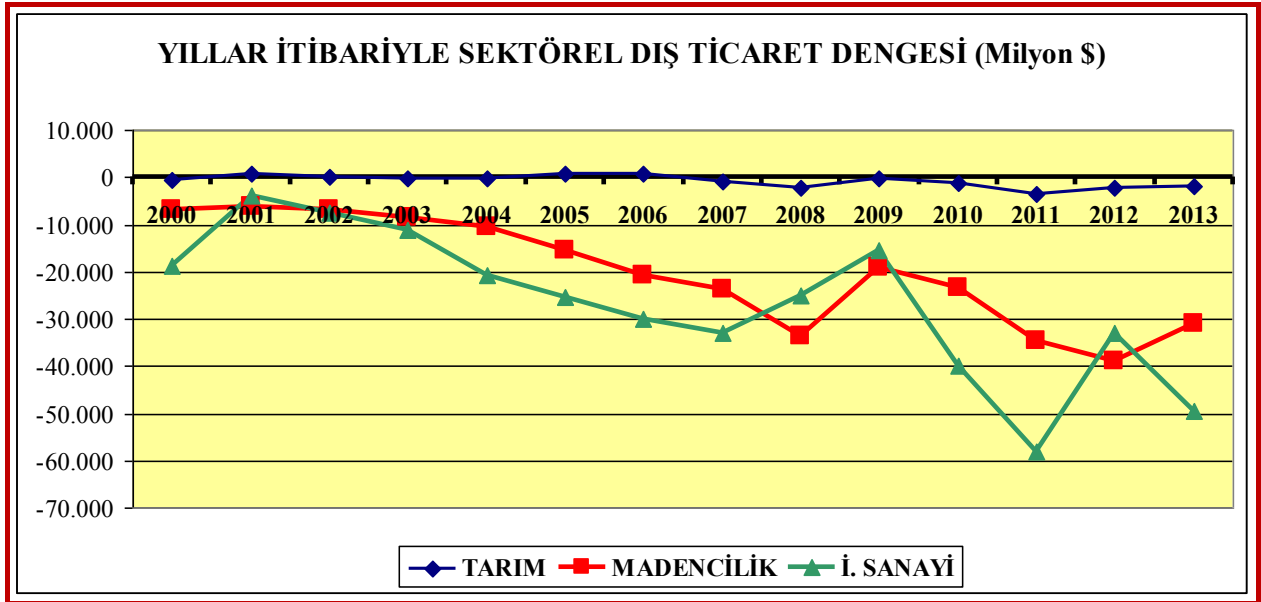
TABLO 20: İHRACATIN SEKTÖREL BİLEŞİMİ (Milyon dolar)

YIL	TARIM	MADENCİLİK	İMALAT SAN.	TOPLAM
2000	1.684	400	25.518	27.775
2001	2.006	349	28.826	31.334
2002	1.806	387	33.702	36.059
2003	2.201	469	44.378	47.253
2004	2.645	649	59.579	63.167
2005	3.468	810	68.813	73.476
2006	3.611	1.146	80.246	85.535
2007	3.883	1.661	101.082	107.272
2008	4.177	2.155	125.188	132.027
2009	4.536	1.683	95.449	102.143
2010	5.091	2.687	105.467	113.883
2011	5.353	2.805	125.963	134.907
2012	5.379	3.161	143.194	152.462
2012-11	4.760	2.853	131.558	139.856
2013-11	5.197	3.548	129.389	138.710
Değişim %	9,2	24,4	-1,6	-0,8

Kaynak:TÜİK

2013 yılının ilk 11 aylık bölümünde ihracatın sektörel gelişimini de veren Tablo 20 değerlendirildiğinde; 2012 yılının aynı dönemine göre tarım ve ormancılık ürünlerinde yüzde 9,2, madencilik ve taş ocaklığı ürünlerinde yüzde 24,4 oranında artış olduğu, imalat sanayi ürünlerinde ise yüzde 1,6 düzeyinde gerileme yaşandığı görülmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak imalat sanayinin ihracat içindeki payı yüzde 93'ten yüzde 94'e yükselmiştir.

2000-2013 dönemine ilişkin olarak sektörel bazda dış ticaret dengesinin gelişimi aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2001 krizi sonrasında tüm sektörlerde yani tarım, madencilik ve imalat sanayide dış ticaret dengesi oldukça kötüleşmiş, diğer sektörler gibi 2007 yılından itibaren tarım sektörü de sürekli açık verir hale gelmiştir. Küresel likidite bolluğu döneminde, hem körüklenen hem de sürdürülebilir bu açıkların geldiği düzey oldukça endişe vericidir.

2013 yılında Türkiye'nin ihracat pazar deseninde bazı dikkat çeken kaymalar yaşanmıştır. Nitekim Tablo 21'den de görülebileceği gibi, 2000 yılında ihracatın yüzde 56'sı AB ülkelerine yapılırken, bu oran 2012 yılında yüzde 39'a gerilemiş, 2013 yılı Kasım ayı sonunda ise yüzde 41,7'ye yükselmiştir. Bu gelişmede Asya ülkelerinin ihracat içinde azalan payının daha çok AB ülkelerine kaydığı görülmektedir. Bu gelişme sınırlı da olsa AB pazarındaki canlanmayla ilgilidir. Dolayısıyla Avrupa'da krizden uzaklaşılması ölçüsünde bu bölgeye ihracatımız artacaktır.

TABLO 21: İHRACATIN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)

ÜLKE GRUBU	2000	2005	2010	2011	2012	(Ocak-Kasım)	
						2012	2013
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB 27)	56,4	56,5	46,5	46,4	39,0	38,9	41,7
B-TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	3,2	4,0	1,8	1,9	1,5	1,5	1,6
C-DİĞER ÜLKELER	40,4	39,4	51,7	51,7	59,5	59,6	56,7
Diğer Avrupa (AB Hariç)	6,7	7,7	9,8	9,4	9,3	9,3	9,4
Afrika	4,9	4,9	8,2	7,7	8,8	8,7	9,3
Kuzey Afrika	3,9	3,5	6,2	5,0	6,2	6,1	6,6
Diğer Afrika	1,0	1,5	2,0	2,7	2,6	2,5	2,7
Amerika	12,9	8,1	5,3	5,9	6,3	6,2	6,4
Kuzey Amerika	11,9	7,2	3,7	4,0	4,4	4,3	4,3
Orta Amerika ve Karayipler	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7
Güney Amerika	0,4	0,4	1,1	1,4	1,4	1,4	1,4
Asya	13,9	18,0	28,0	28,3	34,8	35,0	31,2
Yakın ve Orta Doğu	9,3	13,9	20,5	20,7	27,8	28,1	23,4
Diğer Asya	4,7	4,1	7,5	7,6	6,9	6,8	7,9
Avustralya ve Yeni Zelanda	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4
Diğer Ülke ve Bölgeler	1,4	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
D-SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARI							
OECD Ülkeleri	70,5	64,4	54,0	49,7	43,5	43,4	45,3
EFTA Ülkeleri	1,2	1,1	2,1	1,4	1,7	1,7	1,1
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	8,9	11,7	12,7	13,2	12,3	12,4	13,5
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	3,1	3,6	6,7	6,9	10,9	11,3	7,9
Bağımsız Devletler Topluluğu	5,9	6,9	9,0	9,9	9,9	9,9	11,2
Türk Cumhuriyetleri	2,1	1,9	3,4	3,7	3,8	3,8	4,6
İslam Konferansı Teşkilatı	12,9	17,8	28,5	27,7	36,2	36,4	32,4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak:TÜİK

Diğer taraftan 2013 yılında ihracatımız içinde Afrika'nın payı artarken yakın ve Ortadoğu ülkelerinin payı azalmıştır. Bu da Türkiye'nin bölgesindeki siyasi gelişmeler nedeniyle bir bedel ödediğini ortaya koymaktadır.

İhracat pazarlarındaki değişmeyi daha yakından görebilmek amacıyla ülke bazındaki gelişmelerin değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır. Tablo 22'den görülebileceği gibi ihracat sıralamasında ilk 10 içinde yer alan ülkeler arasında; 2013 yılının ilk 11 aylık bölümünde en yüksek oranlı ihracat artışı Libya ve Çin'e olmuştur. Bu gelişmede Libya'da politik ortamın kısmen de olsa normalleşmesiyle ilgisi bulunmaktadır. Diğer taraftan 2013 yılında İran (%59,5) ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne (%38,9) yönelik ihracatta çok ciddi gerilemeler yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu gelişme büyük ölçüde 2012 yılında bu ülkelere yönelik altın ihracatında görülen konjonktürel artışın yarattığı baz etkisinden kaynaklanmaktadır.

TABLO 22: İHRACATTA İLK 20 ÜLKE (Ocak-Kasım)

(Milyon \$) ÜLKE	2012		2013		Değişim
	Değer	Pay	Değer	Pay	%
G. Toplam	139.856	100,0	138.710	100,0	-0,8
Almanya	12.138	8,7	12.554	9,1	3,4
Irak	9.797	7,0	10.737	7,7	9,6
İngiltere	8.006	5,7	8.066	5,8	0,7
Rusya	6.178	4,4	6.421	4,6	3,9
İtalya	5.806	4,2	6.152	4,4	6,0
Fransa	5.613	4,0	5.819	4,2	3,7
BAE	7.482	5,4	4.569	3,3	-38,9
ABD	5.059	3,6	5.099	3,7	0,8
İspanya	3.400	2,4	3.951	2,8	16,2
Hollanda	2.926	2,1	3.263	2,4	11,5
Çin	2.527	1,8	3.290	2,4	30,2
Mısır	3.420	2,4	2.935	2,1	-14,2
Romanya	2.324	1,7	2.444	1,8	5,2
İsrail	2.134	1,5	2.407	1,7	12,8
Ukrayna	1.675	1,2	1.998	1,4	19,3
Azerbaycan	2.353	1,7	2.708	2,0	15,1
İran	9.681	6,9	3.917	2,8	-59,5
Belçika	2.134	1,5	2.350	1,7	10,1
Libya	1.892	1,4	2.492	1,8	31,7
Polonya	1.720	1,2	1.898	1,4	10,4
Diğerleri	43.591	31,2	45.640	32,9	4,7

Kaynak:TÜİK

İthalatımızda ilk sıralarda yer alan ülkeler Tablo 23’de incelendiğinde; Rusya, Almanya ve Çin’in açık ara önce olduğu görülmektedir. Rusya enerji hammaddeleri, Almanya otomotiv, makine ve kimya, Çin ise birçok ürün grubunda başlıca tedarikçi olması boyutuyla bu noktada bulunmaktadır. 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde en büyük oranda ithalat artışı sırasıyla İsviçre (%111,5), Birleşik Arap Emirlikleri (%48,1) ve Yunanistan’dan (%22,6) gerçekleşmiştir. Bu arada İran, ABD ve Hollanda ithalatın en fazla gerilediği ülkeler olmuştur.

Bu veriler, Türkiye’nin enerji hammaddelerini geliştirmekte olan ülkelere, inovasyon ve Ar-Ge temelli ürünleri gelişmiş ülkelere ithal ettiğini, gelir ve fiyat değişmelerine duyarlılığı düşük malları (zorunlu mallar) ise konjonktürün gerekleri çerçevesinde, hem gelişmiş hem de geliştirmekte olan ülkelere ihraç ettiğini ortaya koymaktadır.

Böylesi bir dış ticaret portföyü ve bunun gerisinde bulunan üretim deseni dikkate alındığında Türkiye’nin her iki boyutta da yapısal dönüşüme ihtiyacı olduğu görülmektedir. Ülkenin geleceği ve istikrarlı bir ekonomi açısından son derece kritik olan bu konunun birçok kesim tarafından dile getirilmesine rağmen, gerekli ve yeterli adımlar atıldığını, bu konuda ortak idealler oluşturulduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

TABLO 23: İTHALATTA İLK 20 ÜLKE (Ocak-Kasım 2013)

ÜLKE	2012		2013		Değişim %
	Değer	Pay	Değer	Pay	
Genel toplam	216 718	100,0	228.511	100,0	5,4
Rusya	24.149	8,7	22.627	9,1	-6,3
Almanya	19.295	7,0	21.708	7,7	12,5
Çin	19.541	5,7	22.541	5,8	15,3
İtalya	12.293	4,4	11.759	4,6	-4,3
ABD	13.238	4,2	11.552	4,4	-12,7
İran	11.193	4,0	9.562	4,2	-14,6
Fransa	7.902	5,4	7.373	3,3	-6,7
Hindistan	5.441	3,6	5.797	3,7	6,5
İsviçre	4.141	2,4	8.759	2,8	111,5
Güney Kore	5.055	2,1	5.437	2,4	7,6
İspanya	5.473	1,8	5.849	2,4	6,9
İngiltere	5.154	2,4	5.632	2,1	9,3
Yunanistan	3.171	1,7	3.887	1,8	22,6
Ukrayna	4.028	1,5	4.092	1,7	1,6
BAE	3.380	1,2	5.005	1,4	48,1
Hollanda	3.353	1,7	2.996	2,0	-10,6
Belçika	3.356	6,9	3.495	2,8	4,1
Romanya	2.983	1,5	3.275	1,7	9,8
Polonya	2.831	1,4	2.900	1,8	2,5
Japonya	3.261	1,2	3.095	1,4	-5,1
Diğerleri	57.480	31,2	61.171	32,9	6,4

Kaynak:TÜİK

2.2.5.2. ÖDEMELER DENGESİ

Bir ülkenin diğer ülkelerle yaptığı mal, hizmet, sermaye, kredi ve borç alışverişlerinin yer aldığı ödemeler bilançosu tablosu ve bu tablo içinde yer alan bazı hesaplardaki gelişmeler ekonominin hem mevcut hem de gelecekteki olası durumu açısından önemli sinyaller vermektedir. Türkiye, 1950'li yıllardan itibaren bu bilançodaki gelişmelere bağlı olarak krizler yaşamış ve ne yazık ki hala bu sorunu çözememiştir.

Bilindiği gibi 2011 yılı Ekim ayı sonunda, Cumhuriyet tarihinin rekoru kırılmış ve döviz açığı veya dış açık olarak da bilinen cari açık yıllık bazda 78 milyar doları, Milli gelire oran olarak da yüzde 9'u aşmıştı. Merkez Bankası'nın BDDK destekli olarak uyguladığı politikalar sonucunda ekonomik büyüme yavaşlatılarak cari açıkta gerileme sağlanabilmişti. Ancak bugün gelinen noktada cari açığın düzeyi hala çok yüksektir ve Türkiye'nin kırılğan beşli arasında yer almasının en önemli gerekçesidir.

Tablo 24'de görülebileceği gibi, 2012 yılı Kasım-Ocak döneminde 43,6 milyar dolar olan cari açık 2013 yılının aynı döneminde yüzde 28 oranında artarak 55,9 milyar dolara yükselmiştir.

Böylece büyüme hızının geçen yıla göre sadece yaklaşık 1,8 puan arttığı 2013 yılında, cari açık oldukça hızlı yükselmiştir. Bu durum cari açık-büyüme etkileşiminin geldiği tehlikeli noktayı ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan 2013 yılında Kasım ayı sonu itibariyle 55,9 milyar dolara ulaşan 11 aylık cari açığın en önemli kaynağı 71 milyar dolar ile dış ticaret açığı olmuştur. Yatırım gelirleri hesabı da bu açığa 8,4 milyar dolarlık katkı yapmıştır. Dolayısıyla bu iki hesaptan kaynaklanan açık tutarı yaklaşık 80 milyar dolara ulaşmaktadır. Cari işlemlerin fazla veren hesapları olan hizmet gelirleri hesabından gelen net 23 milyar dolar ve cari transferler hesabından gelen 1 milyar dolar bu açığı 55 milyar dolara çekmiştir.

TABLO 24: ÖDEMELER DENGESİNDE GELİŞMELER (Milyon dolar)

(Milyon ABD Dolar)	OCAK-KASIM		Değişim %
	2012	2013	
CARİ İŞLEMLER HESABI	-43.628	-55.962	28,3
İhracat f.o.b.	149.551	149.577	0,0
İthalat f.o.b.	-209.504	-221.070	5,5
Mal Dengesi	-59.953	-71.493	19,2
Hizmetler Dengesi: Gelir	40.492	44.310	9,4
Hizmetler Dengesi: Gider	-18.567	-21.293	14,7
Mal ve Hizmet Dengesi	-38.028	-48.476	27,5
Gelir Dengesi: Gelir	4.253	3.974	-6,6
Gelir Dengesi: Gider	-10.963	-12.449	13,6
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-44.738	-56.951	27,3
Cari Transferler	1.110	989	-10,9
SERMAYE-FİNANS HESABI	65.066	65.606	0,8
Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-3.784	-2.666	-29,5
Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	11.999	10.394	-13,4
Portföy Hesabı-Varlıklar	2.298	2.689	17,0
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	32.924	21.235	-35,5
Hisse Senetleri	5.422	1.087	-80,0
Borç Senetleri	27.502	20.148	-26,7
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	2.316	1.188	-48,7
Merkez Bankası	1	1	0,0
Genel Hükümet	-355	-749	111,0
Bankalar	5.588	1.449	-74,1
Diğer Sektörler	-2.918	487	-116,7
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	19.357	32.842	69,7
Merkez Bankası	-2.122	-1.830	-13,8
Genel Hükümet	-137	-11	-92,0
Bankalar	14.029	28.679	104,4
Diğer Sektörler	7.587	6.004	-20,9
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar	21.438	9.644	-55,0
NET HATA VE NOKSAN	2.145	4.839	125,6
GENEL DENGE	23.583	14.483	-38,6
REZERV VARLIKLAR	-23.583	-14.483	-38,6
Resmi Rezervler	-21.576	-13.631	-36,8
Uluslararası Para Fonu Kredileri	-2.007	-852	-57,5

Kaynak: TCMB

Ülkemizde 2013 yılında gerçekleşen cari açığın finansmanı yabancı sermaye girişi ile mümkün olmuştur. Nitekim, sermaye hesabından ülkemize yılın ilk 11 ayında 65 milyar dolarlık yabancı kaynak girmiştir. Bu sermaye girişinin 21 milyar dolar gibi önemli bir miktarı sıcak para (portföy yatırımları), 32 milyar doları kamu ve özel kesim net dış borçlanmasından sağlanmıştır. 65 milyar dolarlık kaynağın 10 milyar dolarlık kısmı ise doğrudan yatırım, yani kısa vadeli borç olmayan kaynak olarak ülkemize girmiştir. Bunun ise yaklaşık 2,4 milyar dolarlık kısmı yabancılara gayrimenkul satışından elde edilmiştir.

Diğer taraftan 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde büyük bir bölümü Ağustos ayına kadar yapılan 32 milyar dolarlık borçlanmanın 28 milyar dolarlık kısmını bankalar, 6 milyarlık kısmını diğer özel sektör gerçekleştirmiştir. Bu dönemde kamu kesiminin borç kullanmamış ve yaklaşık 1,8 milyar dolar geri ödeme yapmış olması dikkat çekmektedir.

Tablodaki borçlanma verilerinden diğer özel sektör açısından Mayıs, bankalar açısından ise Eylül ayından itibaren farklı ve ters yönde bir konjonktüre girildiği anlaşılmaktadır. Bu durum özel sektörün konjonktür dönümü konusunda daha hassas algı ve tepkilere sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Son yıllarda nereden ve nasıl geldiği veya çıktığı bilinmeyen döviz hareketlerinin gösterildiği net hata ve noksan kalemi Türkiye'nin önemli bir döviz kaynağı haline gelmiştir. Nitekim bu yılın 11 aylık bölümünde bu hesaptan gelen para miktarı yüzde 125 oranında artarak 4,8 milyar dolara yükselmiştir. Bu hesaptan kurlarda artış beklentisi oluştuğunda daha çok çıkış, kurların artmasının ardından ise daha çok giriş olması bu hesabın kur beklentilerinin barometresi olarak algılanabileceğini düşündürmektedir.

Cari işlemler, sermaye-finans ile net hata ve noksan kaleminde 2013 yılında yaşanan hareketler sonucunda ödemeler bilançosu dengesi 14 milyar dolar fazla vermiş, bu paradan IMF'ye olan 852 milyon dolarlık son borç bakiyesinin Şubat ve Mayıs aylarında iki taksit halinde kapatılması sonucunda resmi rezervler 13,6 milyar dolar artmıştır. Böylece, Türkiye bir taraftan dış açık veren diğer taraftan da rezerv biriktirebilen ülke konumunu 2013 yılında da sürdürmüştür.

Ödemeler bilançosuna ilişkin değerlendirmeler yapılırken, 2002 sonrası dönemde Türkiye için oldukça kritik hale gelen sıcak para hareketlerini ayrıca değerlendirmek uygun olacaktır. Tablo 25'den görülebileceği gibi, 2013 yılında sıcak para giriş çıkışlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Nitekim kredi notunda artış ve yılın ilk dört ayında faizlerde gerileme beklentisi ile kamu borçlanma kağıtları için 16 milyar dolara yakın giriş olmuştur. Bu eğilim Mayıs ve Haziran aylarında adeta durmuş, Temmuz ayında ise tersine dönmüştür.

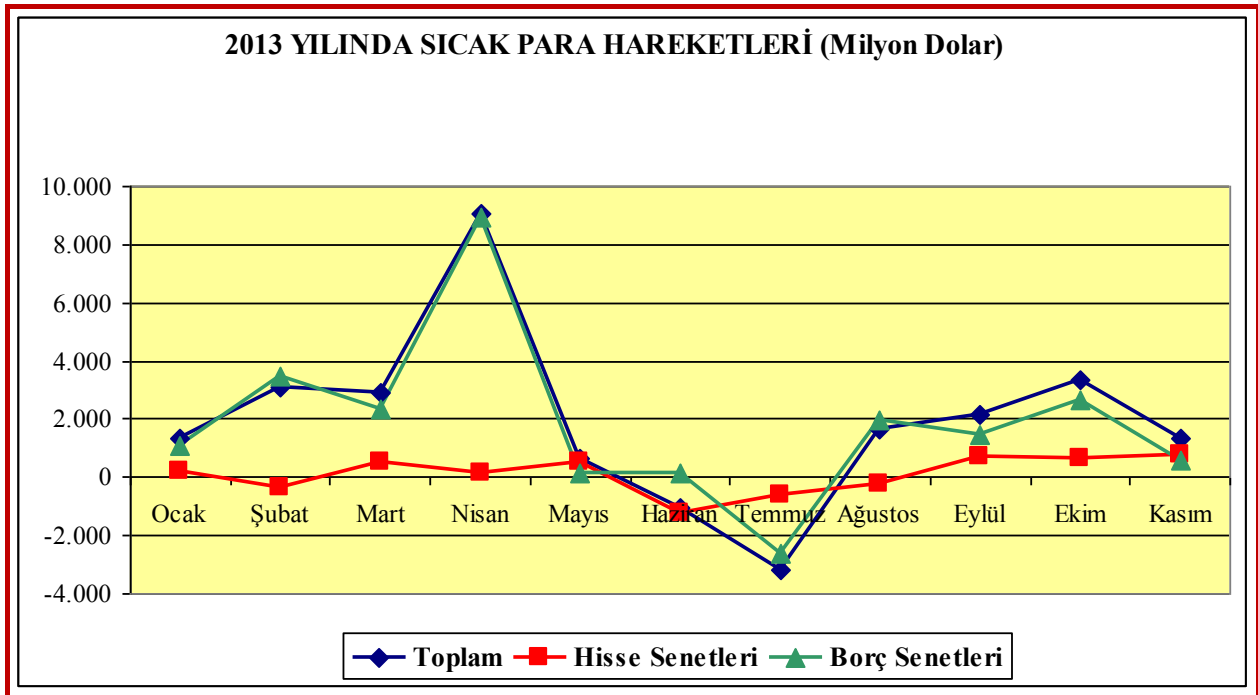
Gerek Merkez Bankası'nın gerekse piyasa dinamiklerinin iç ve dış gelişmelerden etkilenerek faizleri artırması sonucu Ağustos-Ekim döneminde kamu kağıtları için tekrar 9 milyar dolarlık giriş olmuştur. Böylece yılın 11 aylık bölümünde kamu kağıtları için gelen yabancı kaynak miktarı 20 milyar doları aşmıştır.

TABLO 25: SICAK PARA HAREKETLERİ (Milyon dolar)

Aylar	Toplam	Hisse Senetleri	Borç Senetleri
Ocak	1.322	235	1.087
Şubat	3.092	-353	3.445
Mart	2.881	511	2.370
Nisan	9.060	133	8.927
Mayıs	643	508	135
Haziran	-1.056	-1.230	174
Temmuz	-3.200	-605	-2.595
Ağustos	1.679	-258	1.937
Eylül	2.164	733	1.431
Ekim	3.320	641	2.679
Kasım	1.330	772	558
TOPLAM	21.235	1.087	20.148

Kaynak: TCMB

Hisse senedi cephesinde yaşanan hareketlere bakıldığında ise Şubat ayında sınırlı bir çıkış yaşandığı, Mayıs ayındaki Fed açıklaması ve Haziran ayında yaşanan sosyo-politik olaylar nedeniyle Haziran-Ağustos döneminde çıkışların belirginleştiği görülmektedir. Yılın kalan bölümünde ise sınırlı girişler devam etmiş ve bu kanaldan 11 aylık dönemde bir milyar dolar düzeyinde giriş gerçekleşmiştir.

Sıcak paraya ilişkin bu gelişmeler küresel spekülâtorlerin neredeyse aynı zaman dilimlerinde geçen yılın tam tersi hareketler yaptığını ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle yılın ilk yarısında faizlerde düşme beklentisi nedeniyle, Ağustos ayı sonrasında ise faizlerde yaşanan artışlar nedeniyle tahvil piyasasına yönelmişlerdir. Dolayısıyla sıcak para hareketleri Türkiye'de olası gelişmelerin öncü göstergesi niteliği kazanmıştır.

Diğer taraftan Temmuz ayı sonrasındaki sıcak para hareketleri değerlendirilirken, bir başka deyişle daha fazla sermaye çıkışının yaşanmaması gerekçelendirirken, yabancıların ikincil tahvil piyasasında yeterli talep olmadığı için satış ve dolayısıyla çıkış yapamamış olmalarını dikkate almak gerekmektedir. Dolayısıyla, yabancı yatırımcıların kamu kağıtları için itfa tarihlerini bekleme zorunluluğu doğmaktadır. Bu nedenle sıcak para çıkışı ve kurlarda hareketlenme şeklindeki gelişmelerin daha çok itfa tarihlerinde olabileceği söylenebilir.

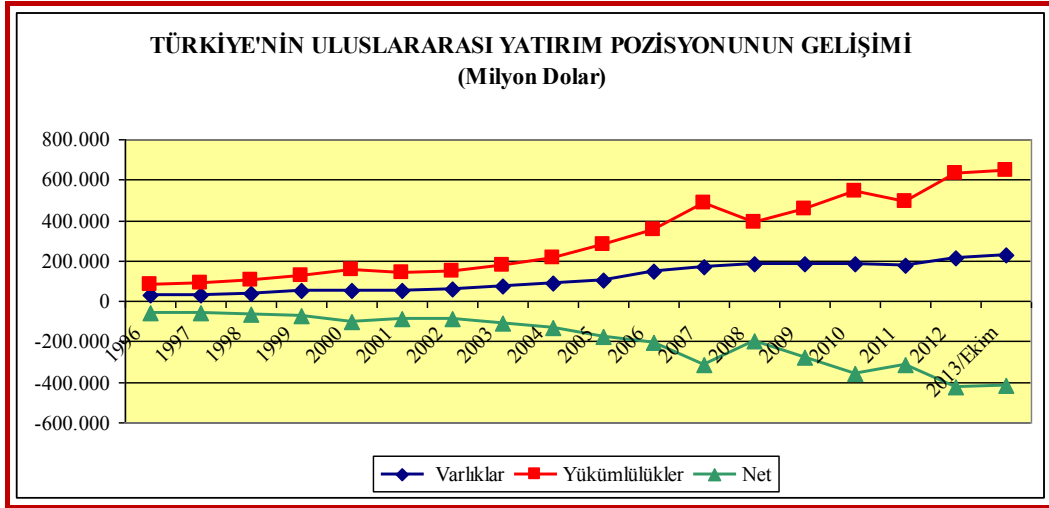
2.2.5.3. ULUSLARARASI YATIRIM (DÖVİZ) POZİSYONU

Öncelikle dışa açılma, ardından da küreselleşme süreciyle birlikte birçok ülke gibi Türkiye ekonomisinde de uluslararası ilişkilerin büyüklüğü ve önemi artmıştır. Ancak, bu ilişkilerin sonucu farklı sıkletlerdeki boksörlerin birlikte maç yapması durumunda ortaya çıkması muhtemel sonuca benzemiştir. Beşeri, fiziki, ve üretim boyutunda yeterli gelişme ve rekabet gücü kazanılmadan girilen bu yol, birçok avantaj kadar sorunu da beraberinde getirmiştir. Yukarıda vurgulanan dış kaynak ve sıcak para bağımlılığı, üretim gücüyle orantılı olmayan tüketim standartları ve artan dış borçlar bu sorunların ilk akla gelenleridir.

Dışa açılmanın hem avantaj ve dezavantajlarının görülebileceği en önemli tablo uluslararası yatırım pozisyonu tablosudur. Merkez Bankasının açıklamalarına göre "Uluslararası Yatırım Pozisyonu (UYP), bir ekonomideki yerleşik kişilerin yurtdışı yerleşik kişilerden olan finansal alacakları ile rezerv varlık olarak tutulan altın şeklindeki finansal varlıklarının ve yerleşiklerin yurtdışı yerleşik kişilere olan finansal yükümlülüklerinin belli bir tarihteki stok değerini gösteren istatistiki bir tablodur.

UYP'de toplam finansal varlıklar ile toplam finansal yükümlülüklerin farkı net uluslararası yatırım pozisyonu olarak adlandırılmaktadır. Başka bir deyişle, net uluslararası yatırım pozisyonu, Türkiye'nin yurtdışından alacaklarıyla, Türkiye'nin yurtdışına borçlarının netini göstermektedir. Net pozisyon pozitif veya negatif olabilir." Türkiye'nin 1996-2013/Ekim döneminde döviz pozisyonunda yaşanan gelişmeler aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buna göre 1996 yılında Türkiye'nin diğer ülkelerden farklı işlemler nedeniyle 27,6 milyar dolar, diğer ülkelerin ise Türkiye'den 82,3 milyar dolar alacağı vardır.

Bu nedenle, Türkiye'nin döviz pozisyonu açık vermekte yani diğer ülkelere net 54,7 milyar dolar "borcu" bulunmaktadır. 2012 yılına gelindiğinde Türkiye'nin alacağı 212,6 milyar dolara, borcu 631,9 milyar dolara, pozisyon açığı ise 54 milyar dolardan 419 milyar dolara yükselmiştir. Bu veriler 2000'li yıllarda dünyada yaşanan likidite bolluğu ve doğrudan yatırım hareketlerinden Türkiye'nin önemli ölçüde yararlandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu gelişme Türkiye'nin üretim imkanlarının çok ötesinde tüketim standartlarına ulaşmasının arkasındaki önemli bir faktörü de açıklamaktadır.

TABLO 26: ULUSLARARASI YATIRIM POZİSYONU

(Milyon ABD Doları)		2012	2013Q1	2013Q2	2013Q3	2013 Ekim
Uluslararası Yatırım Pozisyonu, net		-421.322	-442.657	-422.249	-399.716	-420.262
A.	Varlıklar	212.664	217.879	216.229	226.448	228.436
1.	Yurtdışında doğrudan yatırımlar	29.668	30.356	31.093	31.560	31.683
2.	Portföy yatırımları	1.345	888	918	846	846
2.1	Hisse senetleri	349	173	190	223	223
2.2	Borç senetleri	996	715	728	623	623
3.	Diğer yatırımlar	62.488	59.947	61.652	63.272	61.731
3.1	Ticari krediler	11.800	11.587	12.095	12.310	12.112
3.2	Krediler	3.596	4.164	4.133	4.003	3.923
3.3	Efektif ve Mevduatlar	44.519	41.314	42.549	44.064	42.752
3.4	Diğer varlıklar	2.572	2.882	2.876	2.895	2.943
4.	Rezerv varlıklar	119.163	126.688	122.566	130.770	134.176
B.	Yükümlülükler	633.985	660.536	638.478	626.164	648.698
1.	Yurtiçinde doğrudan yatırımlar	187.307	192.615	169.655	160.253	169.745
2.	Portföy yatırımları	178.996	189.526	180.742	173.409	183.301
2.1	Hisse senetleri	70.616	76.417	63.283	58.432	63.353
2.2	Borç senetleri	108.380	113.109	117.459	114.977	119.948
3.	Diğer yatırımlar	267.682	278.395	288.081	292.501	295.652
3.1	Ticari krediler	26.852	30.175	33.605	30.830	30.669
3.2	Krediler	193.273	197.126	198.165	206.751	209.600
3.3	Mevduatlar	46.083	49.658	54.869	53.450	53.903
3.4	Diğer yükümlülükler	1.474	1.436	1.442	1.470	1.480

Kaynak: TCMB

Döviz pozisyonu açığı döviz kurlarının gerilemesi durumunda avantaj, artması durumunda ise dezavantaj yaratmaktadır. Nitekim Aralık ayı sonlarında yaşanan kur artışlarının kalıcı hale gelmesi durumunda döviz pozisyonu açık olan ekonomik birimlerin açık tutarına bağlı olarak kurlardaki artış dolayısıyla ilave maliyet üstlenmesi söz konusu olacaktır.

2013 yılına gelindiğinde ise ilk çeyrekte pozisyon açığının 422 milyar dolar ile tarihi zirvesine çıktığı görülmektedir. Ancak yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde bu pozisyon açığında gerileme yaşanmıştır. Bu gerileme ise bir taraftan Türkiye'nin rezerv varlıklarındaki artıştan, diğer taraftan da yabancıların gerek doğrudan yatırımlar gerekse portföy yatırımlarından alacaklarını azaltmalarından (Türkiye'den çıkmalarından) kaynaklanmıştır.

Yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ulusal döviz pozisyonunda yaşanan gelişmeler ve kurlardaki artış birlikte değerlendirildiğinde; yerli ekonomik birimlerin pozisyon açığını kapatmak, yabancıların ise TL bazlı portföy unsurlarını dövizde çevirmek amacıyla eşanlı olarak yarattıkları döviz talebinin kur artışlarında etkili olduğu ifade edilebilir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Türkiye'nin döviz pozisyonunun geldiği düzey oldukça tehlikeli bir noktadadır. Bu durum ekonominin ve ekonomik birimlerin bu bağlamda ciddi riskler taşıdığını ve büyük bedeller ödemek zorunda kalınabileceği anlamına gelmektedir.

2.2.5.4. DÖVİZ KURLARI

2013 yılı Ekim ayı sonu itibariyle 420 milyar dolar döviz pozisyonu açığı bulunan, başta enerji olmak üzere birçok kritik ara ve sermaye malında dışarıya bağımlı olan bir ülke konumundaki Türkiye'de döviz kurlarındaki gelişmeler son derece önem taşımaktadır. Nitekim yılın son günlerinde döviz kurlarında yaşanan önemli artışları engellemek için Merkez Bankası'nın 3 milyar dolara yakın döviz satması ve yılın ilk ayında da bu miktar döviz satmayı planladığını açıklaması bu önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan sermaye hareketlerinin tamamen serbest olması ve özellikle 2002 sonrası dönemde büyümenin daha çok kısa vadeli spekülasyon yabancısı sermaye girişinden beslenir hale gelmesi Türkiye'de cari açığa bağlı kırılganlığı artırmıştır. Yüksek faiz-düşük kur dönemi olarak adlandırılacak bu dönemde Türkiye içsel dinamikler kadar, hatta daha büyük oranda küresel dinamiklere duyarlı hale gelmiştir. 2013 yılı içinde ve özellikle de yılsonunda yaşanan gelişmeler, her ne kadar ekonomi dışı gerekçeler sıkça dile getirilse de, içeride uzun süredir ekonominin fay hatlarında birikmiş stres ve küresel sermaye hareketlerinin yön değiştirmesinden kaynaklanmıştır.

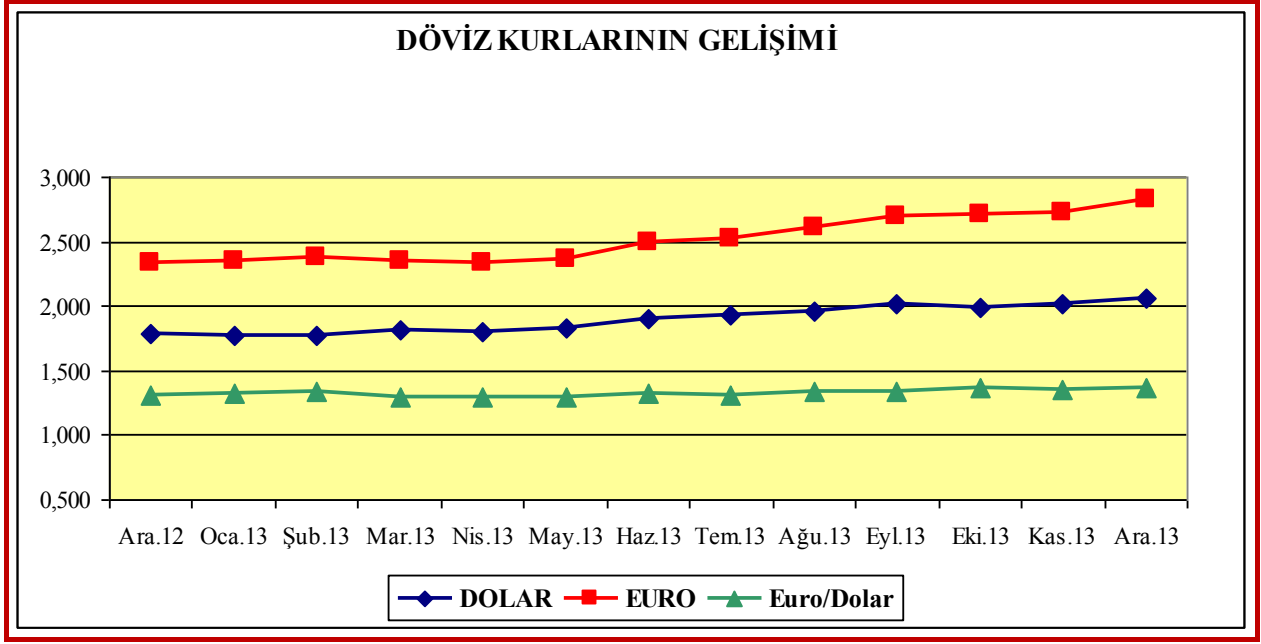
Tablo 27’den görülebileceği gibi, döviz kurlarının yılın ilk aylarında çok az gerilemiş veya çok az artmış yani genelde yatay bir seyir izlemiştir. Ancak 22 Mayıs tarihli Fed açıklaması ve ardından yaşanan sosyo-politik olaylar, kur artışlarını çift haneli rakamlara yükseltmiştir. Böylece Aralık ayı sonunda yıllık bazda Dolar yüzde 15,5, Euro yüzde 20,6, yarım Dolar ve Yarım Euro’dan oluşan döviz sepeti ise yüzde 18,4 oranında artış kaydetmiştir. Kurların bu düzeyini koruması veya artmaya devam etmesi genel olarak Türkiye ekonomisine, özelde de tüm kesimlere farklı kanallardan ciddi bedeller ödeyebilecektir. Zira ortaya çıkan görüntü; üretimle desteklenmemiş yani çalışarak, üretmek elde edilmemiş tüketimin ve de dış kaynağa yönelerek pozisyon açmış olmanın olası risklerinin realize olacağı izlenimini vermektedir.

TABLO 27: DÖVİZ KURLARINDA GELİŞMELER

Aylar	Dolar	Yıllık değişme%	Euro	Yıllık değişme%	Euro/Dolar	Yıllık değişme%	0,5 Euro + 0,5 Dolar	Yıllık değişme%
2012-12	1,783	-4,3	2,339	-4,9	1,311	-0,6	2,06	-4,6
2013-1	1,768	-4,1	2,347	-1,3	1,327	2,9	2,06	-2,5
2	1,773	1,0	2,373	2,3	1,338	1,3	2,07	1,7
3	1,809	1,4	2,347	-0,4	1,297	-1,8	2,08	0,4
4	1,798	0,8	2,338	-0,5	1,300	-1,3	2,07	0,1
5	1,824	1,3	2,369	2,5	1,298	1,2	2,10	2,0
6	1,896	4,2	2,501	9,7	1,319	5,3	2,20	7,2
7	1,932	6,8	2,526	13,4	1,307	6,2	2,23	10,4
8	1,956	9,3	2,604	17,5	1,331	7,5	2,28	13,8
9	2,019	12,2	2,693	16,5	1,334	3,9	2,36	14,6
10	1,992	10,8	2,716	16,4	1,363	5,0	2,35	13,9
11	2,024	13,1	2,732	18,9	1,350	5,2	2,38	16,4
12	2,060	15,5	2,821	20,6	1,369	4,4	2,44	18,4

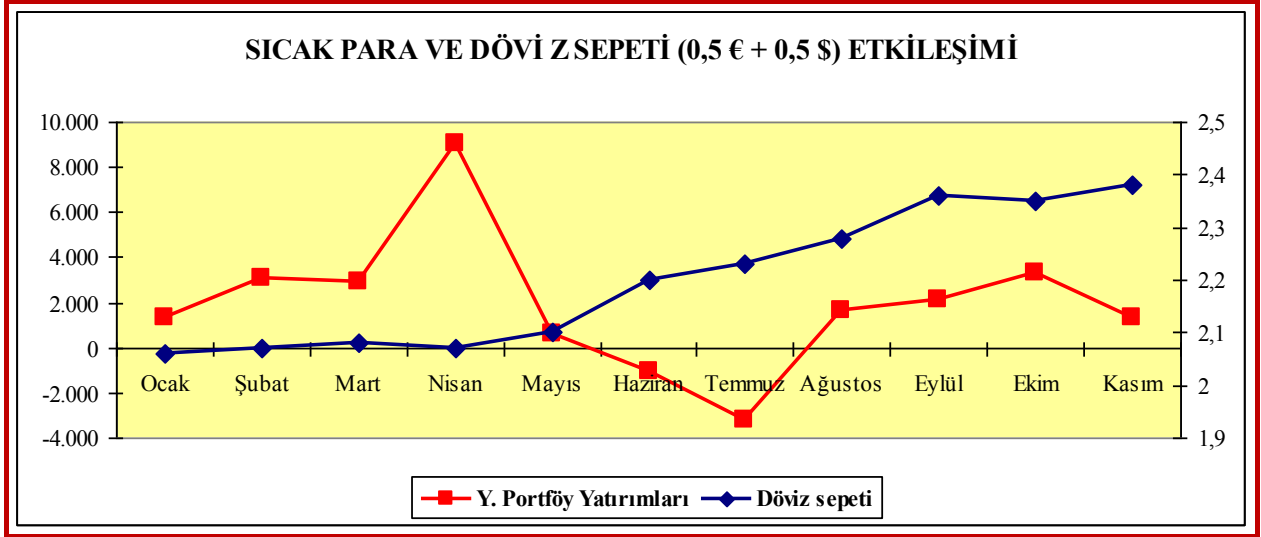
Kaynak: TÜİK

Döviz gelirleri ile döviz borçlarının parasal bileşiminde (Euro/Dolar) fark olan her kurum ve ülke gibi Euro/Dolar paritesindeki gelişmeler, Türkiye’yi de yakından ilgilendirmektedir. Tablodan görülebileceği gibi yılın ikinci çeyreğinde Euro görece olarak dolar karşısında değer kaybetmiş olsa da yıllık ortalama bazında Euro, Dolar karşısında yüzde 4 dolayında değer kazanmıştır. Bu durum gelirleri daha çok Euro, ödemeleri ise Dolar bazında olan Türkiye açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Diğer taraftan uygulanan para politikası stratejisi açısından kur hedefi bulunmamasına rağmen, 2013 yılı Ağustos ayında yaşanan kur artışlarını etkilemek amacıyla, yılsonu için oldukça riskli bir kur tahmini açıklayan Merkez Bankası Başkanı'nın öngörüsü ne yazık ki gerçekleşmemiştir. Bunun sonucunda bir taraftan iki kez revize edilmiş enflasyon hedefini dahi yakalayamamış, diğer taraftan da döviz kurlarına ilişkin öngörüsü oldukça düşük kalmış bir Merkez Bankası görüntüsü ortaya çıkmıştır. Oldukça zorlu geçeceği açık olan 2014 yılına kredibilitésini düşürerek girmiş olması, Merkez Bankası yönetiminin işini daha da zorlaştıracaktır.

Bu arada 0,5 dolar ve 0,5 Euro'dan oluşturduğumuz döviz sepetindeki gelişmeler ile sıcak para giriş ve çıkışları arasındaki ilişkiyi gösteren Grafik incelendiğinde Mayıs ayında bir kırılma yaşandığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu ay sıcak para girişinde ciddi gerileme yaşanması ve Haziran ve Temmuz aylarında bunun çıkışa dönüşmesi döviz sepetinde de artışlara neden olmuştur. Ağustos ayından itibaren sıcak para girişi yeniden başlamış olmasına rağmen döviz sepetindeki artışların devam etmesi, ülke içinden kaynaklanan bir döviz talebine işaret etmektedir. Bu da, daha önce vurgulandığı gibi, pozisyon kapatma telaşı ile ilgili olabilecek bir gelişmedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, yükselecek politik konjonktürün de etkisiyle, döviz kurlarındaki belirsizliğin, 2014 yılına taşınan en önemli belirsizlik ve risk kaynağı olduğu söylenebilir. Zira yabancılar ve pozisyon açığı olan özel kesime ilave olarak yerli spekülörlerin de dövize atak yapması olasılığı bulunmaktadır. Her ne kadar Türkiye'de yükselen ve daha da yükselmesi ihtimal dahilinde olan faizler sıcak para girişi için yeniden uygun iklim yaratacak olsa da, Mart ayındaki yerel seçimler, mevcut politik tartışmalar ve en az bunlar kadar önemli bir unsur olan küresel risk iştahındaki azalma nedeniyle sıcak para girişi için yılın ikinci çeyreğinden öncesini anlamlı kılmamaktadır.

Bu nedenlerle, 2014 yılında ekonomi politikası yapımclarının ve Hükümetin çok dikkatli davranması ve ekonomiyi gündemin ilk sırasına alması gerekmektedir. Aksi taktirde ortaya çıkacak ekonomik gelişmelerin ciddi politik yansımaları da olabilecektir. 2001 krizi sonrasında yaşanan ekonomik ve politik gelişmelerin bu bağlamda bir kez daha hatırlanmasında fayda bulunmaktadır.

2.2.6. KAMU KESİMİ DENGESİ

Bu bölümde 2013 yılında kamu kesiminde yaşanan gelişmeler bütçe, bütçe finansmanı, borç stoku ve faizler boyutundan izleyen bölümde değerlendirilmiştir.

2.2.6. 1. BÜTÇE DENGESİ

Bütçede 2013 yılında yaşanan gelişmeler Tablo 28'da verilmiştir. Buradan görüldüğü gibi bu yıl devletin elde ettiği toplam gelir yüzde 17,1, vergi gelirleri ise yüzde 17 oranında artmıştır. Bu veriler toplam bütçe ve vergi gelirlerinin başlangıç hedeflerinin biraz üzerinde gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Ayrıca, 2013 yılında gerçekleşen enflasyon oranları (yüzde 7,4) ve gerçekleşmesi beklenen büyüme hızı (yüzde 3,8) dikkate alındığında vergi hasılatında reel artış yaşandığı söylenebilir.

TABLO 28: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ (Birikimli, Milyon TL)

(Milyon TL)	2012	2013		DEĞİŞİM 2013/2012	
	GERÇ.	HEDEF	GERÇ.		G. ORANI
Bütçe Giderleri	361.887	404.046	407.890	101,0	12,7
Faiz Hariç Giderler	313.471	351.046	357.904	102,0	14,2
Personel Giderleri	86.463	97.224	96.237	99,0	11,3
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi	14.728	16.791	16.305	97,1	10,7
Mal ve Hizmet Alımları	32.894	33.444	36.268	108,4	10,3
Cari Transferler	129.477	151.287	148.735	98,3	14,9
Sermaye Giderleri	34.365	33.489	43.609	130,2	26,9
Sermaye Transferleri	6.006	5.103	7.655	150,0	27,5
Borç Verme	9.537	11.115	9.094	81,8	-4,6
Yedek Ödenekler	0	2.593	0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	48.416	53.000	49.986	94,3	3,2
Bütçe Gelirleri	332.475	370.095	389.441	105,2	17,1
Genel Bütçe Gelirleri	320.536	361.135	376.105	104,1	17,3
Vergi Gelirleri	278.781	317.949	326.125	102,6	17,0
Teşebbüs ve Mülkiyet Geliri	13.986	9.125	14.301	156,7	2,3
Özel Gelirler ile Bağışlar ve Yardımlar	1.652	2.046	1.856	90,7	12,4
Faizler, Paylar ve Cezalar	22.708	22.443	23.494	104,7	3,5
Sermaye Gelirleri	2.054	9.287	10.105	108,8	392,0
Alacaklardan Tahsilat	1.355	286	224	78,3	-83,5
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	9.622	6.618	10.662	161,1	10,8
Düzen. Ve Denet. Kurumların Gelirleri	2.318	2.342	2.673	114,1	15,3
Bütçe Dengesi	-29.412	-33.951	-18.449	54,3	-37,3
Faiz Dışı Denge (Maliye Tanımlı)	19.004	19.049	31.537	165,6	65,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

2013 yılı bütçesinin harcama kalemlerinde yaşanan gelişmeler incelendiğinde; faiz harcamalarının yüzde 3,2, faiz dışı harcamaların ise yüzde 14,2 oranında arttığı görülmektedir. Harcamalar içinde en büyük payı 148 milyar TL ile cari transferler oluştururken, bunu 96 milyar TL ile personel harcamaları ve yaklaşık 50 milyar TL ile faiz harcamaları izlemektedir. Bu kalemlere yapılan harcamalar, toplam harcamaların yaklaşık yüzde 72,3'üne, toplam gelirlerin yüzde 78'ine, vergi gelirlerinin ise yüzde 90'ına karşılık gelmektedir. Bu veriler çerçevesinde yatırım niteliğindeki harcamalar için bütçeden yeterli kaynak ayrılmasının güç olduğu görülmektedir. Kamuda hızlı ve çok sayıda personel alımına devam edildiği gözönüne alındığında bütçede esnekliğin daha da zayıflayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

2013 yılında bütçe gelirleri yüzde 17,1 oranında artarken, harcamalardaki artışın yüzde 12,7 düzeyinde gerçekleşmesi sonucunda bu yılın bütçe açığı 2012 yılına göre yüzde 37 oranında gerilemiş ve 18 milyar TL olmuştur. Buna bağlı olarak da faiz dışı fazla 19 milyar TL'den 31 milyar TL'ye yükselmiştir.

Diğer taraftan, Tablo 29'dan görülebileceği gibi 2013 yılında toplam vergi gelirleri yüzde 17, gelir vergisi tahsilatı yüzde 12,9 oranında artarken ve kurumlar vergisi tahsilatı binde bir oranında gerilemiştir. Ayrıca dahilde alınan KDV tahsilatı yüzde 20,3, ithalattan alınan KDV tahsilatı yüzde 25,5, ÖTV tahsilatı ise yüzde 19,2 oranında artmıştır. Bu veriler ekonominin 2013 yılında tüketim çekişli ve ithalata dayalı büyüdüğünü ortaya koymaktadır.

TABLO 29: VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI

(Milyon TL)	2012	2013			
	GERÇ.	HEDEF	GERÇ.	GERÇ. %	ARTIŞ
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	332.475	370.095	389.441	105,2	17,1
VERGİ GELİRLERİ	278.781	317.949	326.125	102,6	17,0
GELİR, KAR VE SER. KAZANÇ. ÜZ. ALINAN	85.511	91.930	92.748	100,9	8,5
GELİR VERGİSİ	56.494	62.668	63.760	101,7	12,9
-Beyana Dayanan Gelir Vergisi	3.016	3.447	3.084	89,4	2,2
-Basit Usulde Gelir Vergisi	301	334	305	91,5	1,5
-Gelir Vergisi Tevkifatı	51.744	57.358	58.778	102,5	13,6
-Geçici Gelir Vergisi	1.432	1.528	1.593	104,2	11,3
KURUMLAR VERGİSİ	29.017	29.262	28.988	99,1	-0,1
-Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	1.526	736	2.075	282,0	36,0
-Kurumlar Vergisi Tevkifatı	242	222	153	68,6	-37,1
-Geçici Kurumlar Vergisi	27.249	28.304	26.760	94,5	-1,8
MÜLKİYET ÜZERİNDEN ALINAN	7.009	7.710	7.693	99,8	9,8
VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ	293	232	340	146,7	16,1
MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	6.716	7.479	7.353	98,3	9,5
D.ALINAN MAL VE HİZ.ALINAN	113.837	131.472	134.855	102,6	18,5
DAHİLDE ALINAN KDV	31.572	36.400	37.995	104,4	20,3
ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ	71.706	83.137	85.461	102,8	19,2
-Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin	35.935	43.337	45.158	104,2	25,7
-Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin	8.409	9.663	10.565	109,3	25,6
-Kolalı Gazoz, Alkollü İç. ve Tüt. Mam.	24.895	27.674	26.822	96,9	7,7
Alkollü İç.	4.643	5.974	5.196	87,0	11,9
Tüt. Mamül	19.976	21.345	21.327	99,9	6,8
Kolalı Gazoz	276	355	299	84,3	8,3
-Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mal. İlişkin	2.467	2.462	2.916	118,4	18,2
- 6111 S.K. Kap. Tahsil Olunan Özel Tük.Ver.	0	0	0		-33,3
BANKA VE SİGORTA MUAM. VERGİSİ	5.471	6.343	6.160	97,1	12,6
ŞANS OYUNLARI VERGİSİ	616	678	692	102,2	12,5
ÖZEL İLETİŞİM VERGİSİ	4.473	4.915	4.545	92,5	1,6
DAHİLDE AL. D. MAL VE HİZMET VERGİLERİ	0	0	0		81,4
ULUSLARARASI TİC. VE MUAM. ALINAN	55.310	67.447	68.267	101,2	23,4
GÜMRÜK VERGİLERİ	5.195	6.100	5.409	88,7	4,1
İTH. ALINAN KATMA DEĞER VERGİSİ	50.000	61.214	62.726	102,5	25,5
DİĞER DİŞ TİCARET GELİRLERİ	115	133	133	99,5	15,0
DAMGA VERGİSİ	7.360	8.125	9.416	115,9	27,9
HARÇLAR	9.675	11.161	12.906	115,6	33,4
BAŞKA YERDE SNF.MAYAN D. VERGİLER	78	103	240	233,0	205,5
DİĞER GELİRLER	53.694	52.146	63.316	121,4	17,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı

Bu açıklamalardan 2013 yılında bütçe dengelerinde 2012 yılına göre bir iyileşme yaşandığı söylenebilir. Bütçedeki bu iyileşme iç ve dış ekonomik konjonktürdeki olumsuzluklar ve de Türkiye'nin kırılğan beşli arasında yer aldığı dikkate alındığında son derece önemli ve olumlu bir gelişmedir. 2014 yılında da bu trendin korunması risk algısının artmaması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.

2.2.6.2. BÜTÇE NAKİT DENGESİ VE FİNANSMANI

Bütçe dengesine emanet ve avans hesaplarının bakiyesinin eklenmesiyle bulunan nakit dengesi ve finansmanına ilişkin veriler Tablo 30'da yer almaktadır. Bu verilere göre bütçe nakit dengesi 2012 yılının 11 aylık bölümünde 11,2 Milyar TL açık verirken, 2013 yılında az da olsa fazla verir hale gelmiştir. Nakit açığı olmamasına rağmen devletin içerden (net 18,8 milyar TL) ve dışarıdan (net 7,7 milyar TL) yaklaşık 26 milyar TL borçlanması ve diğer gelirle kasasındaki parayı 28,5 milyar TL artırması dikkat çekicidir. Bu gelişmenin bir taraftan 2014 yılında yaşanacak iki seçimle, diğer taraftan da Fed kararı sonrası yaşanabilecek olası faiz artışları öncesinde düşük faizle borçlanmanın avantajlarıyla ilgili olabileceği akla gelmektedir.

TABLO 30: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI (Milyon TL)

	2010	2011	2012	2012/11	2013/11	Değişim
Nakit Dengesi	-38.517	-14.895	-28.855	-11.263	355	-103,2
Finansman	38.517	14.895	28.855	11.263	-355	-103,2
Dış Borçlanma, Net	7.756	2.469	4.594	2.349	7.756	230,2
Kullanım	18.436	13.990	16.581	14.007	16.074	14,8
Ödenen	-10.680	-11.522	-11.987	-11.658	-8.318	-28,7
İç Borçlanma, Net	23.329	14.999	17.881	19.090	18.835	-1,3
TL Cinsinden Hazine Bonosu	-4.511	-9.525	3.684	3.684	-3.684	-200,0
Satış	17.543	725	3.684	3.684	0	-100,0
Ödenen	-22.054	-10.250	0	0	-3.684	
TL Cinsinden Devlet Tahvili	39.021	27.212	17.824	19.033	22.520	18,3
Satış	142.287	111.348	98.215	97.118	136.718	40,8
Ödenen	-103.266	-84.136	-80.391	-78.085	-114.198	46,2
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-11.181	-2.688	-3.627	-3.627	0	-100,0
Satış	2.807	0	0	0	0	
Ödenen	-13.988	-2.688	-3.627	-3.627	0	-100,0
Net Borç Verme (-)	-1.197	-2.416	-1.617	-755	-852	13,0
Borç Verme	619	305	152	94	54	-42,8
Geri Ödeme (-)	1.816	2.720	1.769	848	906	6,8
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	
TMSF Gelir Fazlaları	658	1.300	606	605	718	18,8
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	5.578	-6.289	4.157	-11.535	-28.518	147,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2013 yılında Hükümetin üç yılın ardından vadesi bir yıldan az olan Devlet iç borçlanma kağıtlarını ifade eden Hazine bonosu türünden hiç borçlanmadığı ve vadesi gelen borçlarını kapattığı görülmektedir.

Bu arada devletin vadesi bir yıl ve daha fazla olan devlet iç borçlanma kağıtlarını ifade eden Devlet tahvilleri cinsinden ise 18,8 milyar TL borçlandığı anlaşılmaktadır. Borçlanmaya ilişkin bu veriler bir taraftan devletin borçlanmanın vadesini uzattığı, diğer taraftan da sıkı bir maliye politikası uyguladığını ortaya koymaktadır.

2.2.6.3. KAMU BORÇ STOKU

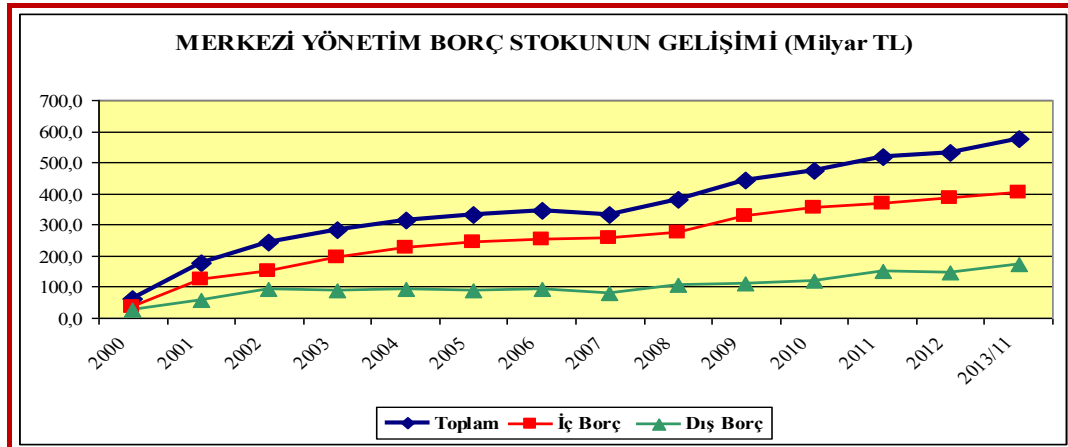
Bütçesi 1980 yılından bugüne hiçbir zaman denk olmayan, fazla vermeyen ve çevirmesi gereken büyük bir iç borç stoku bulunan Türkiye’de, var olan borç stoku 2013 yılında da artmaya devam etmiştir. Tablo 31’den görülebileceği gibi, kamunun iç borç stoku 2013 yılının ilk 11 ayı sonunda, geçen yılın aynı dönemine göre 4,5 oranında artarak 387 milyar TL’den 405 milyar TL’ye yükselmiştir. Aynı dönemde kamunun dış borç stoku ise, kur artışlarının da etkisiyle TL bazında yüzde 20 oranında artarak 172 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu veri döviz kurlarındaki artışın devlet bütçesine dış borçlar kanalından, gerek anapara, gerekse faiz boyutuyla ciddi bir yük getirebileceğini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

TABLO 31: MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU

(Milyar TL)	2002	2005	2010	2012	2012/11	2013/11	Değişim %
Toplam	242,7	331,5	473,6	532,2	530,9	577,8	8,8
İç Borç Stoku	149,9	244,8	352,8	386,5	387,8	405,4	4,5
Hazine Bonosu	37,0	17,8	9,5	3,7	3,7	0,0	-100,0
Devlet Tahvili	112,8	227,0	343,3	382,9	384,1	405,4	5,5
Dış Borç Stoku	92,8	86,7	120,7	145,7	143,2	172,4	20,4
Uluslararası Tahvil	37,7	42,3	68,3	91,3	89,4	112,2	25,5
Kredi	55,1	44,4	52,4	54,4	53,8	60,2	11,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Bu gelişmeler sonucu, kamunun TL bazında toplam borç stoku, yılın ilk 11 aylık bölümünde yüzde 8,8 oranında artarak 530 milyar TL’den 577 milyar TL’ye yükselmiştir. Dolayısıyla 2014 yılında kamu harcamaları kontrol altında tutulurken vergi gelirlerinin artırılması yani sıkı maliye politikası uygulanması olasılığı, daha doğrusu zorunluluğu artmaktadır.

Tablo 32’de yer alan kamu ve özel kesim dış borç stokuna ilişkin verilerden görülebileceği gibi, 2002 yılı sonunda 129 milyar dolar olan toplam dış borç stoku, 2013 yılı 3. çeyreği sonunda 243 milyar dolar artarak 372 milyar dolara yükselmiştir. Bu rakam, 2012 yılı sonuna göre ise 2013 yılının üçüncü çeyreği itibariyle yüzde 10 oranında (34 milyar dolar) artmıştır.

TABLO 32: TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU (Milyar Dolar)

	2002	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013/III	Değişim %
TOPLAM (I+II+III)	129,6	170,5	281,1	269,1	291,8	304,3	338,8	372,7	10,0
Kamu Sektörü (I)	64,5	70,4	78,3	83,5	89,1	94,3	104,0	111,7	7,4
Kısa Vadeli Borçlar	0,9	2,1	3,2	3,6	4,3	7,0	11,0	16,6	50,4
Uzun Vadeli Borçlar	63,6	68,3	75,1	79,9	84,8	87,3	93,0	95,1	2,3
TCMB (II)	22,0	15,4	14,1	13,2	11,6	9,3	7,1	5,6	-20,3
Kısa Vadeli	1,7	2,8	1,9	1,8	1,6	1,2	1,0	0,9	-12,6
Uzun Vadeli	20,3	12,7	12,2	11,4	10,0	8,1	6,1	4,7	-21,6
Özel Sektör (III)	43,0	84,7	188,7	172,4	191,2	200,7	227,6	255,3	12,1
Kısa Vadeli	13,9	34,0	47,4	43,6	71,5	73,6	88,5	107,6	21,6
Uzun Vadeli	29,2	50,6	141,3	128,8	119,7	127,0	139,1	147,6	6,1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Borç artışı yanında dikkati çeken önemli bir gelişme ise 2012 yılı sonunda yüzde 29 olan toplam kısa vadeli dış borç oranının, 2013 üçüncü çeyreği sonunda yüzde 33’e yükselmesidir. Diğer taraftan uzun vadeli özel kesim borç stoku 2013 yılında yüzde 6,1 oranında artarak 147 milyar dolara, kısa vadeli borç stoku ise yüzde 21,6 oranında artarak 107 milyar dolara yükselmiştir. Bu veriler kurlardaki artışın kalıcı ve/veya daha yüksek olması durumunda 2014 yılında özel kesimin ciddi bir kur maliyeti üstlenebileceği anlamına gelmektedir.

TABLO 33: 2013 YILINDA DIŞ BORÇ SERVİSİ (Ocak-Kasım)

BORÇLUYA GÖRE (Milyar TL)	2012		2013	
	Anapara	Faiz	Anapara	Faiz
TOPLAM	39.195	8.585	40.970	8.692
A) UZUN VADE	39.195	7.478	40.970	7.600
MERKEZ BANKASI	0	110	0	44
Kredi Geri öd.	0	110	0	44
Tahvil Geri öd.	0	0	0	0
GENEL HÜKÜMET	6.833	3.963	4.998	3.803
Kredi Geri öd.	4.583	743	3.498	607
Tahvil Geri öd.	2.250	3.220	1.500	3.196
BANKALAR	8.692	936	7.501	973
Kredi Geri öd.	8.692	803	7.491	657
Tahvil Geri öd.	0	133	10	316
DIĞER SEKTÖR	23.670	2.469	28.471	2.780
Kredi Geri öd.	23.670	2.463	28.471	2.729
Tahvil Geri öd.	0	7	0	51
B) KISA VADE	0	1.107	0	1.092
MERKEZ BANKASI	0	11	0	6
GENEL HÜKÜMET	0	0	0	0
BANKALAR	0	850	0	832
DIĞER SEKTÖR	0	246	0	255

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Artan dış borçlar büyük miktarlarda borç servisini de gündeme getirmektedir. Nitekim, Türkiye 2013 yılının ilk 11 aylık bölümünde 8,6 milyar doları faiz, 40,9 milyar doları da anapara olmak üzere 49 milyar dolarlık dış borç servisi gerçekleştirmiştir. Tamamına yakını uzun vadeli borç servisi olan bu tutarın en önemli kısmını (31 milyar Dolar) bankacılık dışı özel sektör gerçekleştirmiştir. Bu kesimin 2013 yılında önemli bir kur artışı maliyetiyle karşılaştığı açıktır.

2.2.6.4. KAMU BORÇLANMA FAİZLERİ

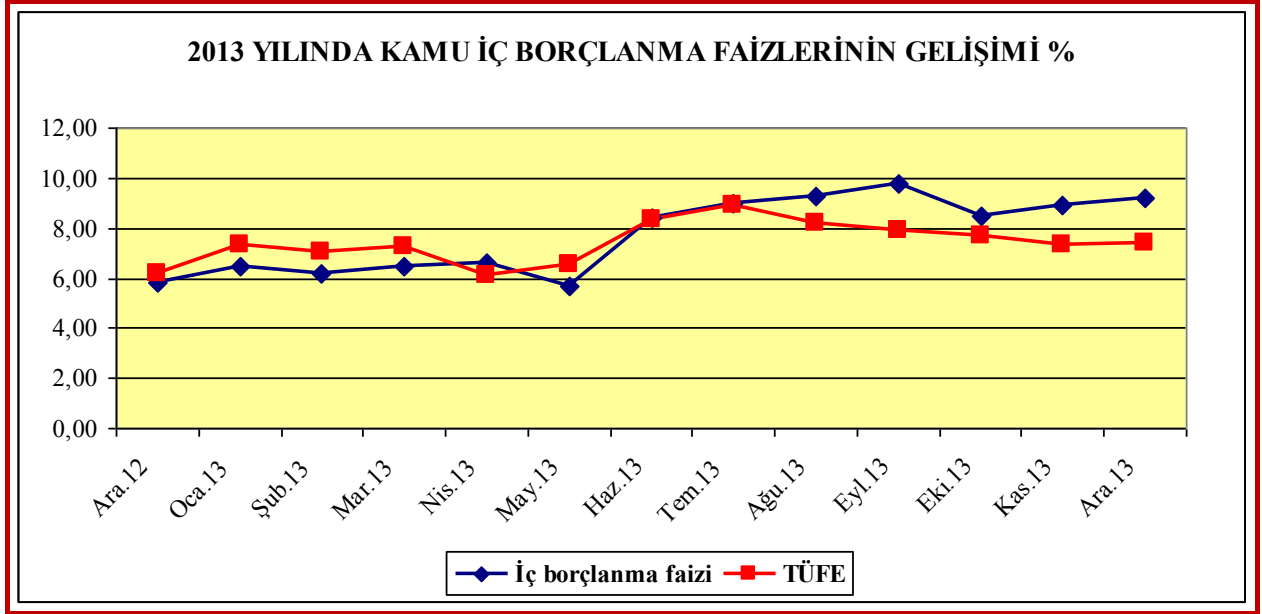
Kamu iç borç stokunun büyüklüğü nedeniyle iç borçlanma faizlerinde yaşanacak gelişmeler borç çevirme maliyetleri açısından büyük önem taşımaktadır. 2010 yılında ortalama olarak 1980 sonrası dönemin en düşük düzeyine kadar gerileyen bu faizler, 2013 yılı Mayıs ayında ise yüzde 5,7 ile aylık bazda bu dönemin en düşük düzeyine gerilemiştir. Ancak Mayıs ayı sonrasında küresel ve ulusal ekonomik ve politik gelişmeler sonucunda faizler tekrar yükseliş eğilimine girmiştir. Bununla birlikte yıllık ortalama yüzde 7,9 düzeyiyle kamu kesimi 1980 sonrasının en düşük faizli borçlanmasını gerçekleştirmiştir.

TABLO 34:HAZİNE İSKONTOLU İHALELERİ YILLIK BİLEŞİK FAİZ ORANLARI (%)

AYLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ocak	56,8	25,5	19,4	14,0	20,4	16,2	16,2	8,8	7,7	10,5	6,5
Şubat	55,3	24,0	17,6	14,0	18,9	16,7	15,0	8,5	8,7	9,4	6,2
Mart	59,9	24,4	17,0	13,9	19,8	17,5	14,3	8,7	9,0	9,6	6,5
Nisan	57,4	23,1	17,2	13,9	19,1	18,3	13,4	9,1	9,0	9,6	6,6
Mayıs	51,1	28,8	17,3	15,0	18,8	19,6	11,6	9,7	8,8	9,5	5,7
Haziran	46,0	27,5	15,6	18,1	18,5	21,5	12,1	9,1	9,1	9,1	8,4
Temmuz	46,1	26,3	16,0	21,5	17,6	20,5	11,0	8,4	9,1	8,0	9,0
Ağustos	38,7	24,8	16,1	20,5	18,6	18,9	9,5	8,4	8,9	7,9	9,3
Eylül	32,2	25,4	14,8	21,1	18,3	18,8	9,1	8,1	8,1	7,9	9,8
Ekim	29,3	22,8	14,6	22,0	16,4	20,6	7,5	7,7	8,4	7,5	8,5
Kasım	28,6	22,9	14,1	20,9	16,2	21,4	8,5	7,9	10,5	7,2	8,9
Aralık	27,9	23,1	14,2	21,5	16,5	18,6	9,0	8,0	10,3	5,8	9,2
Ortalama	46,0	24,7	16,3	18,1	18,4	19,2	11,6	8,5	9,0	8,7	7,9

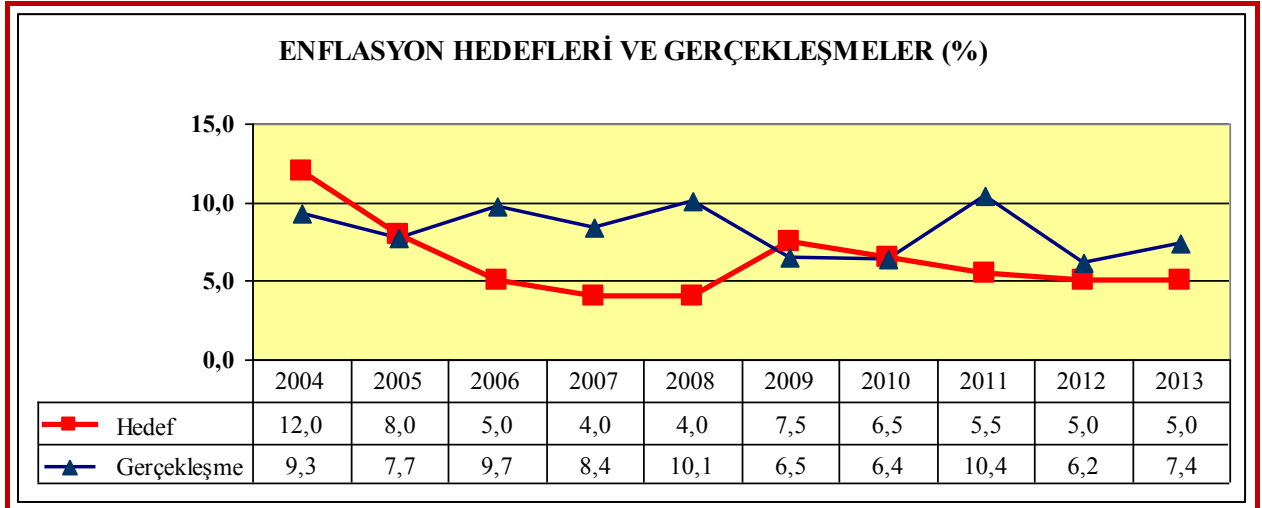
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Diğer taraftan, mevcut ulusal ve küresel koşullar ve öngörüler çerçevesinde 2014 yılının ilk yarısında faizlerin yüksek seyretmeye devam edeceğini, yılın ikinci yarısına yönelik tahminde bulunmanın ise bugün için neredeyse imkansız olduğunu söylemekte fayda vardır.

2.2.7. ENFLASYON

Bilindiği gibi 1974 yılı sonrası dönemde ilk kez 2004 yılında tek haneye düşen enflasyon izleyen yıllarda dalgalı bir seyir izlemiştir. Enflasyon hedeflemesine geçilen 2006 yılı sonrasında alışılmış düzeylere oranla düşük seyretmesine rağmen hedeflerden önemli oranda sapılmıştır. Nitekim ulusal paradan 6 sıfır atıldığı 2004 sonrası dönemdeki 9 yıl için birikimli olarak yüzde 63 düzeyinde bir enflasyon hedeflenmiş iken gerçekleşme yüzde 101 düzeyinde olmuş yani hedeflerin oldukça gerisinde kalınmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin enflasyonla mücadelede hala kat etmesi gereken uzun bir yol bulunmaktadır.

Diğer taraftan 2013 yılında üretici fiyatları endeksindeki (ÜFE) gelişmeler incelendiğinde; Ocak ayı ile birlikte enflasyonda gerilemeler yaşanmaya başladığı görülmektedir.

Bunun sonucunda, 2012 yılını yüzde 2,45 gibi oldukça düşük bir oranla kapatan ÜFE enflasyonu 2013 yılının Ocak ve Şubat aylarında yıllık bazda tarihinin en düşük düzeylerine gerilemiştir. Ancak kur artışlarının etkisiyle ÜFE Haziran ayında yüzde 5'i geçmiş ve yılı da yüzde 6'lar düzeyinde kapatmıştır.

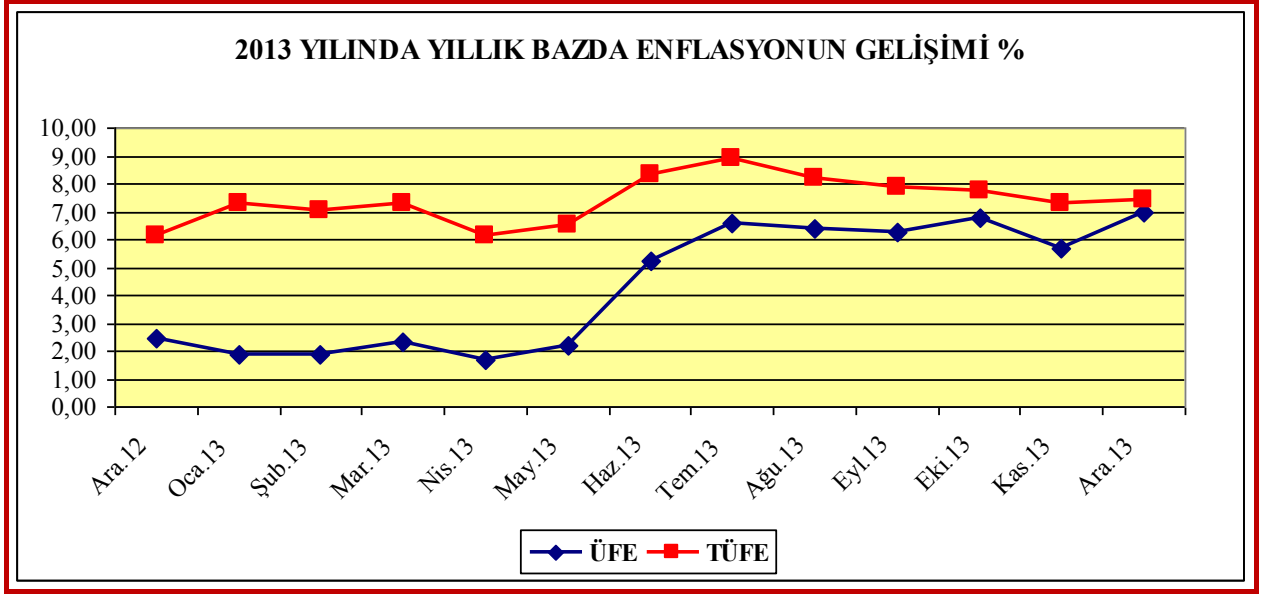
2013 yılında Tüketici Fiyatları Endeksinde (TÜFE) gerçekleşen gelişmeler değerlendirildiğinde, enflasyonda genelde bir yatay seyir ile karşılaşıldığı görülmektedir. Nitekim, 2012 yılı sonunda TÜFE enflasyonu yıllık bazda yüzde 6,16 düzeyinde iken, yılı yüzde 7,4'de kapatmıştır.

TABLO 35: ENFLASYON ORANLARINDAKİ GELİŞMELER (%)

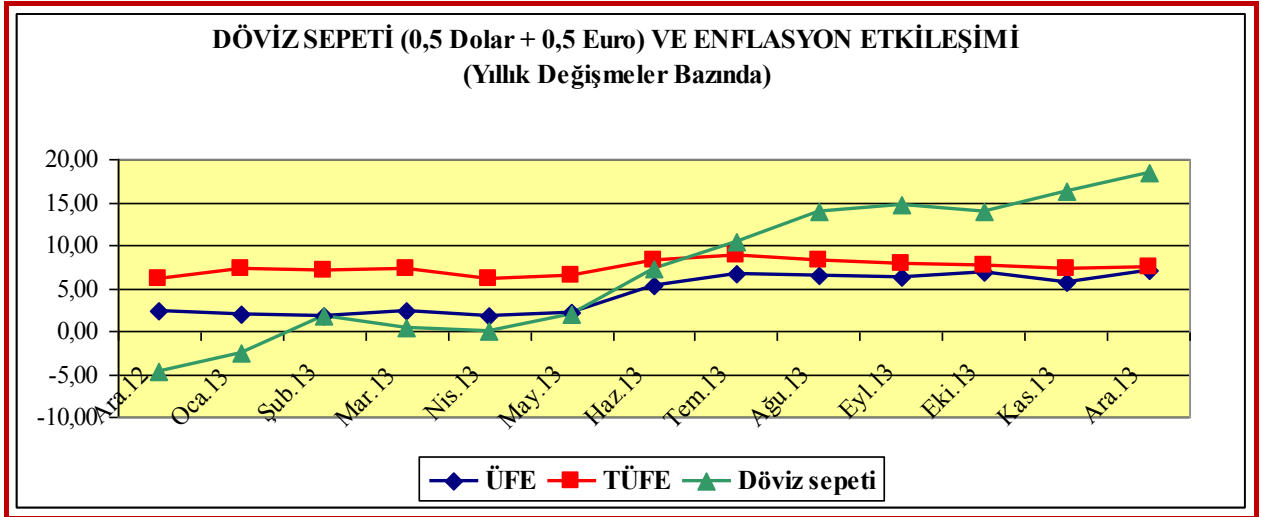
Aylar	ÜFE		TÜFE	
	Aylık	Yıllık	Aylık	Yıllık
Aralık 2012	-0,12	2,45	0,38	6,16
Ocak 2013	-0,18	1,88	1,65	7,31
Şubat 2013	-0,13	1,84	0,30	7,03
Mart 2013	0,81	2,30	0,66	7,29
Nisan 2013	-0,51	1,70	0,42	6,13
Mayıs 2013	1,00	2,17	0,15	6,51
Haziran 2013	1,46	5,23	0,76	8,30
Temmuz 2013	0,99	6,61	0,31	8,88
Ağustos 2013	0,04	6,38	-0,10	8,17
Eylül 2013	0,88	6,23	0,77	7,88
Ekim 2013	0,69	6,77	1,80	7,71
Kasım 2013	0,62	5,67	0,01	7,32
Aralık 2013	1,11	6,97	0,46	7,40

Kaynak: TÜİK

Bu veriler, 2006 yılından bugüne açık enflasyon hedeflemesi stratejisi izleyen Merkez Bankası'nın yıl içinde iki kez revizyona gitmesine rağmen bu yıl da hedefi tutturamadığını ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi enflasyonun hedeften her iki yönde yüzde 2'den fazla sapması durumunda Merkez Bankası'nın Hükümete bir mektup yazması gerekmektedir. Bu yıl enflasyon hedefi yüzde 5 olduğu ve gerçekleşen enflasyon marj ile birlikte yüzde 7'yi aştığı için böyle bir zorunluluk ortaya çıkmaktadır.

Bu sapmanın gerisinde ise görece olarak 2012 yılına göre canlı talep ve kurlardaki artış bulunmaktadır. Nitekim aşağıdaki grafikten de görülebileceği gibi, yarım Dolar ve yarım Euro'dan oluşan döviz sepetinin değerindeki değişimle enflasyon, özellikle de ÜFE enflasyonu arasında, yüksek ve doğru orantılı bir korelasyon bulunmaktadır. Dolayısıyla yılın ikinci yarısında kurlardaki artışla birlikte enflasyonda da artış yaşanmıştır. Bunun yanında 2013 yılında talepteki görece canlılığı, TÜFE'deki artışın ÜFE'den daha yüksek olmasıyla açıklayabiliriz.

Türkiye'de mevcut koşullara bakıldığında, 2014 yılı enflasyon hedefi konusunda bir şey söylemek güçleşmektedir. Zira iç talepte yaşanması muhtemel yavaşlama enflasyonu aşağıya çekerken, kur artışlarının yukarı itmesi söz konusu olabilecektir. Böylesi bir ortamda yılın en azından bir bölümünde stagflasyonist eğilimlerle karşılaşılması sürpriz olmayacaktır.

2.2.8. FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARI

Oldukça hareketli geçen 2013 yılında finansal yatırım araçlarının getirileri boyutunda da oldukça çarpıcı gelişmeler yaşanmıştır. Nitekim, Tablo 36'dan de görülebileceği gibi, 2013 yılında döviz yatırımcılarını mutlu etmiştir. Nitekim yıllık bazda yani yılbaşına göre Euro reel olarak yüzde 12, dolar ise yüzde 8'ler düzeyinde getiri sağlamıştır. Altın, Borsa ve mevduat ise yatırımcılarının reel olarak büyük kayıplar ile karşılaşmasına neden olmuştur.

Diğer taraftan yıllık ortalamalar bazında yani 2012 yılındaki ortalama fiyat ile 2013 yılındaki ortalama fiyat farkı olarak kazanç gelişimleri incelendiğinde sadece Borsa ve Euro'nun reel kazanç imkanı sağladığı görülmektedir.

TABLO 36: 2013 YILINDA BAZI YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİSİ

YATIRIM ARAÇLARI	YILLIK			YILLIK ORTALAMA		
	Nominal	Reel Getiri (%)		Nominal	Reel Getiri (%)	
	Getiri (%)	ÜFE	TÜFE	Getiri (%)	ÜFE	TÜFE
Mevduat faizi (brüt)	6,10	-0,81	-1,21	5,26	0,75	-2,07
BIST 100 Endeksi	-7,76	-13,77	-14,12	22,43	17,18	13,90
Amerikan Doları	15,96	8,40	7,97	6,25	1,69	-1,15
Euro	21,06	13,17	12,72	9,82	5,11	2,17
Külçe altın	-16,14	-21,60	-21,92	-10,55	-14,39	-16,78

Kaynak: TÜİK

Konuya orta ve uzun vadeli bir perspektiften (1984-2013) bakıldığında; en yüksek ortalama getiriye borsanın sağladığı, bunu kamu kağıtları ile mevduatın izlediği anlaşılmaktadır. Aynı dönemde dövize yatırımın ciddi oranda kayıp yarattığı görülmektedir. Bu veriler, küresel yatırımcıların doğrudan yatırımlardan daha çok finansal yatırımlar boyutuyla Türkiye'yi tercih etmelerinin gerekçelerinden birini de ortaya koymaktadır. Zira yabancılar borsa ve faiz için geldiklerinde hem yüksek, hem de düşük kurlardan dolayı da ilave kazanç imkanı yakalamışlardır.

TABLO 37: YATIRIM ARAÇLARININ REEL GETİRİSİ (%)

YILLAR	TÜFE	HAZİNE FAİZİ	MEVDUAT FAİZİ	CUMH. ALTINI	HİSSE SENETLERİ	USD KURU	EURO KURU
2009	6,5	5,2	2,6	33,7	90,1	-6,9	7,0
2010	6,4	1,7	1,5	26,5	24,8	-3,4	-13,9
2011	10,5	-1,8	-3,1	27,3	-30,7	0,8	6,2
2012	6,2	2,6	1,7	-6,6	46,4	-12,1	-6,9
2013	7,4	0,2	0,0	-17,6	-20,7	12,1	2,0
1984-1989	50,9	2,3	6,2	-8,2	187,1	-8,1	--
1990-1999	78,8	29,8	1,4	-9,8	63,8	-3,3	--
2000-2009	20,7	14,6	9,7	11,4	2,9	-7,9	-1,4
2003-2013	9,1	7,8	7,1	8,6	18,4	-8,7	-3,5
1984-2013	44,4	15,3	4,9	-0,1	46,2	-5,4	--

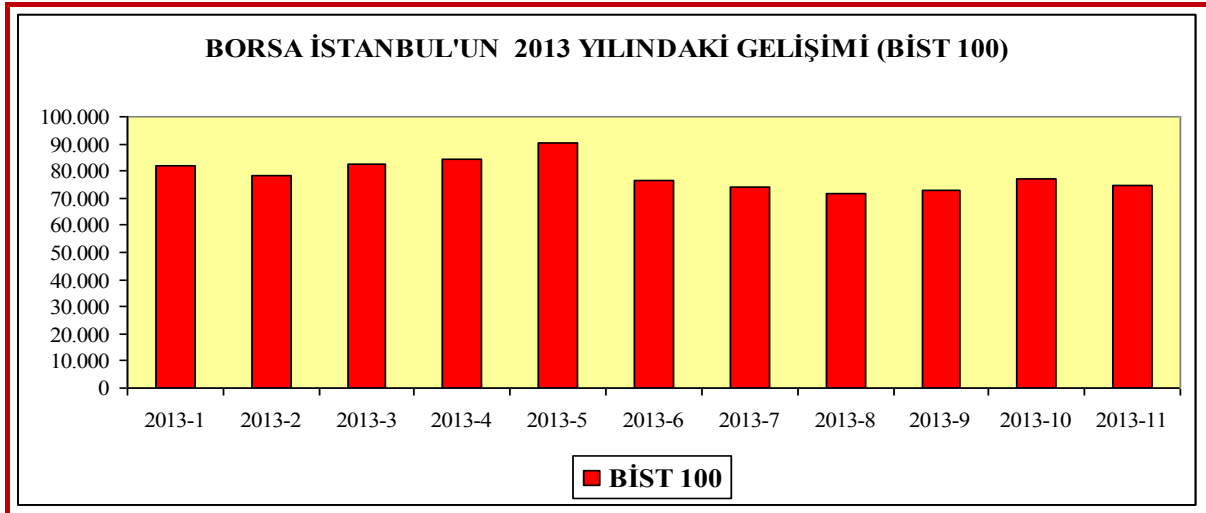
Kaynak: TCMB, IMKB, Hazine

Sadece ulusal değil, küresel ekonomik gelişmelerin de barometresi konumunda bulunan borsada 2013 yılında yaşanan gelişmeleri daha yakından değerlendirmek amacıyla hazırladığımız ilgili göstergeler Tablo 38’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2013 yılının Mayıs ayından itibaren BİST-100 endeksi 90 bin düzeylerinden 70 bin düzeylerine gerilemiştir.

TABLO 38: İMKB ENDEKSİ VE İŞLEM HACMİNDE GELİŞMELER

	Ortalama Endeks	Ortalama Dolar Bazlı Endeks	Ortalama İşlem Hacmi (Milyon TL)	Ortalama İşlem Hacmi (Milyon Dolar)
2010	59.449	3,98	2.555	1.712
2011	60.782	3,64	2.748	1.674
2012	63.649	3,55	2.464	1.375
2013-1	82.208	4,66	3.791	2.159
2	78.350	4,43	3.158	1.778
3	82.762	4,58	2.914	1.608
4	84.291	4,69	2.912	1.616
5	90.095	4,94	3.571	1.951
6	76.312	4,03	3.863	2.035
7	74.351	3,85	3.124	1.614
8	71.616	3,66	2.733	1.386
9	72.834	3,61	3.484	1.731
10	77.139	3,88	3.123	1.569
11	74.801	3,70	3.326	1.640

Kaynak: İMKB

2013 yılının ikinci yarısında borsada yaşanan ve 2014 yılının ilk çeyreğinde de devam etmesi olası görünen olumsuz gelişmeler, borsa yatırımcıları açısından riskli bir duruma işaret etmektedir. Bununla birlikte 2013 yılında gelişmiş ülke borsalarının önemli kazançlar sağlamış olması, gelişmekte olan ülke borsalarının ise gördükleri zirvelerden oldukça geride bulunması küresel spekülörlerin gelişmekte olan ülkeleri ve bu arada Türkiye'yi yeniden gündemlerine almalarına neden olabilecektir. Dolayısıyla Borsa İstanbul, 2014 yılında riskleri olduğu kadar fırsatları da bünyesinde barındırmaktadır.

2.2.9. PARA, MEVDUAT VE KREDİLER

2.2.9.1. PARASAL GELİŞMELER

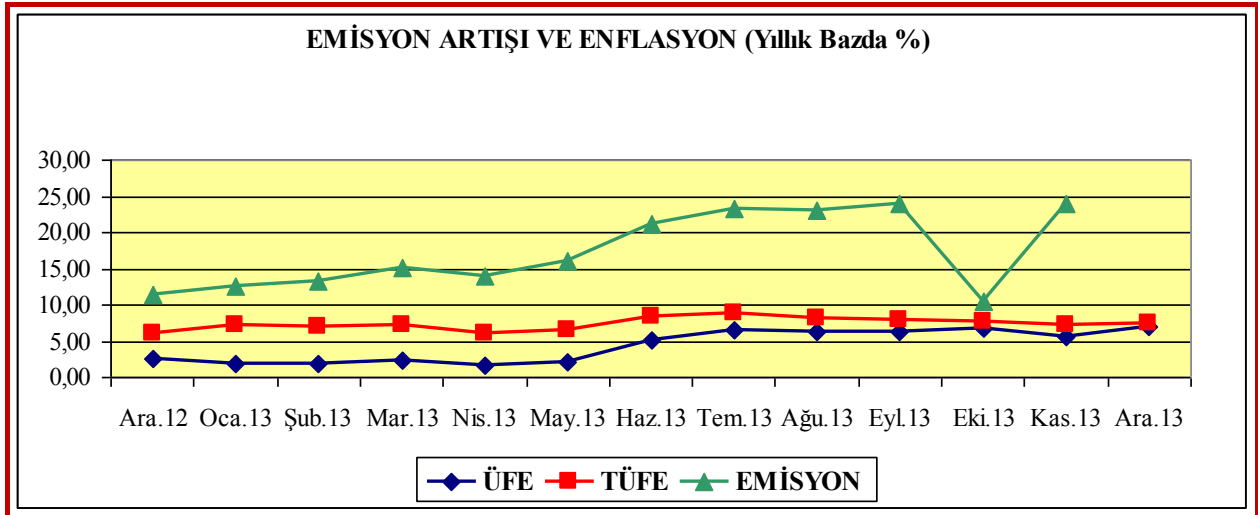
Tablo 39'dan görülebileceği gibi, Merkez Bankası tarafından piyasaya çıkarılan ilave para miktarını ifade eden emisyon, 2013 yılı sonunda 2012 yılına göre yüzde 23,8 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde dolaşımdaki para ile vadesiz mevduatların toplamından oluşan ve M1 olarak tanımlanan para miktarındaki artış yüzde 24,8, buna vadeli mevduatlar ve yerleşik olmayanların döviz mevduatının eklenmesiyle bulunan M2 tanımlı para miktarında ise yüzde 21,7 oranında artış yaşanmıştır.

TABLO 39: PARASAL BÜYÜKLÜKLER (Milyar TL)

YIL	Emisyon	Yıllık artış %	M1	M2	M3
2008	32,7	17,1	83,4	434,2	458,4
2009	38,3	17,2	107,1	494,0	520,7
2010	48,4	27,6	133,9	587,8	615,1
2011	55,1	12,6	148,5	665,6	700,5
2012	61,3	11,3	167,4	731,8	774,7
2013	76,0	23,8	208,9	890,7	931,6

Kaynak: TCMB

Bu veriler 2013 yılı sonu itibariyle emisyon ve parasal göstergelerde yaşanan artışın büyüme (yüzde 4) ve enflasyon için (yüzde 5) yılbaşında görülen hedef ile uyumlu olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla enflasyon hedefinin yakalanamamasında parasal genişlemenin, parasal genişlemede ise her şeye rağmen, net dış kaynak girişinin devam etmesinin rolü bulunmaktadır.

2.2.9.2. MEVDUAT GELİŞMELERİ

Tablo 40'da yer alan mevduat verileri incelendiğinde, 2013 yılında toplam mevduat miktarının 2012 yılına göre yüzde 21,4 oranında artarak 798 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Bu mevduatların yüzde 69'una karşılık gelen 548 milyar TL'lik bölümü Türk lirası, yüzde 31'ine karşılık gelen 250 milyar TL'si ise döviz mevduatlarından oluşmaktadır. Bu dönemde döviz mevduatları yaklaşık olarak 63 milyar TL, Türk Lirası mevduatları ise 78 milyar TL artış göstermiştir. Böylece mevduatın bileşiminde dövizin payı artmıştır.

TABLO 40:MEVDUAT GELİŞMELERİ (Milyon TL)

YIL	TL				DTH	Pay %	Toplam Mevduat	Değişim %
	Vadeli	Vadesiz	Toplam	Pay %				
2002	47.898	8.711	56.608	43,8	72.769	56,2	129.377	
2003	61.757	13.920	75.677	52,3	68.932	47,7	144.609	11,8
2004	83.220	20.020	103.240	57,6	76.074	42,4	179.314	24,0
2005	116.504	28.687	145.191	65,5	76.440	34,5	221.632	23,6
2006	142.268	28.206	170.474	62,7	101.399	37,3	271.874	22,7
2007	178.150	31.696	209.846	66,8	104.196	33,2	314.042	15,5
2008	233.643	35.159	268.803	67,8	127.823	32,2	396.625	26,3
2009	258.879	46.322	305.201	68,7	139.334	31,3	444.534	12,1
2010	319.965	60.552	380.517	72,4	144.790	27,6	525.307	18,2
2011	350.920	66.379	417.299	69,8	180.689	30,2	597.988	13,8
2012	393.950	76.761	470.711	71,6	186.935	28,4	657.646	10,0
2013	448.620	99.820	548.440	68,7	250.064	31,3	798.505	21,4

Kaynak: TCMB

2.2.9.3. KREDİ GELİŞMELERİ

2013 yılında kredi hacmindeki gelişmeleri değerlendirmek amacıyla hazırladığımız Tablo 41'de farklı kategoriler itibariyle kredi kullanımları verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, 2013 yılında kredi kullanımı toplamda 2012 yılına göre yaklaşık yüzde 32 oranında artış göstermiştir. Bu artış, 2010 yılı sonrasında görülen en yüksek oranlı artıştır. Merkez Bankası'nın 2013 yılı başında öngördüğü ve Mayıs sonrasında yaşanan gelişmelere bağlı olarak bir daha dillendirmediği yüzde 15 oranındaki artış limiti de, kredilerdeki yükseliş orantısızlığını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

Alt gruplar açısından bir değerlendirme yapıldığında, 2013 yılında tüketici kredilerinin yüzde 27, ticari kredilerin yüzde 36,6, kredi kartlarından kullanılanın yüzde 17, mali kuruluş kredilerinin yüzde 46 oranında büyüdüğü görülmektedir. Tüketici kredilerindeki artış iç talep çekişli büyümeyi açıklarken, ticari kredilerdeki artışın ise hem işlemlerdeki artış hem de döviz pozisyonu açığını kapatmak amaçlı olduğu söylenebilir.

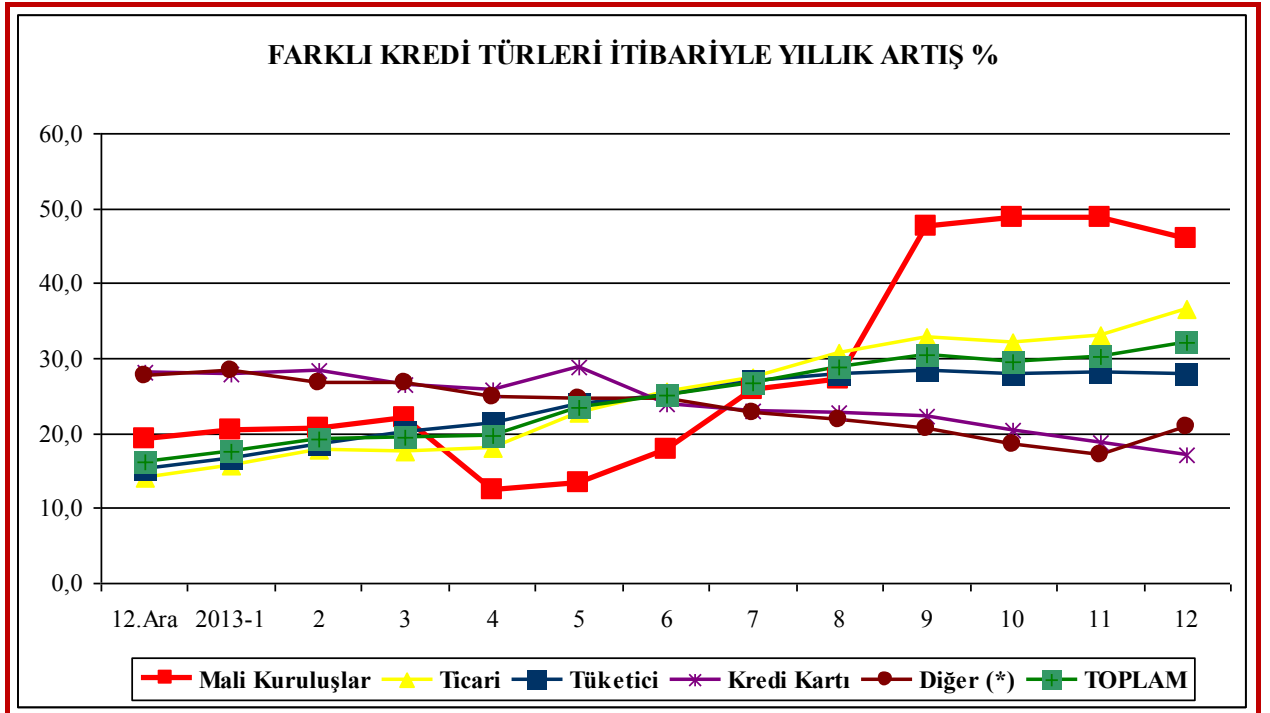
TABLO 41: KREDİ GELİŞMELERİ (Milyon TL)

YIL	Mali Kuruluşlar	Ticari	Tüketici	Kredi Kartı	Diğer (*)	TOPLAM	Yıllık Artış %
2008	9.872	230.049	83.219	33.419	17.303	373.862	29,8
2009	11.118	236.817	93.319	36.465	23.008	400.727	7,2
2010	17.301	318.021	129.081	43.652	27.321	535.376	33,6
2011	15.291	421.858	168.429	54.999	32.666	693.243	29,5
2012	18.236	481.277	194.034	70.435	41.702	805.684	16,2
2013	26.625	657.223	248.008	82.406	50.449	1.064.711	32,1
2013/1	16.999	480.402	196.545	70.359	42.895	807.200	17,6
2	16.363	489.400	200.384	71.650	42.906	820.703	19,3
3	17.914	506.071	206.464	72.973	43.629	847.051	19,5
4	16.142	513.997	210.592	73.924	44.377	859.032	19,7
5	16.843	546.460	217.736	77.166	46.227	904.432	23,4
6	19.507	567.214	223.999	78.246	46.523	935.489	25,0
7	18.955	570.311	228.718	77.819	47.776	943.579	26,7
8	20.676	598.630	233.320	80.556	48.720	981.902	28,8
9	24.602	609.307	237.211	82.287	49.051	1.002.458	30,5
10	22.923	607.099	239.117	82.010	49.198	1.000.347	29,6
11	24.023	626.182	243.734	82.534	49.535	1.026.008	30,1
12	26.625	657.223	248.008	82.406	50.449	1.064.711	32,1

(*) Katılım bankalarına ait sınıflandırılmayan krediler

Kaynak: TCMB

Yıl içindeki gelişmeler incelendiğinde; Eylül ayına kadar toplam kredi hacminin yıllık artış olarak gerilediği yılın son çeyreğinde artış eğilimine girdiği görülmektedir. Dolayısıyla iç talebe bağlı olarak yılın son çeyreğinde, 3. çeyreğe oranla daha iyi bir büyüme yakalama şansının bulunduğu söylenebilir.

Tablo 42’de ise 2004-2013 döneminde farklı kategoriler itibariyle tüketici kredilerinin gelişimi verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi tüketici kredileri ve kredi kartı yoluyla kullanılan kredi miktarı toplamı 2004 yılında 26,4 milyar TL iken, 2013 yılı sonunda yaklaşık 12 kat artarak 330 milyar TL’ye ulaşmıştır.

TABLO 42: TÜKETİCİ KREDİLERİ (Milyon TL)

YIL	Tüketici Kredileri				Kredi Kartı	Tüketici Kredileri + Kredi Kartı
	Konut	Taşıt	Diğer	Toplam		
2004	2.631	4.194	5.906	12.731	13.717	26.448
2005	13.035	6.352	10.212	29.599	17.227	46.826
2006	23.388	6.662	17.470	47.520	21.466	68.986
2007	32.441	6.123	29.064	67.628	26.352	93.980
2008	39.278	5.530	38.411	83.219	33.419	116.638
2009	44.896	4.421	44.002	93.319	36.465	129.784
2010	60.817	5.671	62.593	129.081	43.652	172.733
2011	74.588	7.365	86.476	168.429	54.999	223.428
2012	85.959	8.007	100.068	194.034	70.435	264.469
2013	110.198	8.557	129.253	248.008	82.406	330.414
2013/2012	28,2	6,9	29,2	27,8	17,0	24,9

Kaynak: TCMB

Bu dönemde en fazla artış gösteren kredi türü ise konut olmuştur. Nitekim 2004-2012 döneminde konut kredilerindeki artış toplamda yaklaşık 42 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, söz konusu dönemde konut talebi ve inşaatlardaki artışı önemli ölçüde açıklamaktadır.

Taşıt alım kredileri ise 2005 yılından itibaren artış trendine girmiş ve kullanılan kredi miktarı 2006 yılında rekor düzeye ulaşmıştır. 2007-09 döneminde gerileyen otomobil kredisi kullanımında 2010 yılında yeniden düzenli bir artış trendine girilmiş ve 2013 yılı sonunda 8,5 milyar TL ile yeni bir rekora ulaşılmıştır.

Tabloda dikkati çeken bir diğer nokta da; kredi kartı ile kullanılan kredi miktarının, 2004 yılından bugüne artış trendini korumuş olması ve 2004-2013 arasında 6 katlık artış göstermesidir. Bu veriler dış kaynak girişi, faizlerde görece düşüş ve halkın yüksek tüketim beklentileri üçlünün eşanlı olarak harekete geçmesi sonucu kredi kullanımının adeta patladığını ortaya koymaktadır. Tüketimin ve özellikle de gösteriş tüketimin sürekli pompalandığı bir sosyo-kültürel ortamda, böylesi bir sonucu doğal olarak görmek gerekmektedir. Ancak, bu durum tüketim patlamasının başta tasarruf oranlarını düşürmesi ve cari açığın artması olmak üzere bazı önemli makroekonomik sorunlara katkı yaptığı gerçeğini değiştirmemektedir. Dolayısıyla kredi kartlarında taksitlendirme alanları ve taksit sayısının sınırlandırılmasına yönelik düzenlemelerin gerekçesi daha iyi anlaşılmaktadır.

2.2.10. ÖDEME ARAÇLARI

2013 yılında kredilerin takibe düşme oranında bazı kategoriler itibariyle ciddi artışlar yaşanmıştır. Nitekim Tablo 43’de verilen ve farklı türleri itibariyle takibe alınan kredilerin gelişimini gösteren veriler, 2013 yılı Kasım sonu itibariyle son bir yılda takibe alınan kredi kartı borçlarının yüzde 20,2 oranında artarak 4,2 milyar TL’den 5,1 milyar TL’ye yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Ferdi konut kredilerinde takibe alınan kredi miktarında binde 7 oranında gerileme yaşanmıştır. Ancak, toptan ticaret ve komisyonculuk faaliyetleri için kullanılan krediler (yüzde 22,9) ile diğer ferdi krediler (yüzde 26,6), inşaat (yüzde 55,9) ve gıda, meşrubat ve tütün mamulleri sanayine kullanılan kredilerde (yüzde 5,8) takibe düşen miktarlardaki artışlar oldukça tehlikeli oranlara yükselmiştir. Böylece 2013 yılının ilk 11 ayında takibe düşen toplam kredi miktarı yüzde 21,5 oranında artarak 28,8 milyar TL’ye ulaşmıştır. 2014 yılının en azından ilk çeyreğinde bu tutarlardaki artışın devam etmesi olasılığı oldukça yüksektir.

TABLO 43: BANKACILIK SEKTÖRÜ TAKİPTEKİ KREDİLER (Milyon TL)

	2010	2011	2012	2012/11	2013/11	Değişim %
Kredi Kartları	3.860	3.526	3.988	4.248	5.107	20,2
Ferdi Kredi Konut	855	659	702	682	677	-0,7
Ferdi Kredi Otomobil	360	253	254	266	259	-2,6
Ferdi Kredi Diğer	2.417	2.293	3.274	3.252	4.116	26,6
Top. Ticaret ve Komisyonculuk	1.289	1.184	1.705	1.834	2.254	22,9
Tekstil ve Tekstil Ürünleri San.	1.550	1.448	1.465	1.520	1.398	-8,0
İnşaat	1.278	1.480	1.881	1.826	2.846	55,9
Gıda Meşrubat ve Tütün San.	620	658	822	836	884	5,8
Diğer	7.701	7.459	9.316	9.297	11.319	21,8
TOPLAM	19.932	18.960	23.408	23.760	28.860	21,5

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

Protesto edilen senetler ve karşılıksız çeklere ilişkin veriler Tablo 44’de sunulmuştur. Buradan görüldüğü gibi; 2012 yılının Ocak-Kasım dönemine göre, 2013 yılının aynı döneminde protesto edilen senet sayısı sadece yüzde 2,6, senet tutarı ise yüzde 9,2 oranında artış göstermiştir. 2013 yılında karşılıksız çek sayısında yüzde 23,6, karşılıksız çek tutarında ise yüzde 12,9 oranında gerileme yaşanmıştır. Böylece karşılıksız çıkan çek sayısı ve tutarında da oransal gerileme olmuştur.

TABLO 44: PROTESTO EDİLEN SENETLER VE KARŞILIKSIZ ÇEKLER

YIL	Protesto Edilen Senet Sayısı (Bin Adet)	Protesto Edilen Senet Tutarı (Milyon TL)	Bankalararası Takas Odalarına İbrahim Edilip Karşılıksız Kalan Çek Adeti (Bin Adet)	Bankalararası Takas Odalarına İbrahim Edilip Karşılıksız Kalan Çek Tutarı (Milyon TL)	Bankalararası Takas Odalarına İbrahim Edilip Karşılıksız Kalan Çek Adet ve Tutarlarının Toplam İbrahim Edilen Çek Adet ve Tutarlarına Olan Oranları (%)	
					Adet	Tutar
2004	589,9	1.652,3	1.537,0	7.179,4	5,63	5,05
2005	920,7	2.803,1	1.529,0	9.034,8	6,00	5,02
2006	1.177,9	4.054,9	1.317,9	9.740,2	5,20	4,77
2007	1.470,8	5.732,4	1.482,8	12.285,0	5,48	5,04
2008	1.574,0	6.760,2	1.434,4	13.317,0	5,60	5,02
2009	1.600,0	7.771,3	1.651,9	15.583,9	7,66	6,83
2010	1.216,2	5.768,8	778,8	8.476,3	3,94	3,46
2011	919,0	4.902,3	515,9	8.550,7	2,71	2,91
2012	1.074,7	6.949,2	800,1	16.217,4	4,05	4,63
2013	--	--	611,3	14.119,4	3,36	3,70
2012/11	978,9	6.267,9	--	--	--	--
2013/11	1.004,5	6.842,6	--	--	--	--
Artış %	2,6	9,2	-23,6	-12,9		

Kaynak: TCMB

Bu veriler; ekonomide ödeme araçlarından senet boyutundaki sorunların arttığı, çek boyutundaki sorunların ise görece olarak azaldığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda sanayicilerin vadeli alacaklar konusunda ortaya çıkan bu gelişmeyi, 2014 yılında dikkate almalarında fayda bulunduğu söylenebilir.

2.3. SANAYİ SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER

Bu bölümde ekonomik gelişme sürecinin lokomotif sektörü olan sanayide 2013 yılında yaşanan gelişmeler; üretim, verimlilik, dış ticaret, enflasyon ve döviz kurları boyutlarından değerlendirilecektir.

2.3.1 ÜRETİMDE GELİŞMELER

Sanayi sektöründe üretimin gelişimi Tablo 45’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2008 sonrası dönemde sabit fiyatlarla gerek toplamda sanayi sektörü gerekse imalat sanayi hasılasında önemli bir sıçrama yaşanmamış, bu nedenle de sanayi sektörünün GSYİH payında belirgin bir artış gerçekleşmemiştir.

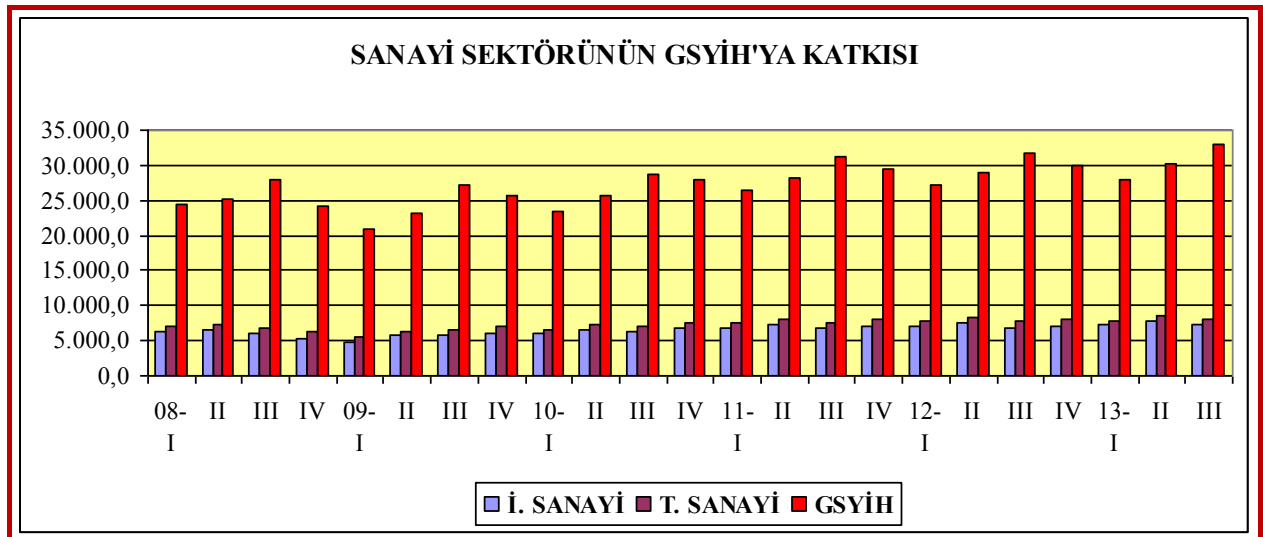
Diğer taraftan, çeyrekler itibariyle imalat sanayi sektöründe üretimin büyük ölçüde dalgalanmadığı, yani yıl içine dengeli dağılan bir üretim yapısının olduğu görülmektedir. Ancak bu durum sanayi sektörü toplamı için geçerli değildir.

Zira sanayi sektörünün imalat sanayi yanında içerdiği madencilik ve taş ocaklığı ile elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımını alt sektörlerinde üretimde yıl içinde daha belirgin dalgalanmalar yaşanabilmektedir. Nitekim madencilik ve taş ocaklığı sektöründe yılın üçüncü, elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımında ise yılın dördüncü çeyreğinde daha fazla üretim yapılmaktadır.

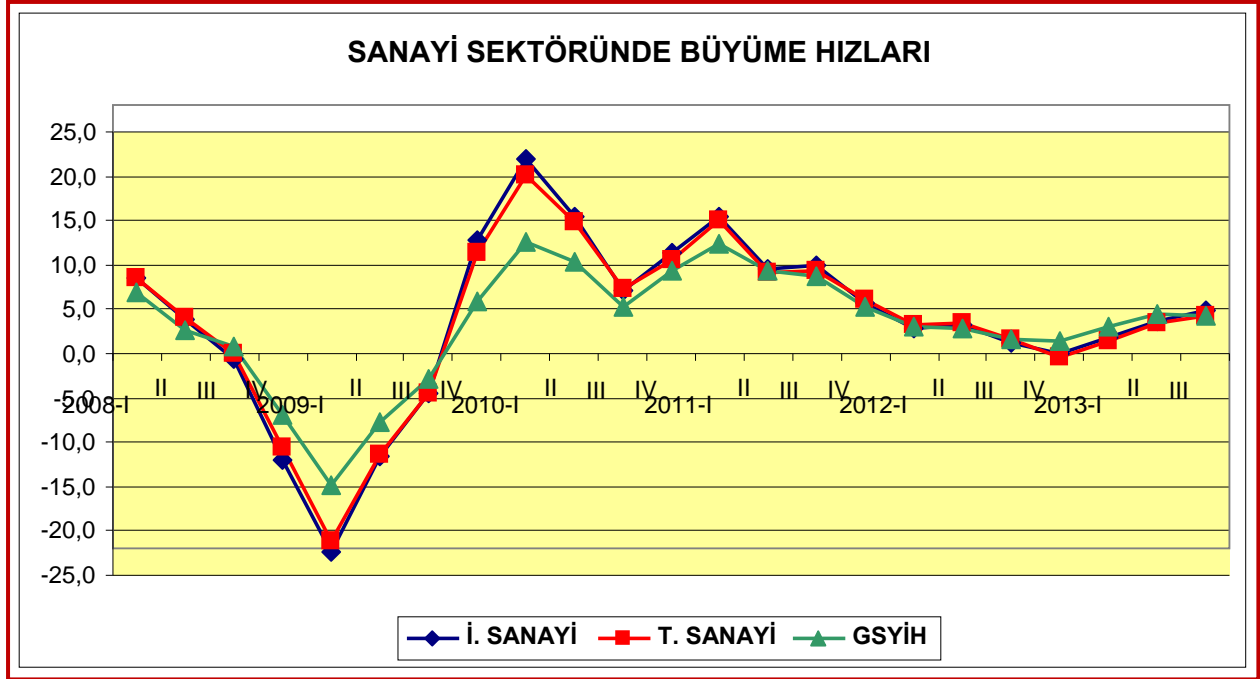
TABLO 45: SANAYİ HASILASININ GELİŞİMİ
(1998 yılı fiyatlarıyla, Milyon TL)

DÖNEM	İMALAT SANAYİ		TOPLAM SANAYİ		GSYİH	
	Hasıla	Büyüme	Hasıla	Büyüme	Hasıla	Büyüme
2008-I	6.323,2	8,5	6.933,6	8,5	24.445,5	7,0
II	6.486,0	3,9	7.206,5	4,1	25.226,4	2,6
III	6.070,3	-0,6	6.850,0	-0,1	28.009,7	0,9
IV	5.410,8	-12,0	6.221,5	-10,6	24.240,2	-7,0
2009-I	4.907,4	-22,4	5.468,9	-21,1	20.842,8	-14,7
II	5.729,4	-11,7	6.388,1	-11,4	23.267,2	-7,8
III	5.801,0	-4,4	6.548,3	-4,4	27.233,1	-2,8
IV	6.100,7	12,7	6.927,3	11,3	25.660,0	5,9
2010-I	5.985,4	22,0	6.565,8	20,1	23.467,3	12,6
II	6.613,9	15,4	7.337,8	14,9	25.692,3	10,4
III	6.218,3	7,2	7.023,9	7,3	28.669,6	5,3
IV	6.789,1	11,3	7.658,4	10,6	28.056,4	9,3
2011-I	6.904,4	15,4	7.554,0	15,1	26.382,8	12,4
II	7.248,4	9,6	8.005,8	9,1	28.082,5	9,3
III	6.832,5	9,9	7.677,4	9,3	31.176,7	8,7
IV	7.171,6	5,6	8.122,1	6,1	29.532,7	5,3
2012-I	7.107,0	2,9	7.795,7	3,2	27.208,6	3,1
II	7.481,8	3,2	8.279,3	3,4	28.864,2	2,8
III	6.911,0	1,1	7.796,3	1,5	31.655,5	1,5
IV	7.167,0	-0,1	8.088,3	-0,4	29.946,4	1,4
2013-I	7.242,7	1,9	7.908,3	1,4	28.015,9	3,0
II	7.758,1	3,7	8.564,1	3,4	30.170,8	4,5
III	7.249,2	4,9	8.134,7	4,3	33.032,6	4,4

Kaynak: TÜİK

2013 yılında sanayi sektörü toplamında gerçekleşen büyüme oranları incelendiğinde, yılın ilk çeyreğinde büyümenin yüzde 1,4 oranında gerçekleştiği, yılın ikinci çeyreğinde bu hızın yüzde 3,4'e, üçüncü çeyrekte ise yüzde 4,3'e yükseldiği görülmektedir. Böylece yılın ilk dokuz aylık bölümü itibariyle sanayi sektöründeki büyüme GSYİH artışının gerisinde kalmıştır.

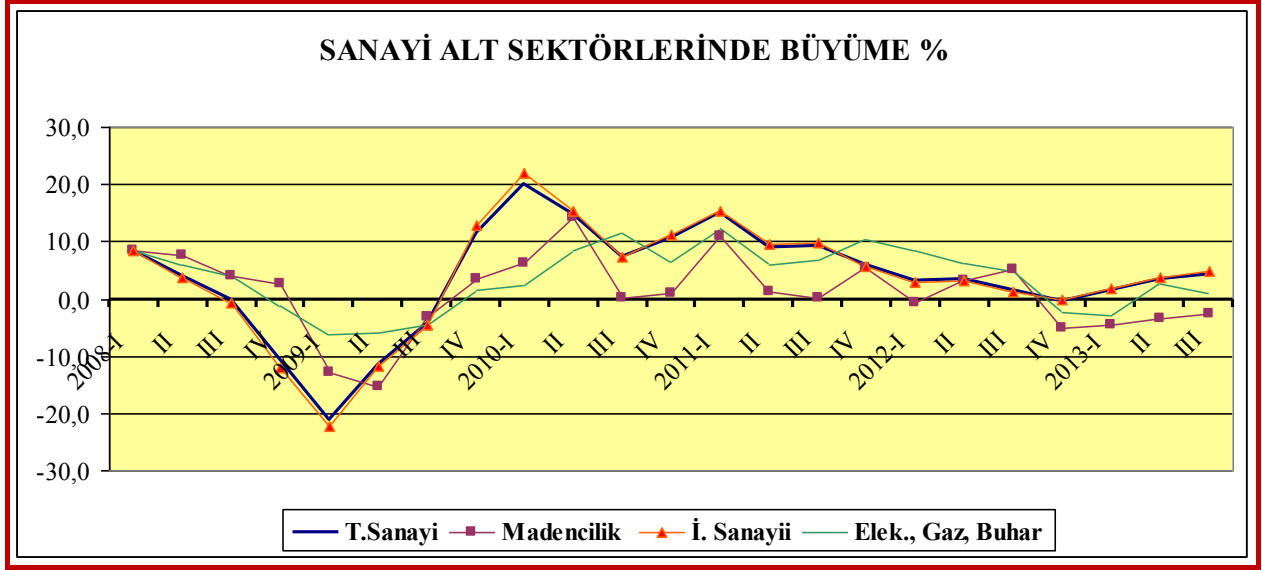

Diğer taraftan alt sektörler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise gerek alt dönemler gerekse 9 aylık dönem bütününde imalat sanayindeki görece olarak yüksek oranlı üretim artışı, madencilikte ise devamlı küçülme olması dikkati çekmektedir.

TABLO 46: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE BÜYÜME (%)

SEKTÖR	2012						2013			
	I	II	III	IV	Yıllık	9 aylık	I	II	III	9 aylık
Sanayi	3,2	3,4	1,5	-0,4	1,9	2,7	1,4	3,4	4,3	3,1
Madencilik	-0,6	3,1	5,0	-5,1	0,8	2,8	-4,5	-3,3	-2,5	-3,3
İmalat Sanayi	2,9	3,2	1,1	-0,1	1,8	2,5	1,9	3,7	4,9	3,5
Elektrik, Gaz, Su	8,4	6,1	4,7	-2,5	3,5	6,2	-3,0	2,7	1,0	0,4
GSYH	3,1	2,8	1,5	1,4	1,9	2,4	3,0	4,5	4,4	4,0

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektöründeki gelişmeleri değerlendirmeye imkan verecek bir diğer gösterge ise kapasite kullanım oranlarıdır. Tablo 47'den görülebileceği gibi, 2013 yılında imalat sanayi kapasite kullanım oranında 2012 yılına göre binde 4 oranında artış yaşanmıştır. Böylece 2012 yılında yüzde 74,2 olan bu oran, 2013 yılında yüzde 74,6'ya yükselmiştir. Dolayısıyla kapasite kullanımı boyutundan sektörün ülkede yaşanan dalgalanmalardan etkilenmediği söylenebilir.

TABLO 47: İMALAT SANAYİİ KAPASİTE KULLANIM ORANLARI (%)

ALT SEKTÖR (Üretim Değeri Ağırlıklı, Toplam)	2009	2010	2011	2012	2013	Değişim % (2013-12)
İmalat Sanayi	65,2	72,6	75,4	74,2	74,6	0,4
Gıda Ürünlerinin İmalatı	68,4	70,3	70,2	71,7	71,9	0,2
İçeceklerin İmalatı	64,5	67,4	65,8	66,6	64,8	-1,9
Tütün Ürünleri İmalatı	74,3	77,1	67,6	66,1	69,0	3,0
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	67,6	77,3	76,6	78,0	79,3	1,3
Giyim Eşyalarının İmalatı	68,1	75,3	76,4	77,8	77,4	-0,4
Deri ile İlgili Ürünlerin İmalatı	56,0	65,2	70,3	69,7	66,5	-3,2
Ağaç, Ağaç Ürn. ve Mantar Ürn. (Mobilya hariç) İmalatı	67,2	76,5	77,6	75,8	75,6	-0,2
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	70,8	75,4	76,9	77,3	79,1	1,7
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	73,4	75,8	71,8	69,2	71,7	2,5
Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürn. İmalatı	58,0	65,8	75,3	76,6	73,0	-3,6
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı	68,9	80,4	82,6	80,5	77,8	-2,6
Temel Eczacılık Ürn. ve Eczacılığa İlişkin Mal. İmalatı	70,9	72,3	74,7	70,6	71,3	0,7
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	64,4	73,1	76,2	72,1	72,6	0,4
Diğer Metalik Olmayan Diğer Mineral Ür. İmalatı	65,8	75,2	78,7	76,3	76,7	0,3
Ana Metal Sanayi	70,1	76,8	77,9	77,6	77,4	-0,2
Fabrikasyon Metal Ür. İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç)	56,9	66,3	70,7	71,0	71,9	0,9
Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	70,2	75,2	76,8	76,1	80,9	4,8
Elektrikli Teçhizat İmalatı	67,9	72,9	78,0	77,5	75,9	-1,6
B. Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı	55,6	68,8	75,0	75,1	76,3	1,1
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler ve Yarı Treyler İmalatı	57,4	69,8	76,4	70,7	74,3	3,5
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	66,6	66,9	71,4	73,1	68,3	-4,8
Mobilya İmalatı	66,9	70,4	72,6	69,8	71,4	1,6
Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	58,3	69,0	76,1	76,4	80,7	4,3

Kaynak: TCMB

Kapasite kullanımının alt sektörler bazındaki gelişimi incelendiğinde ise en yüksek oranlı artışın Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı (yüzde 4,8), Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı (yüzde 4,3) ve Motorlu Kara Taşıtı, Treyler ve Yarı Treyler İmalatında (yüzde 3,5) gerçekleştiği görülmektedir. Geleneksel ihraç ürünlerimiz arasında yer alan; tekstil, giyim ve gıda sanayinde ise kapasite kullanım oranında sınırlı bir artış yaşanmıştır.

TABLO 48: SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ

SEKTÖRLER	2010	2011	2012	Ocak-Kasım		Değişim %
				2012	2013	
TOPLAM SANAYİ	100,0	110,1	112,9	112,5	115,5	2,7
Aramalı İmalatı	100,0	109,5	112,8	112,9	117,1	3,7
Dayanıklı Tüketim Malı İmalatı	100,0	113,8	113,6	114,5	116,7	1,9
Dayanısız Tüketim Malı İmalatı	100,0	105,0	110,4	109,7	112,7	2,7
Enerji	100,0	107,3	110,6	110,5	108,1	-2,1
Sermaye Malı İmalatı	100,0	120,3	118,6	117,3	123,1	5,0
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	100,0	106,6	108,8	109,3	104,6	-4,3
Kömür ve Linyit Çıkarılması	100,0	105,2	99,6	100,0	83,4	-16,6
Ham Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı	100,0	94,2	92,2	91,8	94,2	2,6
Metal Cevherler Madenciliği	100,0	114,1	126,7	127,4	124,6	-2,2
Diğer Madencilik ve Taşocakçılığı	100,0	108,4	111,0	111,9	113,2	1,2
İMALAT SANAYİ	100,0	110,5	113,0	112,6	116,7	3,7
Gıda Ürünlerinin İmalatı	100,0	106,9	110,7	109,4	114,8	4,9
İçeceklerin İmalatı	100,0	101,9	110,0	112,2	109,4	-2,5
Tütün Ürünleri İmalatı	100,0	97,3	116,7	116,2	111,0	-4,5
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	100,0	102,1	106,5	106,3	109,7	3,1
Giyim Eşyalarının İmalatı	100,0	98,8	104,9	104,5	107,1	2,5
Deri ile İlgili Ürünlerin İmalatı	100,0	103,3	99,5	99,6	101,5	1,9
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya hariç) İ.	100,0	113,0	113,1	112,8	112,7	-0,1
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	100,0	109,5	114,7	114,8	119,3	3,9
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	100,0	120,1	123,6	122,8	128,9	5,0
Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ü. İ.	100,0	108,4	110,7	111,2	106,6	-4,1
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı	100,0	107,0	108,8	110,3	113,3	2,7
Temel Eczacılık Ürünleri İmalatı	100,0	109,5	123,2	121,3	115,4	-4,9
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	100,0	112,1	111,9	112,7	115,7	2,7
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünleri İ.	100,0	106,2	106,5	106,4	110,3	3,7
Ana Metal Sanayi	100,0	111,2	117,0	116,9	121,8	4,3
Metal Ür. İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç)	100,0	119,7	126,7	125,8	130,1	3,4
Bilgisayar, Elektronik ve Optik Ürünlerin İ.	100,0	107,4	123,3	116,4	121,8	4,7
Elektrikli Teçhizat İmalatı	100,0	113,5	116,3	116,2	126,6	9,0
Başka Y. Sın.mamış Makine ve Ekipman İ.	100,0	128,4	129,7	130,1	136,3	4,7
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı römork) İmalatı	100,0	117,8	111,9	111,6	120,5	7,9
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	100,0	127,1	107,9	101,2	93,4	-7,7
Mobilya İmalatı	100,0	116,9	106,2	106,5	116,9	9,8
Diğer İmalatlar	100,0	108,3	113,7	113,5	112,4	-1,0
Makine ve Ekip. Kurulumu ve Onarımı	100,0	104,9	98,6	97,2	102,2	5,1
ELEKTRİK, GAZ ,BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜR. ve DAĞITIMI	100,0	108,6	113,7	113,4	112,9	-0,5

Kaynak: TÜİK

Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı (Yüzde 4,8), Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı (yüzde 3,6), Deri ile İlgili Ürünlerin İmalatı (yüzde 3,2), Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı (yüzde 2,6) alt sektörleri ise 2013 yılında kapasite kullanım oranı en fazla gerileyen sektörler olarak dikkati çekmektedir.

Sanayi sektöründe üretim gelişmelerini değerlendirmek açısından kullanılabilir bir diğer gösterge ise sanayi üretim endeksidir. Tablo 48'den görülebileceği gibi sanayi sektörü toplamında üretim endeksi 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,7, imalat sanayinde yüzde 3,7 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde üretim endeksi madencilik ve taş ocakçılığında yüzde 4,3, elektrik, gaz ve buhar üretiminde binde 5 oranında gerilemiştir.

2.3.2. İSTİHDAMDA GELİŞMELER

Tablo 49 incelendiğinde 2013 yılında sanayi sektörü istihdamında yıllık ortalama olarak 2012 yılına göre yüzde 4,5 oranında arttığı görülmektedir. Mevsimsel etkilerden arındırılmış sanayi istihdamının gelişimi incelendiğinde; sektördeki istihdamın Mayıs ayında 5 milyon 44 bin kişiyle yılın en yüksek düzeyine ulaştığı, Haziran ayından itibaren ise sürekli olarak gerilediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sektör Mayıs sonrası dönemde ülkede yaşanan gelişmelerden üretim boyutuyla olmasa da istihdam boyutuyla etkilenmiştir.

TABLO 49: İMALAT SANAYİNDE İSTİHDAM (Bin kişi)

Aylar	Toplam İstihdam	Yıllık Değişim%	Sanayi	Yıllık Değişim %	Sanayinin Payı %	Mevsimsel Düzeltilmiş Sanayi İstihdamı	Önceki Aya Göre Değişim %
2012-12	24.766	4,6	4.856	3,3	19,6	4.856	0,9
2013-1	24.433	4,1	4.869	3,9	19,9	4.870	0,3
2	24.546	5,2	4.886	4,3	19,9	4.886	0,3
3	24.974	4,9	4.948	4,8	19,8	4.948	1,3
4	25.691	4,3	5.030	5,0	19,6	5.030	1,7
5	26.130	3,4	5.044	6,0	19,3	5.044	0,3
6	26.319	2,9	5.015	5,3	19,1	5.015	-0,6
7	26.099	2,4	4.991	4,5	19,1	4.991	-0,5
8	25.960	2,3	4.964	4,6	19,1	4.964	-0,5
9	25.808	1,3	4.914	3,8	19,0	4.914	-1,0
10	25.648	0,5	4.898	3,5	19,1	4.899	-0,3
ORT.	--	3,3	--	4,5	19,4	--	--

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan, toplam istihdam sanayi sektörünün payı 2002-2013 döneminde yüzde 18-20 bandında ve daha çok da gerileme yönünde gelişim göstermiştir. Bu bağlamda yetkililerin makroekonomik koşulları istihdam dostu yapılması kadar, istihdam vergileri konusunda ihtiyaç duyulan önlemlere de gereken önemi vermeleri uygun olacaktır.

2.3.3 VERİMLİLİKTE GELİŞMELER

Sanayi üretiminin küresel ve ulusal boyuttaki rekabet gücü açısından kritik göstergelerinin başında verimlilik düzeyi ve bundaki gelişmeler gelmektedir. Önemli bir bölümü inovatif ürünler yerine ölçek ekonomisi ve coğrafi konum avantajlarına dayalı fiyat rekabeti ile termin hızı rekabetinin ön plana çıktığı ürünlerde yoğunlaşan ülkemiz sanayi firmaları açısından emek verimliliğinde gelişme öncelikli konudur. Türkiye'nin küreselleşme sürecine eklemlenme düzeyi arttıkça ve daha yoğun rekabet ile karşılaşıldıkça sanayicilerin emek verimliliği açısından önemli mesafeler aldığı görülmüştür.

TABLO 50: İMALAT SANAYİNDE VERİMLİLİK ENDEKSİ

DÖNEM	Endeks (2010=100)		Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (%)	
	Çalışan Kişi Başına	Çalışılan Saat Başına	Çalışan Kişi Başına	Çalışılan Saat Başına
2005	86,6	84,9		
2006	90,4	89,2	4,4	5,1
2007	93,2	91,3	3,1	2,4
2008	93,0	91,6	-0,2	0,3
2009	92,6	92,6	-0,4	1,1
2010	100,0	100,0	8,0	8,0
2011	103,3	103,7	3,3	3,7
2012	101,1	102,2	-2,1	-1,4
2013-I	96,3	97,6	-2,4	-0,8
2013-II	102,9	104,4	-0,2	0,4
2013-III	99,4	103,1	0,1	0,9

Kaynak: TÜİK

Bununla birlikte, 2012 yılının tamamında ve 2013 yılının ilk üç çeyreğinde ortaya çıkan gelişmeler; emek boyutunda eğitim, yatırım boyutunda da teknolojik yenilenmeye olan ihtiyacı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim 2013 yılının ilk üç çeyreğinden ikisinde kişi başına verimlilik gerilerken, çalışılan saat başına verimlilik neredeyse yerinde saymıştır. Bu durumun daha uzun süre devam etmesi mümkün değildir. Bu konuda sanayiciler kadar ilgili kamu yetkililerinin de arayışlara girmesi, strateji geliştirmesi ve bu bağlamda teşvik sistemine özel imkanlar konulması uygun olacaktır.

2.3.4 DIŞ TİCARETTE GELİŞMELER

Sanayi sektörünün 2013 yılı performansını değerlendirmek açısından kullanılabilecek bir diğer gösterge ise sektörün dış ticaretindeki gelişmelerdir. Tablo 51’den görülebileceği gibi imalat sanayi toplamında 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde ihracat 2012 yılının aynı dönemine göre yüzde 1,6 oranında gerilemiştir. Bu gerilemede ihracatın Ana Metal Sanayinde yüzde 40, Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazlarında yüzde 21, Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünlerinde yüzde 14,5 oranında düşmesi etkili olmuştur. 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam ihracat içinde ilk sıraları motorlu kara taşıtı ve römorklar, ana metal sanayi, tekstil ürünleri ve giyim eşyası sektörleri almıştır. Buna göre ana metal sanayi ilk sıradaki yerini bu yıl kaptırmıştır.

Diğer taraftan bu sektörlerin arasında uzun süredir yeni ve inovatif sektörler konulamamıştır. Oysa bu sektörlerin dünya ticaretindeki payı gerilemektedir. Üretim ve tüketim cephesinde talebi artan, talebinin gelir esnekliği yüksek malları üretmeyen bir ülkenin dünya ticaretindeki payının azalması kaçınılmazdır. Sadece bu boyuttan değil, ithalata bağlılığın azaltılması ve cari açığın azaltılması için de Türkiye'nin üretim desenini deęiŐtirmesi gerekecektir.

TABLO 51: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE İHRACATI (Milyon Dolar)

SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ	2010	2011	2012	OCAK-KASIM		
				2012	2013	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	2.687	2.805	3.161	2.853	3.548	24,4
İmalat	105.467	125.963	143.194	131.558	129.389	-1,6
Gıda Ürünleri ve İçecek	6.703	8.880	9.514	8.693	9.678	11,3
Tütün Ürünleri	296	301	415	376	408	8,6
Tekstil Ürünleri	10.932	12.920	13.259	12.104	13.506	11,6
Giyim EŞyası	10.618	11.633	11.955	10.967	11.721	6,9
Dabaklanmış Deri vb.	656	773	914	839	1.030	22,7
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	573	653	658	602	655	8,8
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	1.194	1.407	1.647	1.501	1.754	16,9
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb.	141	164	158	142	141	-1,1
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	4.153	6.122	7.180	6.656	5.694	-14,5
Kimyasal Madde ve Ürünler	5.706	6.743	7.308	6.661	6.917	3,9
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	4.887	6.241	6.430	5.936	6.447	8,6
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	3.989	4.042	4.083	3.758	3.956	5,3
Ana Metal Sanayi	14.427	17.062	29.110	27.292	16.316	-40,2
Metal EŞya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	4.973	6.230	6.589	6.001	6.467	7,8
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Te.	9.059	11.126	11.857	10.801	11.568	7,1
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	134	140	148	134	160	19,4
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Mak.	4.864	5.863	5.859	5.306	5.854	10,3
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	1.951	2.111	2.511	2.332	1.846	-20,9
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	412	499	628	565	715	26,6
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	14.857	17.044	16.244	14.776	16.736	13,3
Diğer Ulaşım Araçları	1.659	1.992	1.781	1.592	2.155	35,4
Mobilya ve Diğer Ürünler	3.283	4.014	4.944	4.523	5.665	25,2
TOPLAM İHRACAT	113.883	134.907	152.462	139.856	138.710	-0,8

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektörü ürünlerine ilişkin ithalat gelişmeleri Tablo 52’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde ithalat 2012 yılının aynı dönemine göre madencilik ve taşocakçılığı sektöründe yüzde 10,1 oranında gerilerken, imalat sanayinde ise 10,7 oranında artmıştır. Alt sektörler bazında bir değerlendirme yapıldığında diğer ulaşım araçları (%16,8) ile kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri (%3) ithalatında gerileme görülmektedir. Ana metal ve metal eşya sanayi, radyo televizyon ve iletişim araçları ile büro makineleri ithalatının ise artmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

İthalat verileri, 2013 yılında iç taleple ve daha çok da tüketim ile büyüyen Türkiye'nin sadece ara malı değil nihai ürün açısından da dışarıya bağımlılığının pekiştiğini ortaya koymaktadır. Üretim deseni ile talep deseni uyumsuzluğu nedeniyle artan gelir veya kredi kullanımının daha çok otomotiv, elektronik ve bilişim ürünleri gibi ithal veya ithal girdi payı yüksek ürünlere talebi artırması ekonomi politikası yapıcılarının strateji geliştirirken üzerinde önemle durması gereken bir konudur.

TABLO 52: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE İTHALATI (Milyon Dolar)

SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ	2010	2011	2012	OCAK-KASIM		
				2012	2013	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	25.933	37.331	42.247	38.365	34.486	-10,1
İmalat	145.367	183.930	176.235	161.668	178.928	10,7
Gıda Ürünleri ve İçecek	3.429	4.905	5.123	4.644	4.919	5,9
Tütün Ürünleri	93	103	127	120	116	-2,8
Tekstil Ürünleri	6.059	6.881	5.454	5.031	5.398	7,3
Giyim Eşyası	2.338	2.748	2.282	2.139	2.505	17,1
Dabaklanmış Deri vb.	1.192	1.562	1.501	1.408	1.607	14,1
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	953	1.258	1.466	1.360	1.341	-1,4
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	3.286	3.635	3.458	3.192	3.454	8,2
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb.	556	606	559	490	519	6,0
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	13.802	18.317	19.227	17.836	17.303	-3,0
Kimyasal Madde ve Ürünler	27.034	33.245	31.701	29.196	30.706	5,2
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	3.494	4.489	4.481	4.098	4.592	12,0
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.528	1.827	1.692	1.549	1.808	16,7
Ana Metal Sanayi	18.663	26.077	26.527	24.713	31.984	29,4
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	3.183	3.917	3.952	3.597	4.341	20,7
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teç.	15.533	21.292	20.684	18.738	20.968	11,9
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	3.130	3.289	3.342	2.945	3.316	12,6
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Mak.	8.194	9.361	8.320	7.653	7.708	0,7
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	5.380	6.186	6.767	6.180	7.271	17,7
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	3.847	4.657	4.541	4.093	4.610	12,6
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	15.773	19.896	16.809	15.115	17.558	16,2
Diğer Ulaşım Araçları	5.377	6.496	4.903	4.531	3.770	-16,8
Mobilya ve Diğer Ürünler	2.522	3.185	3.320	3.041	3.134	3,1
TOPLAM İTHALAT	185.544	240.842	236.545	216.718	228.511	5,4

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektöründe dış ticaret dengesinin gelişimi ise Tablo 53’de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam dış ticaret açığı yüzde 17 oranında artarak 89,8 milyar dolara ulaşmıştır. Bu açığın 30 milyar dolarlık kısmı madencilik, 49 milyar dolarlık kısmı ise imalat sanayinden olmak üzere dış ticaret açığının yaklaşık yüzde 90’ı sanayi sektöründen kaynaklanmıştır.

TABLO 53: SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE DİŞ TİCARET DENGESİ

SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ (Milyon Dolar)	2010	2011	2012	OCAK-KASIM		
				2012	2013	Değişim %
Madencilik ve Taşocakçılığı	-23.246	-34.526	-39.086	-35.512	-30.938	-12,9
İmalat	-39.900	-57.967	-33.041	-30.110	-49.539	64,5
Gıda Ürünleri ve İçecek	3.274	3.975	4.391	4.049	4.759	17,5
Tütün Ürünleri	203	198	288	256	292	14,1
Tekstil Ürünleri	4.873	6.039	7.805	7.073	8.108	14,6
Giyim Eşyası	8.280	8.885	9.673	8.828	9.216	4,4
Dabaklanmış Deri vb.	-536	-789	-587	-569	-577	1,4
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	-380	-605	-808	-758	-686	-9,5
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	-2.092	-2.228	-1.811	-1.691	-1.700	0,5
Basım ve Yayımlar; Plak, Kaset vb.	-415	-442	-401	-348	-378	8,6
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	-9.649	-12.195	-12.047	-11.180	-11.609	3,8
Kimyasal Madde ve Ürünler	-21.328	-26.502	-24.393	-22.535	-23.789	5,6
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	1.393	1.752	1.949	1.838	1.855	0,9
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	2.461	2.215	2.391	2.209	2.148	-2,8
Ana Metal Sanayi	-4.236	-9.015	2.583	2.579	-15.668	-707,5
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	1.790	2.313	2.637	2.404	2.126	-11,6
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teç.	-6.474	-10.166	-8.827	-7.937	-9.400	18,4
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri	-2.996	-3.149	-3.194	-2.811	-3.156	12,3
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Mak.	-3.330	-3.498	-2.461	-2.347	-1.854	-21,0
Radyo, Televizyon, Haberleşme Cihazları	-3.429	-4.075	-4.256	-3.848	-5.425	41,0
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	-3.435	-4.158	-3.913	-3.528	-3.895	10,4
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	-916	-2.852	-565	-339	-822	142,5
Diğer Ulaşım Araçları	-3.718	-4.504	-3.122	-2.939	-1.615	-45,0
Mobilya ve Diğer Ürünler	761	829	1.624	1.482	2.531	70,8
Toplam	-71.661	-105.935	-84.083	-76.862	-89.801	16,8

Kaynak: TÜİK

Türkiye açısından bu verilerin söylediği şeyi; ülkede üretilen elbisenin vatandaşların tercihleri ve beden ölçüleriyle uyumlu olmadığı benzetmesi ile anlatmak mümkündür. Bu yapısal sorunu giderebilmenin kısa vadeli yolu çeşitli yöntemlerle halkın talebini aşağıya çekmek, orta ve uzun vadeli yolu ise üretim deseni ve anlayışını değiştirmektir. Ne yazık ki, yarın ne olacağının dahi öngörülemediği, kamunun rehberlik görevini yeterince yapamadığı, halkın tüketim çılgını olduğu, makro ekonomik ortamın sürekli olarak finans sisteminin ihtiyaçlarına göre şekillendirildiği bir iklimde sanayicilerin bu yapısal dönüşüme konsantre olmasını beklemek çok gerçekçi değildir. Bu nedenle önce doğru teşhis, sonra iyi ve yeni niyet, ardından uygun ve uzun vadeli strateji ve nihayet yeni bir toplumsal heyecan yaratılması gerekmektedir.

Kuşkusuz öncelikle de bu zincirin sahibi, kurgulayıcısı ve yöneticisi olmalıdır. Ortak akıl gerektiren böylesi bir stratejinin doğru adresi ise Ekonomik ve Sosyal Konsey olarak görünmektedir.

2.3.4. ENFLASYON VE SANAYİ SEKTÖRÜ

Enflasyon, Türkiye ekonomisine uzun süreli olarak büyük zarar vermiş en önemli kronik sorunların başında gelmektedir. Bugün gelinen noktada tek haneli rakamlara indirilebilmiş olsa da enflasyonun hala çok önemli sorun olma özelliğini koruduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de yaşanan enflasyona tüm sektörler az ya da çok katkı vermiştir. Ayrıca tüm sektörler enflasyonun zararlı etkilerine de maruz kalmıştır. Sanayi sektörünün hem enflasyona katkısını hem de enflasyondan etkilenme düzeyini ortaya koyabilmek amacıyla sektörel bazda Üretici Fiyatları Endeksinin (ÜFE) gelişimi Tablo 54'de verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi 2002-2013 döneminde üretici fiyatları enflasyonu yıllık ortalama olarak yüzde 10,4 düzeyinde gerçekleşmiş ve böylece dönem başına göre fiyatlar yüzde 143,8 oranında artmıştır. Bu dönemde en yüksek oranlı fiyat artışı sırasıyla; madencilik ürünleri (yüzde 258), tarım ürünleri (yüzde 149), enerji (yüzde 147) ve imalat sanayi ürünlerinde (yüzde 134) gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu enflasyon göstergesi itibariyle en düşük fiyat artışı sanayi sektöründe yaşanmıştır. Bunun da anlamı imalat sanayi sektörünün bir taraftan enflasyonun daha düşük gerçekleşmesine katkıda bulunduğu, diğer taraftan da diğer sektörlerden satın alma gücünün azaldığı yani iç ticaret hadlerinin aleyhine geliştiğidir.

TABLO 54: SON 10 YILDA ÜFE İÇİNDE SEKTÖREL FİYAT HAREKETLERİ

YIL	ÜFE TOPLAM		TARIM TOPLAM		MADENCİLİK		İMALAT SANAYİİ		ENERJİ	
	%	Endeks	%	Endeks	%	Endeks	%	Endeks	%	Endeks
2002	30,8	100,0	35,2	100,0	38,4	100,0	29,7	100,0	24,3	100,0
2003	13,94	113,9	20,01	120,0	15,91	115,9	12,59	112,6	3,23	103,2
2004	13,84	129,7	14,11	136,9	9,16	126,5	14,81	129,3	-0,56	102,6
2005	2,66	133,2	3,03	141,1	9,63	138,7	3,15	133,3	-8,38	94,0
2006	11,58	148,6	2,53	144,7	13,57	157,5	12,33	149,8	36,9	128,7
2007	5,94	157,4	15,7	167,4	15,49	181,9	4,27	156,2	-5,59	121,6
2008	8,11	170,2	0,16	167,6	16,93	212,7	6,36	166,1	60,28	194,8
2009	5,93	180,3	14,22	191,5	10,58	235,2	5,2	174,8	-10,5	174,4
2010	8,87	196,3	14,52	219,3	7,11	252,0	6,62	186,3	18,68	206,9
2011	13,33	222,4	10,54	242,4	19,77	301,8	14,59	213,5	6,38	220,1
2012	2,45	227,9	-4,17	232,3	5,49	318,3	1,27	216,2	23,64	272,2
2013	6,97	243,8	7,58	249,9	12,64	358,5	8,45	234,5	-8,92	247,9
ORT.	10,4		11,1		14,6		9,9		11,6	

Kaynak; TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu durum 2013 yılında da değişmemiş ve imalat sanayi sektöründeki üretici fiyatlarındaki artış diğer sektörlerin gerisinde kalmıştır. Böylece daha yüksek fiyatla girdi tedarik eden sektör, bundan dolayı ortaya çıkan maliyet artışlarını ürün fiyatlarına gerektiğince yansıtamamış, yani kar marjlarının daralmasına razı olmuştur. Dolayısıyla 2013 yılı bu boyutta da sanayi sektörü açısından olumlu geçmemiştir.

2.3.5. DÖVİZ KURLARI VE SANAYİ SEKTÖRÜ

Türkiye'de reel sektörün en önemli sorunlarının başında; iç değeri düşen (enflasyonu diğer ülkelerden yüksek olan) bir paranın dış değerinin (döviz kurlarının cari ve/veya reel olarak gerilemesi) artması gelmektedir. Bunun doğrudan kestirme sonucu dış ticaret açığı ve cari açığın artmasıdır.

Cari dolar kuru ile Euro bölgesi ve Türkiye GSYİH deflatörlerini referans alarak 2002 bazlı olarak hesapladığımız satınalma gücü paritesine göre Doların eksik değerlendirilmesi, yani TL'nin aşırı değerlendirilmesi sonucunda dönem bütünü (2003-2012) itibariyle ihracatçılar 911 milyar TL kayba uğramıştır. Aynı dönemde ithalatçılar bu durumdan 1,1 trilyon TL avantaj elde etmişlerdir. İhracatçıyı cezalandıran, ithalatçıyı ödüllendiren bu gelişme sonucunda 278 milyar TL'lik bir net etki ortaya çıkmış, yani reel dayanağı olmayan suni bir ucuz ithal ürün girişi gerçekleşmiştir.

Benzer ancak daha sınırlı bir durum Euro'nun eksik değerlendirilmesi ile de yaşanmış ve Euro ile ihracat yapan sanayiciler dönem bütünü itibariyle 328 milyar TL kayba uğramıştır. Aynı dönemde ithalatçılar bu durumdan 428 milyar TL avantaj elde etmişlerdir. Bu gelişme sonucunda ekonomimiz 99 milyar TL'lik net bir ucuzluk avantajı ve ölçülemeyen diğer avantajlar (enflasyona bağlı olarak faizlerin de düşmesi, toplumsal refahın artması vb.) elde etmiştir.

Eksik değerli döviz kurunun sanayi ürünleri dış ticareti üzerine etkisini döviz sepeti bazında değerlendirmek daha anlamlı ve gerçekçi olacaktır. Bu amaçla yaptığımız hesaplamalar Tablo 55'de verilmiştir. Buna göre 2003-2012 döneminde döviz sepetinin eksik değerlendirilmesinden sanayi ürünleri ihracatçısının toplam kaybı 620 milyar TL, ithalatçısının kazancı ise 809 milyar TL olmuştur.

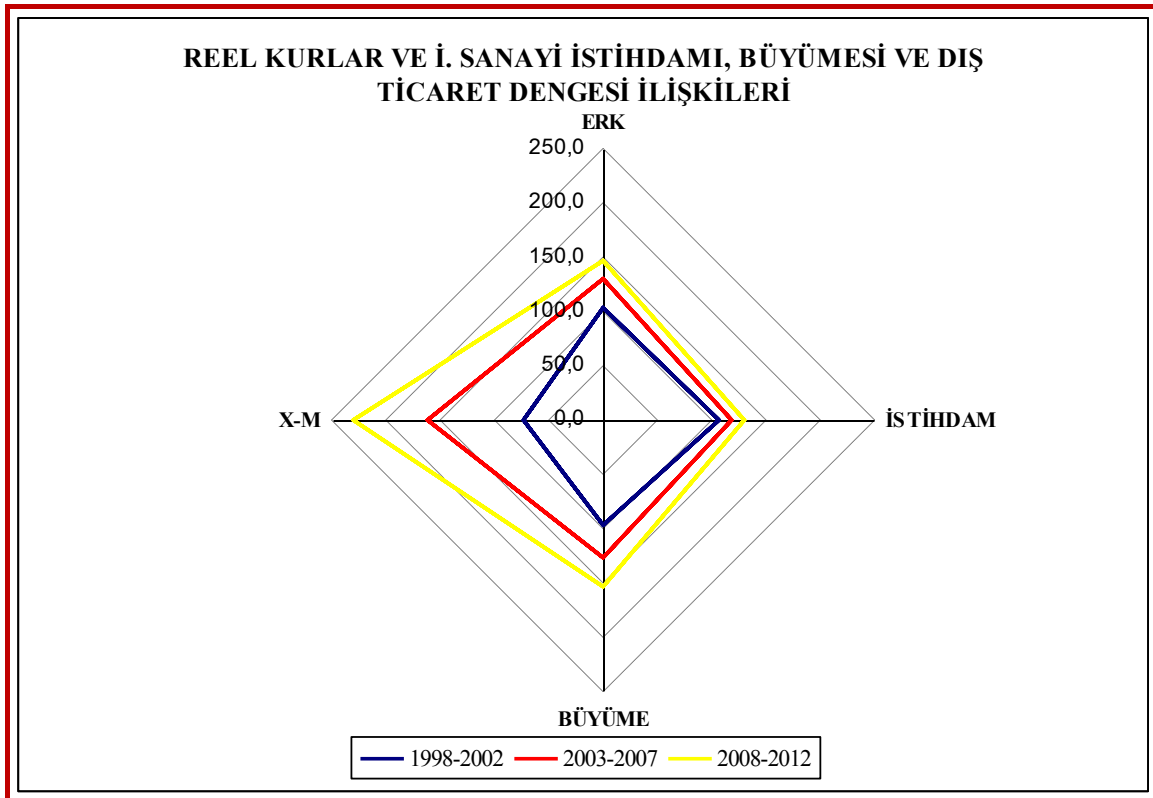
TABLO 55: DÖVİZ SEPETİ (0,5 EURO + 0,5 DOLAR) ÇERÇEVESİNDE KURLARIN SANAYİ SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİNE ETKİSİ (2002 bazlı)

YIL	CARİ KUR	OLMASI GEREKEN KUR	FARK	İHRACATA ETKİ		İTHALATA ETKİ		NET ETKİ (Milyon TL)
				İHRACAT (Milyon \$)	ETKİ (Milyon TL)	İTHALAT (Milyon \$)	ETKİ (Milyon TL)	
2002	1,473	1,473	0,000	33.702	0	41.383	0	0
2003	1,595	1,774	-0,179	44.378	-7.928	55.690	9.948	2.021
2004	1,601	1,899	-0,298	59.579	-17.727	80.447	23.936	6.209
2005	1,509	1,938	-0,429	68.813	-29.523	94.208	40.418	10.895
2006	1,619	2,098	-0,479	80.246	-38.405	110.379	52.826	14.421
2007	1,544	2,168	-0,624	101.082	-63.088	133.938	83.594	20.506
2008	1,600	2,380	-0,780	125.188	-97.647	150.252	117.198	19.550
2009	1,854	2,485	-0,631	95.449	-60.262	111.031	70.099	9.837
2010	1,749	2,593	-0,844	105.467	-88.973	145.367	122.634	33.660
2011	2,001	2,760	-0,759	125.963	-95.579	183.930	139.563	43.985
2012	2,053	2,898	-0,844	143.197	-120.903	176.235	148.798	27.894
TOPLAM					-620.034		809.014	188.980

Kaynak; TÜİK ve TCMB verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Henüz 2013 yılı deflatörleri yayımlanmadığı için bu yıla ilişkin verilerin hesaplanması mümkün olamamıştır. Ancak 2013 yılındaki kur artışlarının yukarıda ifade edilen olumsuz gelişimin etkilerini azaltsa da ortadan kaldıramayacağı söylenebilir. Zira, geçen 10 yılda döviz kurlarının neredeyse her yıl reel olarak düşük kalması sonucunda ithal girdi kullanımı hem sürekli artmış hem de alan olarak genişlemiştir. Bu nedenle kur artışlarının 10 yıl öncesine oranla sanayi ürünleri ihracatına katkısı daha sınırlı olacaktır. Çünkü kur artışının sağlayacağı fiyat rekabeti avantajını, ithal girdi fiyatlarındaki artışın getireceği maliyet artışının eritmesi söz konusu olacaktır.

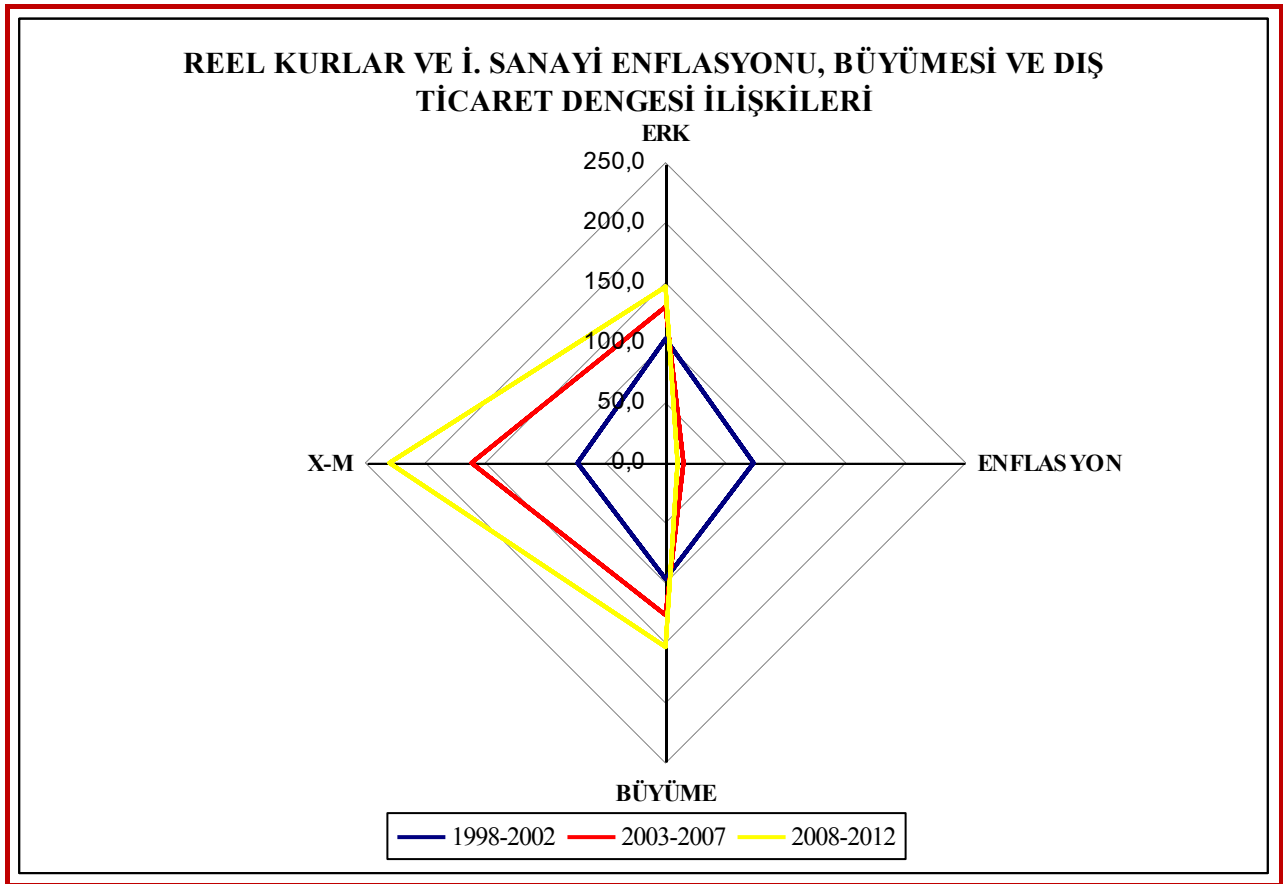
Diğer taraftan, 2001 krizi sonrasında küresel likidite bolluğu ortamında faizlerin yüksek olması nedeniyle Türkiye'ye gelen büyük miktarlardaki sıcak para sonucu döviz kurlarının değer kaybetmesine karşı sanayiciler de konjoktüre uygun savunma mekanizmaları geliştirmişlerdir. Bu mekanizmaları ve sonuçlarını görebilmek açısından 1998-2012 dönemini beşer yıllık alt dönemlere ayırarak oluşturduğumuz endeksler çerçevesinde hazırladığımız grafikler aşağıda verilmiştir. İlk grafikte efektif reel kur endeksi, imalat sanayi istihdamı, imalat sanayi büyüme hızı ve imalat sanayi dış ticaret dengesi (X-M) yani açığı arasındaki ilişkiler görülmektedir. Buna göre TL aşırı değerlendikçe sektörün büyüme hızı ve buna bağlı olarak dış ticaret açığı artmış, sektördeki istihdam artışı ise görece sınırlı kalmıştır. Grafikten aşırı değerli TL'nin en fazla arttırdığı şeyin, sektörün dış ticaret açığı olduğu çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

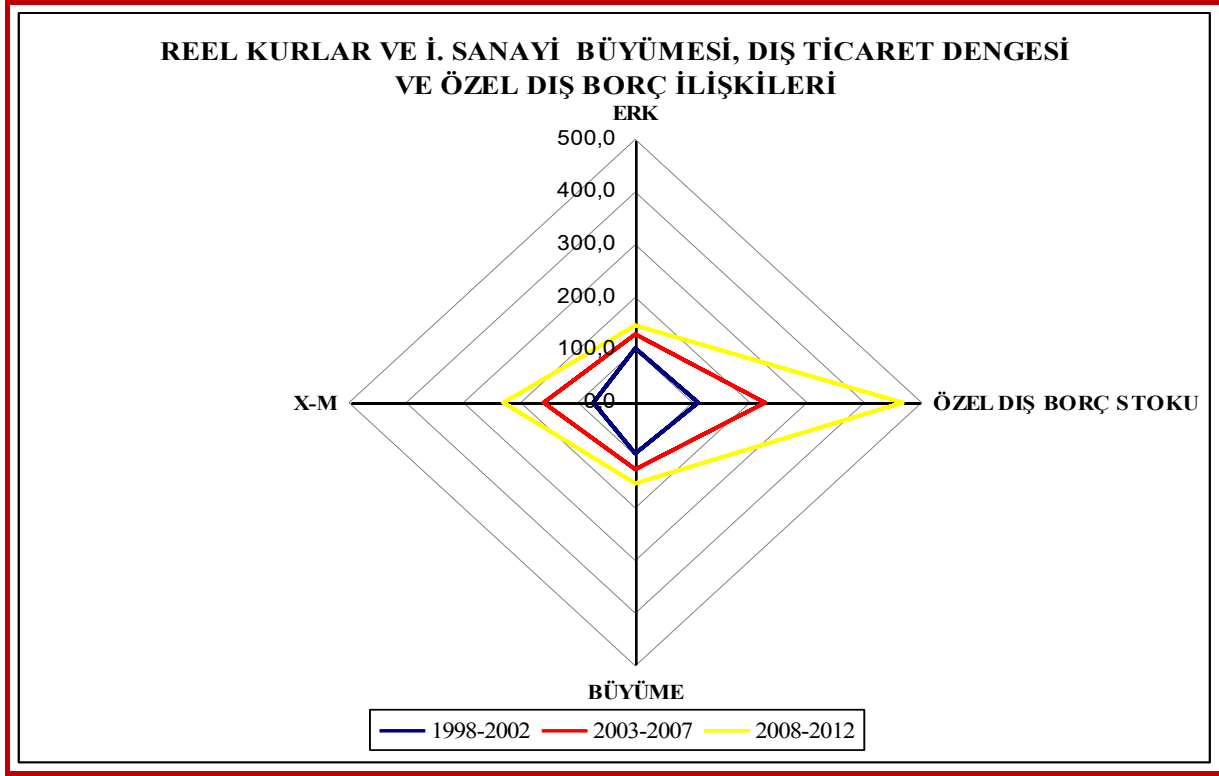
Aşağıdaki grafikte ise reel kurlar ile imalat sanayi sektörü enflasyonu, büyümesi ve dış ticaret açığı ilişkileri görülmektedir. Buna göre TL değerlendirildiğinde sektördeki enflasyon gerilemiş, büyüme hızı yükselmiştir. Ancak bu süreçte sektörün dış ticaret açığı adeta geometrik seri şeklinde artmıştır.

Bu grafik ekonomi yönetiminin TL'nin aşırı değerlenmesine neden rıza gösterdiğini de ortaya koymaktadır. Zira vatandaş (seçmeni) doğrudan ilgilendiren ve algılanabilirlik düzeyi yüksek olan enflasyon (özellikle ithal ürünleri satınalma gücü), büyüme ve istihdam gibi göstergelerde iyileşme yaşanmıştır. Aslında bu durum sadece sanayi ile bağlantılı bu göstergeler değil, ekonominin genel büyüme hızı, TÜFE enflasyonu ve toplam istihdam düzeyi için de geçerlidir.

Özel kesim dış borçlarında ciddi artışa neden olan dış ticaret açığı ve bunun getirdiği kırılmalıkların vatandaşın yaşam alanına yansımalarının, en azından krizsiz dönemlerde, hemen hemen hiç olmaması açık konusunda tepki verilmesini engellemiştir.

TL'nin aşırı değerlenmesi sektörün dış ticaret açığını daha da arttırma pahasına büyümesine neden olurken, özel kesim dış borç stokunun da ciddi şekilde artmasına yol açmıştır. Bu gelişme bir taraftan kredili ithal girdi kullanımı, diğer taraftan da söz konusu dönemde küresel likidite bolluğu nedeniyle uluslararası finans piyasalarında düşen faizler nedeniyle ucuz dış finansman kaynağı elde etme imkanından beslenmiştir. Bunun sonucunda özel kesim dış borç stokunda Cumhuriyet tarihinin en hızlı artışı yaşanmıştır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Türkiye'de reel kurların gerilemesi konjonktürel olarak toplumsal refahı artırırken sanayi sektöründeki dış girdi ve dış kaynak bağımlılığı gibi yapısal sorunları derinleştirmiş, hem vatandaşlar hem de iş dünyası için gelecekte ödenmesi gerekebilecek potansiyel bedeller biriktirmiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, 2003 sonrası dönemde (2002 yılı baz alındığında) kurlarda önemli oranda cari artışların yaşandığı 2009 ve 2012 yılları da dahil olmak üzere, sanayi ürünleri ihracatçıları düşük reel kurlar nedeniyle kayba uğramıştır. Böylesi bir sonuç doğuran politikaların uygulandığı bir ülkede sanayileşmenin gelişmesini, bunun için gerekli yatırımların gerek yerli gerekse yabancı yatırımcılar tarafından sadece ucuzlayan ithal makine ve teçhizat nedeniyle beklemek anlamlı görünmemektedir. Dolayısıyla sanayide gerekli yapısal dönüşümün sağlanabilmesi için para ve kur politikalarının sadece kısa vadeli değil, ülkenin uzun vadeli ihtiyaçlarını da dikkate alacak şekilde belirlenmesinde fayda bulunmaktadır.

2.4. KÜRESEL REKABET GÜCÜNDE GELİŞMELER

Dünya Ekonomik Forumu'nun yayınladığı, 2013-2014 dönemini kapsayan Küresel Rekabetçilik Gücü Raporu'na göre rekabet sıralamasında Türkiye, 148 ülke içinde 44.sırada yer almaktadır. 2005-2006 dönemini kapsayan raporda bu sıranın 71 olduğu dikkate alınırse sekiz yılda kat edilen mesafenin önemli, ancak 2023 hedefleri açısından düşük olduğu söylenebilir.

Küresel Rekabetçilik Gücü Raporu'nda yer alan ülkeler 'kişi başına düşen gelir'e göre beş grupta değerlendirilmektedir. Bu gruplar;

- Üretim faktörleri odaklı ülkeler (Hindistan, Pakistan, Yemen, Nijerya gibi ülkeler)
- Üretim faktörleri odaklıdan verimlilik odaklıya geçiş grubundaki ülkeler (Cezayir, Azerbaycan, Libya, Suudi Arabistan gibi ülkeler)
- Verimlilik odaklı ülkeler (Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Mısır, Endonezya, Tunus gibi ülkeler)
- Verimlilik odaklıdan inovasyon odaklıya geçiş grubundaki ülkeler (Türkiye, Arjantin, Brezilya, Macaristan, Meksika, Rusya gibi ülkeler)
- İnovasyon odaklı ülkeler (Kanada, Finlandiya, Fransa, Almanya, Kore, Japonya, Hong Kong, İsveç, İsviçre, Çin, Tayvan gibi) dir.

Bu çerçevede Türkiye'nin,

2009-2010'da "Verimlilikten İnovasyona Geçiş"

2010-2011'de "Verimlilik"

2011-2012, 2012-2013 ve 2013-2014 yıllarında "Verimlilikten İnovasyona Geçiş Grubu"nda yer aldığı görülmektedir.

TABLO 56: KÜRESEL REKABETTE TÜRKİYE'NİN KONUMU

GÖSTERGELER	SIRA	GRUP ADI	ÜLKE GRUBU	Kişi Başına Düşen Gelir (\$)
TEMEL GEREKLİLİKLER	56	ÜRETİM FAKTÖRLERİ GRUBU	ÜRETİM FAKTÖRLERİ ODAKLI ÜLKELER	<2.000
Kurumsal Yapı	56			
Altyapı	49			
Makro Ekonomik İstikrar	76			
Sağlık ve İlköğretim	59			
			<i>Üretim Faktörleri Odaklıdan Verimlilik Odaklıya Geçiş Ekonomileri</i>	2.000-3.000
VERİMLİLİK ARTIRICILAR	45	VERİMLİLİK GRUBU	VERİMLİLİK ODAKLI ÜLKELER	3.000-9.000
Yükseköğretim ve İşbaşında Eğitim	65			
Ürün Piyasalarının Etkinliği	43			
Emek Piyasalarının Etkinliği	130			
Finansal Piyasaların Etkinliği	51			
Teknolojik Altyapı	58			
Pazar Büyüklüğü	16			
			<i>Verimlilik Odaklıdan İnovasyona Geçiş Ekonomileri</i>	9.000-17.000
İNOVASYON VE ÇEŞİTLİLİK FAKTÖRLERİ	47	İNOVASYON GRUBU	İNOVASYON ODAKLI ÜLKELER	17.000<
İş Dünyasının Gelişmişlik Düzeyi	43			
İnovasyon	50			

Kaynak; WEF.

Kişi başına düşen gelir unsuru dikkate alınarak hazırlanan 2013 yılı Küresel Rekabet Raporu'nda, Türkiye, temel gereklilik faktörlerinin oluşturduğu değerlendirmede 56. sırada, verimlilik artırıcı faktörlerle yapılan değerlendirmede 45. sırada, yenilik ve çeşitliliğin artmasına imkân tanıyan faktörlerin yer aldığı değerlendirmede ise 47. sırada bulunmaktadır.

TABLO 57: KÜRESEL REKABETTE TÜRKİYE’NİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ

REKABETTE GÜÇLÜ OLUNAN ALANLAR		REKABETTE ZAYIF KALINAN ALANLAR	
GÖSTERGE	SIRA	GÖSTERGE	SIRA
Yerel Rekabet Yoğunluğu	15	Kadınların İşgücüne Katılımı	134
GSYİH (Satın Alma Gücü Paritesiyle)	16	Terörün İş Dünyasına Maliyeti	129
İç Pazar Büyüklüğü	16	İşten Çıkarma Maliyeti	128
Yerel Tedarikçi Sayısı	18	Enflasyon (%)	125
Bankaların Sağlamlığı	20	İhracat/GSYİH (%)	123
Tarifeli Hava Ulaşımı	20	İthalat/GSYİH (%)	116
İlköğretime Katılım	23	Vergilerin Etkisi	108
Müşteri Odaklılık Düzeyi	24	Yabancı Mülkiyetin Yaygınlığı	108
Dış Pazar Büyüklüğü	27	100 Kişiye Düşen Mobil Telefon Hattı	105
Finansal Hizmetlerin Yeterliliği	28	Matematik ve Bilim Eğitimi Kalitesi	101

Kaynak; WEF.

Tablo 57'de, küresel rekabette Türkiye'nin güçlü ve zayıf olduğu alanları ifade eden bileşenler ve her bir bileşen açısından Türkiye'nin 148 ülke içindeki yeri verilmiştir. Bunlar incelendiğinde Türkiye'nin rekabet gücünün artırılması için sadece ekonomik değil, başta eğitim sistemi olmak üzere sosyal ve kültürel alanlarda da yenilenmeye ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Bu yenilenmeyi kurgulayıp yönetmesi gereken siyaset kurumu olduğu için, bu alandaki yenilenmenin öncelik taşıdığı açıktır.

TABLO 58: REKABET SIRALAMASINDA İLK BEŞ VE TÜRKİYE

GÖSTERGE	İSVİÇRE	SİNGAPUR	FİNLANDİYA	ALMANYA	ABD	TÜRKİYE
Kurumlar	7	3	1	15	35	56
Altyapı	6	2	21	3	15	49
Makroekonomik İstikrar	11	18	36	27	117	76
Sağlık ve Temel Eğitim	12	2	1	21	34	59
Yükseköğretim ve İşbaşında Eğitim	4	2	1	3	7	65
Ürün Piyasalarının Etkinliği	6	1	15	21	20	43
Emek Piyasalarının Gelişmişliği	2	1	20	41	4	130
Finans Piyasalarının Gelişmişliği	11	2	5	29	10	51
Teknolojik Altyapı	9	7	11	14	15	58
Pazar Büyüklüğü	40	34	55	5	1	16
İş Dünyasının Gelişmişlik Düzeyi	2	17	5	3	6	43
İnovasyon	2	9	1	4	7	50

Kaynak; WEF.

Türkiye'nin rekabet gücünün artırılması açısından öncelikleri ortaya koymak amacıyla temel göstergeler kapsamında ilk beşte yer alan İsviçre, Singapur, Finlandiya, Almanya, ABD gibi ülkeler ile Türkiye'nin sıraları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Bu göstergeler Türkiye'nin nelere öncelik vermesi gerektiğine ilişkin olarak da fikir vermektedir.

Bu göstergelerden Türkiye'nin sadece yeni bir sanayileşme stratejisine değil, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel olmak üzere tüm alanlarda yeniden yapılanması yani bir dönüşüm sürecine girmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Türkiye'nin büyüklük olarak ilk 10 ekonomi arasında yer alma hedefi bulunmaktadır.

Bugün dünyanın 16. büyük ekonomi olması Türkiye için bu hedefin "yakın" olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ancak bunun rekabet sıralamasında 44. sırada kalınarak gerçekleşmesini beklemek hayalcilik olacaktır. Ayrıca dünya rekabet sıralamasında öne çıkan ülkelerin ekonomik ve sosyal durumları, özellikle üretim güçleri ve insan kaynağı kalitesi dikkate alındığında da Türkiye'nin dünya sıralamasında ilk 10'a girebilme ihtimali oldukça düşük görünmektedir.

3. 2013 YILINDA İZMİR EKONOMİSİ

Bu bölümde 2013 yılında İzmir ekonomisinde yaşanan gelişmeler; kamu maliyesine aktarılan kaynaklar, yatırım teşvikleri ve ihracat olmak üzere farklı boyutlardan değerlendirilmiştir.

3.1. MERKEZİ DEVLET BÜTÇESİNE KATKI AÇISINDAN

Tablo 59'daki verilere göre 2002-2012 döneminde İzmir'den merkezi yönetim bütçesine 184,1 milyar TL gelir aktarılmış, buna karşılık bütçeden İzmir'e sadece 48,3 milyar TL geri dönmüştür. Yani İzmir'den yaklaşık 135,7 milyar TL merkezi yönetim bütçesine, dolayısıyla da diğer illere aktarılmıştır. Bu dönemde İzmir'de gelirlerin giderleri karşılama oranı ise yüzde 360 olmuştur. Bir başka deyişle İzmir'den merkezi bütçeye aktarılan her 3,6 TL'den sadece 1 TL'si İzmir'e geri dönmüştür. 2012 yılı ise bu dönemde söz konusu oranın en yüksek düzeye ulaştığı yıl olmuştur.

Bu veriler, İzmir'de görece olarak daha yavaş olduğu iddia edilen gelişmenin olası kaynaklarından birine işaret etmektedir. Dolayısıyla İzmir'in gelişiminin hızlandırılması açısından ilden toplanan kaynakların bir miktar daha fazla İzmir'e dönmesi gerekmektedir

TABLO 59: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİNE İZMİR'DEN YAPILAN KATKI (Gelir) ve BÜTÇEDEN ALINAN KATKI (Gider)

YIL (Bin TL)	GELİR	GİDER	FARK	GELİRLERİN GİDERLERİ KARŞILAMA ORANI (%)
2002	3.982.885	2.109.123	1.873.762	188,8
2003	6.958.968	2.748.694	4.210.274	253,2
2004	8.556.695	2.669.127	5.887.568	320,6
2005	10.560.675	2.983.347	7.577.328	354,0
2006	14.765.485	3.424.250	11.341.235	431,2
2007	16.207.983	4.052.319	12.155.664	400,0
2008	18.558.413	4.445.802	14.112.611	417,4
2009	18.617.399	5.183.625	13.433.774	359,2
2010	23.563.691	5.911.216	17.652.475	398,6
2011	28.517.602	7.047.353	21.470.249	404,7
2012	33.869.736	7.807.095	26.062.641	433,8
TOPLAM	184.159.532	48.381.951	135.777.581	360,1

Kaynak: Maliye Bakanlığı

3.2. YATIRIM TEŞVİKLERİ AÇISINDAN

Türkiye'de uygulanan yatırım teşvik sistemleri çerçevesinde İzmir'de teşviklerden yararlanan yatırımlara ilişkin istatistikler Tablo 60'da verilmiştir. Buna göre 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde İzmir'de 1,5 milyar TL'lik yatırım, teşvik sistemi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Türkiye genelinde bu teşvikli yatırımlar yüzde 35 oranında artarken, İzmir'de yüzde 40 gibi oldukça yüksek bir oranda azalmıştır. Böylece bu tür yatırımlar içinde İzmir'in payı yüzde 2,2'ye gerilemiştir.

Bu durum İzmir'in konjonktüre ilişkin beklentiler konusunda daha sistemli ve bilinçli davranması kadar, komşu illere teşvik sistemi bağlamında tanınan ayrıcalıkların yarattığı haksız rekabetle de ilgilidir. Zira belirsizliklerin daha yoğun olduğu dönemlerde girişimciler bölgesel avantajları daha fazla dikkate almak zorunda kalmaktadır.

TABLO 60: YATIRIM TEŞVİKLERİNDE İZMİR

YIL	TOPLAM TEŞVİKLİ YATIRIM (Milyon TL)			İMALAT SANAYİNDE TOPLAM TEŞVİKLİ YATIRIM (Milyon TL)		
	TÜRKİYE	İZMİR	İZMİR/ TÜRKİYE (%)	TÜRKİYE	İZMİR	İZMİR/ TÜRKİYE (%)
2004	16.796	614	3,7	7.722	385	5,0
2005	17.950	566	3,2	7.650	269	3,5
2006	15.375	743	4,8	5.171	289	5,6
2007	22.389	752	3,4	7.338	297	4,0
2008	25.142	1.013	4,0	5.992	398	6,6
2009	27.481	651	2,4	10.453	254	2,4
2010	62.843	1.879	3,0	33.398	471	1,4
2011	53.964	2.479	4,6	21.341	606	2,8
2012	57.606	8.906	15,5	26.820	7.212	26,9
2012-11	45.513	2.159	4,7	17.928	581	3,2
2013-11	70.526	1.535	2,2	28.295	789	2,8
*Değişim %	35,5	-40,6		36,6	26,4	

Kaynak:ekonomi.gov.tr () Ocak-Kasım*

Diğer taraftan, 2013 yılı itibariyle teşvikler bağlamında İzmir açısından sevindirici gelişme; imalat sanayi yatırımlarının, Star rafinerisi yatırımının başladığı 2012 yılından sonraki en yüksek düzeye ulaşmasıdır. Bu, İzmir'deki üretim kültürünün de bir yansıması olarak değerlendirilebilecek bir durumdur.

TABLO 61: İZMİR'DE YATIRIM TEŞVİKLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI

(Milyon TL) YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2001	124	105	497	4	8	738
2002	23	192	359	2	16	592
2003	119	147	601	3	18	888
2004	29	187	385	6	7	614
2005	22	259	269	7	10	566
2006	32	406	289	9	8	743
2007	81	358	297	6	10	752
2008	466	131	398	1	17	1.013
2009	107	162	254	98	30	651
2010	931	305	471	112	60	1.879
2011	1.003	791	606	4	75	2.479
2012	390	1.230	7.212	46	29	8.906
2013*	191	408	789	88	59	1.535
TOPLAM	3.518	4.681	12.426	386	346	21.357

Kaynak:ekonomi.gov.tr () Ocak-Kasım*

Tablo 61'de 2001-2013 Kasım dönemi itibariyle teşvikli yatırımların sektörel dağılımı verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi söz konusu dönemde, İzmir'de teşvik kapsamında toplam olarak 21 milyar TL'lik yatırım yapılmış ve bunların yüzde 60'a yakın bölümü imalat sanayinde gerçekleşmiştir.

Bu teşvikli yatırımlar kapsamında, aynı dönemde 49.473'ü imalat sanayinde olmak üzere toplam 82.252 kişiye iş imkanı yaratılmıştır. Bu sektörü hizmetler, tarım ve madencilik izlemiştir.

TABLO 62: İZMİR'DE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN İSTİHDAM KAPASİTESİ

YIL	ENERJİ	HİZMETLER	İMALAT	MADENCİLİK	TARIM	Genel Toplam
2001	27	1.414	5.023	117	323	6.904
2002	15	2.548	5.552	70	774	8.959
2003	46	1.691	6.126	110	444	8.417
2004	32	2.509	8.015	75	146	10.777
2005	12	3.311	4.088	87	126	7.624
2006	39	2.458	2.078	208	100	4.883
2007	38	1.095	3.015	220	127	4.495
2008	142	503	2.905	20	415	3.985
2009	10	764	1.428	284	135	2.621
2010	118	1.260	2.424	142	376	4.320
2011	252	2.035	3.138	16	329	5.770
2012	128	3.615	3.200	194	191	7.328
2013*	55	3.153	2.481	155	325	6.169
TOPLAM	914	26.356	49.473	1.698	3.811	82.252

Kaynak:ekonomi.gov.tr ()Ocak-Kasım*

Ekonomik olduğu kadar sosyal ve politik boyutlarda da ciddi gelişmelerin yaşandığı 2013 yılında aylar ve sektörler itibariyle teşvikli yatırımların gelişimi Tablo 63'de verilmiştir. Buna göre yılın 11 aylık bölümünde en fazla teşvik belgesini alan ve en fazla yatırım taahhüdünde bulunan sektörler sırasıyla imalat sanayi, hizmetler ve madencilik olmuştur. Tarım sektöründe 2013 yılındaki teşvikli yatırım artışı da dikkati çekmektedir. Bu yatırımlar bölgenin potansiyelleriyle paralellik göstermektedir. Ayrıca yenilebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımların gelecek yıllarda daha da artması olası görünmektedir.

TABLO 63: TABLO 2013 YILINDA TEŞVİKLİ YATIRIMLARIN GELİŞİMİ

Ay	ENERJİ			HİZMETLER			İMALAT			MADENCİLİK			TARIM		
	B	T	İ	B	T	İ	B	T	İ	B	T	İ	B	T	İ
TOPLAM	6	191	55	69	408	3.153	99	789	2.481	11	88	155	10	59	325
Ocak	1	42	15	4	48	282	9	260	151	1	7	2	1	2	6
Şubat	1	49	15	8	59	438	10	41	327	1	6	13	1	2	8
Mart	1	6	0	12	57	465	7	36	255	2	8	22	0	0	0
Nisan	1	16	15	8	41	276	14	86	208	1	3	12	3	17	100
Mayıs	0	0	0	6	26	235	8	35	136	2	7	23	1	5	15
Haziran	1	76	10	3	8	61	10	54	185	0	0	0	0	0	0
Temmuz	0	0	0	7	40	131	8	31	206	2	32	63	2	25	164
Ağustos	0	0	0	4	12	50	6	41	260	1	1	0	0	0	0
Eylül	0	0	0	4	36	421	10	83	380	1	24	20	1	2	12
Ekim	1	2	0	6	35	361	9	56	171	0	0	0	1	5	20
Kasım	0	0	0	7	46	433	8	69	202	0	0	0	0	0	0

B: Belge sayısı T: Yatırım Tutarı İ: İstihdam Miktarı

3.3. İHRACAT AÇISINDAN

Ege bölgesi ihracatının 2008-2013 dönemini kapsayan yıllardaki gelişimi sektör bazında Tablo 64’de verilmiştir. Buradan 2013 yılında; tarım ürünleri ihracatının yüzde 14,6, madencilik ürünleri ihracatının yüzde 19,8 gibi yüksek oranda artış gösterirken sanayi ürünleri ihracatındaki artışın binde 5 gibi oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir.

Sanayi ürünlerinde alt sektör bazında ihracatın gelişimi değerlendirildiğinde tarıma dayalı işlenmiş ürünlerde yüzde 8,3, sanayi mamullerinde yüzde 2,6 oranında artış, kimyevi maddelerde ise yüzde 8 oranında gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır. Bölge ihracatında ilk sıralarda yer alan çelik ürünleri ihracatında yüzde 4 gerileme, hazır giyim ve konfeksiyon ihracatında yüzde 9,2 artış yaşanmıştır. 2013 yılı Ocak-Kasım döneminde Türkiye geneli itibariyle ihracat binde 8 oranında gerilerken, İzmir’den yapılan ihracat yılın tamamında yüzde 6,7 oranında artmıştır. İzmir’in 2013 yılı ihracat performansı görece olarak çok daha iyi olmuştur.

TABLO 64:EGE İHRACATÇILAR BİRLİĞİNDEN YAPILAN İHRACAT (Milyon Dolar)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013-2012 %
I. TARIM	3.185	3.123	3.124	3.440	3.730	4.274	14,6
A. BİTKİSEL ÜRÜNLER	2.473,7	2.477,0	2.430,7	2.534,2	2.731,1	3.131,5	14,7
Hub., Bakliyat, Yağlı Toh. ve Mam.	314,1	266,0	261,8	311,7	280,7	360,7	28,5
Yaş Meyve ve Sebze	143,2	156,9	174,0	157,0	205,8	208,5	1,3
Meyve Sebze Mamulleri	462,3	413,8	396,1	411,6	425,1	482,9	13,6
Kuru Meyve ve Mamulleri	720,6	748,2	810,0	880,3	848,1	858,8	1,3
Fındık ve Mamulleri	0,7	1,7	5,2	4,9	7,2	14,9	105,5
Zeytin ve Zeytinyağı	134,4	154,2	125,3	109,7	128,8	309,6	140,4
Tütün	698,5	734,9	653,3	653,1	828,7	887,6	7,1
Süs Bitkileri ve Mam.	0,0	1,2	4,9	6,0	6,8	8,4	24,9
B. HAYVANSAL ÜRÜNLER	418,1	366,4	370,6	550,5	585,4	673,3	15,0
C. AĞAÇ VE ORMAN ÜRÜNLERİ	292,9	279,5	323,0	355,6	413,5	469,3	13,5
II. SANAYİ	3.952	2.580	4.719	7.009	6.741	6.776	0,5
A. TARIMA DAYALI İŞLENMİŞ ÜR.	455,5	342,5	391,5	449,7	386,9	419,0	8,3
Tekstil ve Hammaddeleri	262,6	199,1	244,8	294,2	240,7	231,4	-3,9
Deri ve Deri Mamulleri	176,1	121,3	120,5	123,2	113,4	116,5	2,7
Halı	16,8	22,0	26,2	32,2	32,7	71,2	117,4
B. KİMYEVİ MADDELER VE MAM.	26,3	44,7	505,8	1.182,8	1.517,2	1.395,1	-8,0
C. SANAYİ MAMULLERİ	3.471	2.193	3.821	5.377	4.837	4.962	2,6
Hazır giyim ve Konfeksiyon	1.103,7	907,4	1.038,7	1.175,7	1.161,8	1.268,7	9,2
Otomotiv Endüstrisi	19,8	27,1	412,9	557,7	537,9	517,8	-3,7
Gemi ve Yat	45,4	48,7	49,2	32,9	31,3	32,1	2,8
Elektrik-Elektronik, Mak. ve Bilişim	5,2	38,8	317,8	474,8	520,2	544,5	4,7
Makine ve Aksamları	8,2	41,6	257,3	251,3	284,7	353,0	24,0
Demir ve Demir Dışı Metaller	2.228,7	211,1	264,6	488,3	429,0	479,6	11,8
Çelik	0,0	833,5	1.133,2	1.871,3	1.302,6	1.249,4	-4,1
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürn.	7,6	10,3	82,7	137,2	180,6	222,7	23,3
Mücevher	0,1	0,1	0,5	10,2	1,5	4,3	185,6
Savunma ve Havacılık Sanayii	0,0	0,0	0,3	2,2	9,1	18,3	101,8
İklimlendirme Sanayii	49,2	71,0	260,7	371,4	374,3	267,7	-28,5
Diğer Sanayi Ürünleri	2,7	2,9	3,2	3,8	3,9	4,0	1,5
III. MADENCİLİK	834	676	847	946	941	1.128	19,8
TOPLAM	7.971	6.379	8.690	11.396	11.412	12.178	6,7

Kaynak: EİB

İzmir ilinden gerçekleştirilen ihracatın ülke grupları itibariyle dağılımı Tablo 65'de verilmiştir. Buna göre 2013 yılı itibariyle İzmir ihracatının yüzde 48'i Avrupa Birliği ülkelerine, yüzde 13,9'u Ortadoğu ülkelerine, yüzde 10'5'i Amerika kıtasına, yüzde 8,6'sı Asya ve Okyanusya ülkelerine yapılmıştır.

2008-2013 döneminde bu ülke grupları devamlı olarak ilk sıralarda yer almıştır. Birinci ve ikinci sırada sürekli AB ülkeleri ile Ortadoğu ülkelerinin bulunması İzmir'in ihracatta gelişmiş pazarlar ve komşu ülkelere yöneldiğini ortaya koymaktadır.

TABLO 65: İZMİR İHRACATÇININ BÖLGESEL DAĞILIMI (Milyon Dolar)

ÜLKE GRUBU	2009		2010		2011		2012		2013	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
AFRİKA ÜLK.	457,3	7,4	454,7	6,6	537,5	6,4	584,7	6,6	619,5	6,7
AMERİKA ÜLK.	563,2	9,1	600,8	8,7	654,8	7,8	794,1	9,0	979,0	10,5
ASYA VE OKY. ÜLK.	486,5	7,8	590,1	8,5	809,7	9,7	856,7	9,7	797,9	8,6
AVRUPA BİRLİĞİ	3.202,3	51,5	3.721,1	53,8	4.285,4	51,2	4.244,8	48,2	4.463,3	48,0
D. AVRUPA ÜLK.	120,9	1,9	138,1	2,0	152,3	1,8	142,1	1,6	155,0	1,7
DİĞER ÜLKELER	0,4	0,0	0,6	0,0	1,3	0,0	1,6	0,0	1,5	0,0
ESKİ D. BLOKU ÜLK.	259,0	4,2	310,0	4,5	398,5	4,8	477,5	5,4	529,5	5,7
ORTA DOĞU ÜLK.	869,9	14,0	813,5	11,8	1.144,1	13,7	1.272,5	14,5	1.288,7	13,9
SERBEST BÖL.	177,9	2,9	182,4	2,6	245,9	2,9	257,2	2,9	263,3	2,8
TÜRK CUMH.	84,0	1,3	102,7	1,5	135,4	1,6	171,7	2,0	202,8	2,2
GENEL TOPLAM	6.221	100,0	6.914	100,0	8.365	100,0	8.803	100,0	9.301	100,0

Kaynak: EİB

İzmir'in ihracatında ilk sıralarda yer alan ülkelere ve bu ülkelere yapılan ihracata ilişkin veriler Tablo 66'da verilmiştir. Buradan görülebileceği gibi, Almanya İzmir ihracatında açık ara ilk sırada yer almaktadır. 2013 yılı itibariyle ABD, İngiltere, İspanya, Hollanda, İtalya ve Fransa, Rusya ve Irak Almanya'yı izlemektedir.

TABLO 66: İZMİR İHRACATINDA ÖNEMLİ ÜLKELER (Milyon Dolar)

ÜLKE	2008	2009	2010	2011	2012	2013	PAY %	Değişim %
BREZİLYA	43,7	25,0	60,9	88,9	78,2	147,4	1,6	88,6
ABD	434,5	446,8	413,0	436,7	533,7	657,5	7,1	23,2
GÜNEY KORE	98,9	55,9	91,7	155,5	280,0	174,4	1,9	-37,7
ÇİN	92,0	105,8	129,3	164,2	207,3	225,8	2,4	9,0
ALMANYA	869,5	755,9	918,3	1.101,6	988,7	1.082,3	11,6	9,5
BELÇİKA	229,9	170,1	230,9	237,1	211,4	216,6	2,3	2,4
İNGİLTERE	455,9	315,1	419,0	513,3	513,1	517,4	5,6	0,8
FRANSA	334,6	258,6	308,5	353,7	317,7	350,4	3,8	10,3
HOLLANDA	350,6	260,5	289,3	342,4	446,6	427,2	4,6	-4,4
İSPANYA	385,5	303,0	336,5	413,5	398,4	469,0	5,0	17,7
İTALYA	500,6	390,3	401,4	400,4	404,9	396,2	4,3	-2,2
RUSYA	192,2	127,0	157,1	209,4	285,3	327,5	3,5	14,8
IRAK	56,3	83,9	87,3	159,3	200,7	259,7	2,8	29,4
S. ARABİSTAN	57,3	75,4	128,8	166,1	297,2	218,5	2,3	-26,5
YEMEN	65,1	156,8	125,6	114,1	210,9	200,0	2,2	-5,1
İRAN	178,4	149,7	112,1	161,9	191,7	176,0	1,9	-8,2
İSRAİL	117,2	97,4	133,3	164,3	136,9	152,5	1,6	11,4
LİBYA	34,8	85,8	96,9	43,3	108,3	133,1	1,4	22,9
MISIR	88,1	133,6	119,3	139,6	109,9	102,4	1,1	-6,8
YUNANİSTAN	174,6	114,6	103,0	96,9	99,9	93,9	1,0	-5,9
SURİYE	127,6	69,5	42,2	43,2	9,5	17,8	0,2	86,6
TOPLAM	6.895	6.190	6.714	7.516	8.042	8.359	89,9	3,9
PAY %	84,7	99,5	97,1	89,9	91,4	89,9	1,0	-1,6
İZMİR TOP.	8.141	6.221	6.914	8.365	8.803	9.301	100,0	5,7

Kaynak: EİB

Tabloda yer alan ülkelerin 2013 yılı itibariyle İzmir ihracatının içindeki payı yaklaşık olarak yüzde 90'dır. Diğer taraftan 2013 yılında en yüksek oranlı ihracat artışı sırasıyla Brezilya, Suriye, Irak, ABD, Libya ve İspanya'ya gerçekleşmiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında 2013; İzmir'den diğer illere kaynak aktarılmaya devam edildiği, teşvikli yatırımlarda önemli oranda gerileme yaşandığı, Türkiye ihracatında gerileme yaşanırken İzmir'in ihracatını artırabildiği bir yıl olarak İzmir'in dünündeki yerini almıştır.

4. 2014 YILINA İLİŞKİN BEKLENTİLER

Çalışmanın bu bölümünde; 2014 yılına yönelik beklentiler, ulusal ve uluslararası kurumların öngörülleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

4.1. 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ

Dünya ekonomisi 2014 yılına oldukça farklı bir iklimde girmiştir. Başta ABD'nin likidite ve faiz politikası olmak üzere küresel sermaye hareketlerinin olası yön değişiklikleri, her birinde seçimler olan kırılğan beşlide yaşanacak gelişmeler, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki çatışma ortamının belirsizliği, Euro bölgesindeki düzelmelerin boyutları, enerji hammaddeleri fiyatlarının nasıl bir gelişme göstereceği gibi daha birçok faktör 2014 yılının konjonktürünü belirleyecektir. Ancak 2013 yılı sonu itibariyle mevcut manzara, en azından gelişmekte olan ülkeler açısından pek parlak görünmemektedir. Kuşkusuz küreselleşmenin geldiği boyut itibariyle dünyanın herhangi bir yerinde yaşanacak olumsuzluğun bulaşma etkisi çok hızlı olabilmekte hatta domino etkisi hemen oluşabilmektedir.

Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler arasında bulaşma ve domino etkisi yaratma potansiyeli yüksek gelişmelerin varlığından söz etmek yanlış olmayacaktır. Böylesi bir duruma karşı en önemli sigorta ise söz konusu ülkelerde yaşanabilecek gelişmelerden o ülkeler kadar buraya yönlendirilmiş küresel spekülative sermayenin de zarar görebilecek olmasıdır. Bir başka deyişle emerging marketlerde yaşanabilecek bir sorunun; hem bu ülkelerdeki yabancı sermayeyi doğrudan hem de bulaşma etkisiyle diğer ülkelerdeki yabancı spekülative sermayeyi dolaylı etkileyecek olması nedeniyle, büyümesine izin verilmeyecek, en azından engellenmeye çalışılacaktır. Ancak bu, böylesi bir durumun yaşanmasından karlı çıkacakların olabileceği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Diğer taraftan 2014 yılında IMF'nin isminin sık sık gündeme gelmesi de sürpriz olmayacaktır. Zira, küresel iklimdeki bulutlar böylesi bir ulus-üstü kurumun devreye girmesine ihtiyaç gösterebilecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; 2008 krizinin etkilerinden bir türlü kurtulamayan dünya ekonomisi, yavaşlayan pazarda yıkıcı hale gelebilecek rekabet oyunları, çapraz kurlara ilişkin belirsizlikler, kur savaşlarının yeniden gündeme gelip gelmeyeceği, petrol ve emtia fiyatlarına ilişkin bilinmezlikler 2014 yılına ümitle bakmayı zorlaştırmaktadır. Bu nitel değerlendirmelerin ardından IMF'nin öngörülleri çerçevesinde 2014 yılında dünya ekonomisinde beklenen nicel gelişmeleri değerlendirmek amacıyla bazı göstergeler Tablo 67'de verilmiştir. Buna göre 2014 yılında üretimin dünya genelinde 2013 yılına göre az da olsa artarak yüzde 3,6 düzeyinde büyümesi beklenmektedir. Böylece, küresel hasılanın 73,5 trilyon dolardan 76,9 trilyon dolara yükseleceği öngörülmektedir.

TABLO 67: 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ I

GÖSTERGE	2011	2012	2013	2014
BÜYÜME HIZI (%)				
Dünya	3,9	3,2	2,9	3,6
Gelişmiş ülkeler	1,7	1,5	1,2	2,0
ABD	1,8	2,8	1,6	2,6
Japonya	-0,6	2,0	2,0	1,2
Avrupa bölgesi	1,5	-0,6	-0,4	1,0
Almanya	3,4	0,9	0,5	1,4
Fransa	2,0	0,0	0,2	1,0
İtalya	0,4	-2,4	-1,8	0,7
İngiltere	1,1	0,2	1,4	1,9
İspanya	0,1	-1,6	-1,3	0,2
Gelişmekte olan ülkeler	6,2	4,9	4,5	5,1
Çin	9,3	7,7	7,6	7,3
Rusya federasyonu	4,3	3,4	1,5	3,0
Arjantin	8,9	1,9	3,5	2,8
Brezilya	2,7	0,9	2,5	2,5
Hindistan	6,3	3,2	3,8	5,1
Türkiye	8,5	2,2	3,8	3,5
Küresel Hasıla (Trilyon Dolar)	70,8	72,2	73,5	76,9
Dünya Ticaret Hacmi(%)	6,1	2,7	2,9	4,9
İthalat				
Gelişmiş ülkeler	4,7	1,0	1,5	4,0
Gelişmekte olan ülkeler	8,8	5,5	5,0	5,9
İhracat				
Gelişmiş ülkeler	5,7	2,0	2,7	4,7
Gelişmekte olan ülkeler	6,8	4,2	3,5	5,8
Petrol Dışı Mal fiyatlarının Değişimi(%)	17,8	-9,9	-1,5	-4,2
Petrol fiyatlarında değişim (%)	31,6	1,0	-0,5	-3,0
İmalat san. Ür. Fiyat değişimi (%)	6,6	-1,0	0,2	-0,1
Petrol Fiyatları(varil/dolar)	104,0	105,0	104,5	101,3

Kaynak: IMF ve Dünya Bankası

Bu çerçevede büyüme hızının gelişmiş ülkelerde yüzde 2, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 5,1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ülke bazında büyüme tahminleri incelendiğinde; ABD'nin yüzde 2,6, Avrupa bölgesinin yüzde 1, Japonya'nın yüzde 1,2, Çin'in yüzde 7,3, Hindistan'ın yüzde 5,1 oranında büyümesinin beklendiği görülmektedir.

Bu veriler; hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde üretim artışında görece bir iyileşme beklendiğine işaret etmektedir. Ancak mevcut koşullarda bir farklılaşma olmadığında bu tahminlerin iyimser kalabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2014 yılında dünya ticaret hacmindeki artışın yüzde 4,9 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Yüzde 3,6 olarak öngörülen dünya üretim artışının üzerinde olan bu oran var olan belirsizliklere rağmen küresel pazarın büyümesi anlamına gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelere yansıyan resmin pek parlak olmaması nedeniyle bu öngörünün gerçekleşmesinde gelişmiş ülkelerin rolünün daha belirgin olacağı söylenebilir.

Dünya ekonomisindeki gelişmeleri yakından etkileyen değişkenlerden biri petrol fiyatlarıdır. Kuşkusuz petrol fiyatları da dünyadaki gelişmelerden etkilenmektedir. Ancak petrol fiyatlarından yansıyan etki gücünün daha belirgin olduğu söylenebilir. 2014 yılında ise fiyatlarında çok sınırlı bir gerileme beklendiği ve varil fiyatının ortalama olarak 101 dolar düzeylerinde kalacağı öngörülmektedir.

Dünya genelinde uzun süredir çok düşük düzeylerde seyreden, hatta birçok ülkede reel olarak negatif düzeylere gerileyen faiz oranları döneminin sonuna gelindiği izlenimi doğmaktadır. Bunun en azından gelişmekte olan ülkeler açısından geçerli olacağı sinyalleri gelmeye başlamıştır. Brezilya, Hindistan ve Türkiye'deki gelişmeler bu savı desteklemektedir. Ayrıca henüz faizlere dokunmayacağı sinyalini veren, kendisine daha düşük bir işsizlik hedefi koyan, bununla birlikte parasal genişlemeyi aylık 10 milyar dolar düzeyinde azaltmaya başlayan ABD Merkez Bankası da gelişmekte olan ülkelere göreli daha yüksek faize zemin hazırlamaktadır.

Tablo 68'de yer alan verilerden ise 2014 yılında da ABD'nin büyük miktarda cari açık, Çin, Japonya ve Almanya'nın cari fazla vermeye, Çin, Japonya ve Rusya'nın rezerv biriktirmeye devam etmesinin beklendiği anlaşılmaktadır. Yeni bir durum olmaması nedeniyle bu öngörüler makul karşılanabilir.

2014 yılında faizler kadar akıbeti merak edilen bir diğer değişken Euro/Dolar paritesidir. Teorik olarak, Euro bölgesinin cari fazla vermesinin bekleniyor olması nedeniyle Euro'nun 2014 yılında değer kazanması gerekecektir. Ancak, bu noktada ABD'de ve AB merkez bankalarının faiz politikalarının rolü önem kazanacaktır.

Ayrıca gelişmekte olan birçok ülkede kurlarda yaşanan artışların kalıcı hale gelmesi nedeniyle bu ülkelere ihracatın güçleşebilecek olması, kur tartışmalarını ve belki de savaşlarını yeniden gündeme taşıyabilecektir.

TABLO 68: 2014 YILINDA DÜNYA EKONOMİSİ II

ÜLKE	BÜYÜME %		CARİ DENGE/GSYİH		İŞSİZLİK %		TÜKETİCİ ENFLASYONU %	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Gelişmiş ülkeler	1,2	2,0						
ABD	1,6	2,6	-2,7	-2,8	7,6	7,4	1,4	1,5
Japonya	2,0	1,2	1,2	1,7	4,2	4,3	0,0	2,9
Euro bölgesi	-0,4	1,0	1,8	1,9	12,3	12,2	1,5	1,5
Gelişmiş Avrupa	0,0	1,2	2,3	2,4	11,0	10,9	1,6	1,6
Almanya	0,5	1,4	6,0	5,7	5,6	5,5	1,6	1,8
Fransa	0,2	1,0	-1,6	-1,6	11,0	11,1	1,0	1,5
İngiltere	1,4	1,9	-2,8	-2,3	7,7	7,5	2,7	2,3
Yunanistan	-4,2	0,6	-1,0	-0,5	27,0	26,0	-0,8	-0,4
Gelişen Avrupa	2,3	2,7	-4,4	-4,5			4,1	3,5
Türkiye	3,8	3,5	-7,4	-7,2	9,4	9,5	6,6	5,3
Polonya	-1,8	0,8	0,9	0,9	17,4	17,7	0,7	1,0
Güney Amerika	3,2	3,1	-2,6	-2,5	--	--	8,0	8,0
Brezilya	2,5	2,5	-3,4	-3,2	5,8	6,0	6,3	5,8
Arjantin	3,5	2,8	-0,8	-0,8	7,3	7,4	10,5	11,4
Asya	5,2	5,3	1,4	1,6			3,8	4,1
Çin	7,6	7,3	2,5	2,7	4,1	4,1	2,7	3,0
Hindistan	3,8	5,1	-4,4	-3,8	--	--	10,9	8,9
Rusya	1,5	3,0	2,9	2,3	5,7	5,7	6,7	5,7

Kaynak: IMF

İşsizlikle ilgili olarak 2014 yılının, umut vermediği tablodan açık bir şekilde görülmektedir. Zira işsizliğin dünya genelinde 2014 yılında da yüksek düzeylerde kalmaya devam etmesi beklenmektedir. Konjonktürel nedenler yanında, teknik gelişmenin sürekli emek tasarruflu gerçekleşmesi gibi yapısal nedenlerle birleştirildiğinde işsizliğin ilave ekonomik, politik ve sosyal sorunlar üretmeye devam etmesi söz konusu olacaktır. Bu bağlamda reel ekonomi referanslı bir küresel ekonomik düzen oluşturulmadan, işsiz insanlara çare üretmenin mümkün olmayacağını vurgulamak gerekmektedir.

Enflasyon boyutunda ise 2014 yılında da gelişmiş ülkelerin düşük, gelişmekte olan ülkelerin ise görece daha yüksek enflasyon yaşamaya devam edeceği öngörülmektedir. Küresel finans sisteminin yarattığı sorunların temelini oluşturan bu durum, ülkeler arası faiz farklılıklarının devam edeceğini, buna bağlı olarak spekülasyon sermaye hareketlerinin bir şekilde devreye gireceğini, böylece yeni kırılma noktalarının oluşacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla küresel bir merkez bankası kurulmadan, dünya genelinde tek paraya geçilmeden kısacası küresel finansal mimari yeniden dizayn edilmeden bu tür veya benzer sorunların yaşanması kaçınılmaz görünmektedir.

Öte yandan, Tablo 68'deki ülkeler arasında 2013 yılı itibariyle Türkiye düzeyinde cari açık veren bir başka ülke bulunmamaktadır. 2014 yılında cari açığın GSYİH'ya oranının binde 2 düzeyinde gerilemesi bekleniyor olmakla birlikte bu, Türkiye'nin tablodaki konumunu değiştirmeye yetmeyecektir. Dolayısıyla küresel rüzgarların tersine dönmesinin beklendiği ortama Türkiye cari açık boyutundan kötü yakalamıştır. Bu tersine rüzgarların er ya da geç kaçınılmaz olduğu bilindiği halde, Türkiye'nin geldiği noktaya, seçimler nedeniyle iç politik konjonktürün yükseleceği ve ülke algısında farklılıklar oluşmaya başladığı gerçeği de eklendiğinde, küresel ölçekte 2014 yılına en zorlu koşullarda giren ülkelerin başında Türkiye'nin geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, mevcut nitel koşullar ve ortaya konulan nicel öngörüler 2014 yılında dünya ekonomisinin yeni bir evreye geçme potansiyelinin yüksek olduğunu işaret etmektedir. Bu yeni evrenin, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından pek de olumlu sinyaller vermediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

4.2. 2014 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Yukarıda küresel beklentilere ilişkin olarak yapılan değerlendirmeler; hangisi olacağını ortaya tam olarak koyamasa da 2014 yılında dışarıdan esecek rüzgarların en azından yılın ilk yarısında lodos olmayacağını açık etmektedir. Dolayısıyla Türkiye 2014 yılında içerideki ekonomik ve siyasi sorunlarıyla; alışkın hatta bağımlı hale geldiği bol likiditeli küresel iklimden farklı bir ortamda mücadele etmek zorunda kalacaktır.

Bu küresel çerçevede 2014 yılında Türkiye ekonomisine ilişkin olarak; öngörüler, olası gelişmeler ve makro ekonomik hedefler boyutundan şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür;

IMF'nin 2014 yılı büyüme tahmini yüzde 3,5, Hükümetin ise yüzde 4'tür. Bu hedefe ilişkin bugünden bir şey söyleyebilmek mümkün değildir. Zira üç ihtimal de, yani hedefin tutturulması da, aşılması da, çok altında kalınması da ihtimal dahilindedir. Çünkü, siyasi sorunların aşılması ve erken genel seçimin gündeme gelmemesi, yükselmiş olan faizlerin de etkisiyle yeniden sıcak para girişi olması ve kurların düşmesi durumunda büyüme daha yüksek olabilecek, tersi bir durumda yani siyasi sorunların yoğunlaşması ve sıcak para çıkışının artması halinde ekonomide küçülme dahi gündeme gelebilecektir.

2014 yılında işsizlik oranının marjinal bir gerilemeyle yüzde 9,5'den yüzde 9,4'e düşmesi, toplam istihdamın 565 bin kişi artması beklenmektedir. Büyüme tahmini yapılamayan bir ortamda bu hedeflere ilişkin olarak bir şey söylemek anlamlı olmayacaktır. Ancak, bu kadar sayıda kişi kamuya alınamayacağına göre, işgücü piyasasına olacak muhtemel katılımlarla birlikte, işsizliğin çift hanelere yükselebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Dış ticaret açığının (95 milyar dolar) ve cari açığın (55 milyar dolar) sınırlı bir düzeyde gerilemesi beklenmektedir. Bu tahminlerin gerçekleşmesinin de büyümeye bağlı olacaktır. Ancak, cari açık konusunda büyümenin yanında dış finansman imkanlarının da belirleyici olacağı, bunun da iç politik konjoktüre bağlı olarak şekilleneceği unutulmamalıdır. Ayrıca Türkiye'nin bir hukuk devleti niteliğine ilişkin algı bozukluğunun gündemde uzun süre kalmasının da ilave riskler yaratabileceğini akıldan çıkarmamak gerekmektedir.

TABLO 69: 2014 YILINDA TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

GÖSTERGE	2012 (G)	2013(T)	2014(T)	2015 (T)
GSMH (Milyar TL.)	1.416	1.559	1.719	1.895
GSMH (Milyar Dolar)	786	823	867	928
BÜYÜME ORANI (%)	2,2	3,6	4,0	5,0
KİŞİBAŞINA GSYİH (Dolar)	10.497	10.818	11.277	11.927
NÜFUS(Bin kişi)	74.885	76.055	76.911	77.770
İSTİHDAM (Bin kişi)	24.821	25.692	26.257	26.901
İŞSİZLİK ORANI (%)	9,2	9,5	9,4	9,2
TÜFE YIL SONU (%)	6,2	6,8	5,3	5,0
İHRACAT (Milyar Dolar)	152,5	153,5	166,5	184,0
İTHALAT (Milyar Dolar)	236,5	251,5	262,0	282,0
DIŞ TİCARET AÇIĞI(Milyar Dolar)	-84,1	-98,0	-95,5	98,0
CARİ DENGE (Milyar Dolar)	-47,8	-58,8	-55,0	-55,0
ORT. DOLAR KURU	1,8015	1,8943	1,9827	2,0420

Kaynak:Kalkınma Bakanlığı

G: Gerçekleşme, T: Tahmin

2014 yılında enflasyon için öngörülen yüzde 5,3 oranının, yakalanıp yakalanmayacağı kurların hangi düzeyde istikrar kazanacağı ile iç talepteki yavaşlamanın düzeyine bağlı olacaktır. Bir başka deyişle, 2014 yılında özel kesimden talep enflasyonu baskısının gelme ihtimali düşüktür. Dolayısıyla kur artışları ile faizlerin yükselmesinin yaratacağı maliyet enflasyonu baskısı, en azından yılın ilk ve ikinci çeyreğinde daha belirgin olacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin yılın başlarında stagflasyonist bir ortama girmesi uzak bir ihtimal değildir.

Döviz kurlarında, açıkça ifade edilmese de, reel olarak gerileme öngörülmektedir. 2013 yılı sonu itibarıyla bu öngörülerin bir anlamı kalmamış, iktisadi, siyasi ve sosyal bir çok iç ve dış faktörün etkileyeceği bir değişken için öngörü yapmak kahinliğin de ötesinde bir şey haline gelmiştir.

2014 yılında Mart ve Ağustos aylarında yapılacak iki seçim ve hatta öne çekilmesi ihtimali nedeniyle olası üç seçim ekonomik dinamikler yanında siyasi gelişmelerin de uzun süreden sonra bir konjoktürel etki parametresi olarak devreye girmesine neden olabilecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; hareketli ve yeni arayışlara giren küresel boyut, bu sürece zorlu iç ekonomik ve siyasi koşullarla yakalanan bir Türkiye ile 2014 yılına girilmektedir. Dolayısıyla tüm ekonomik birimlerin çok dikkatli olması gerekmektedir.

Böylesi bir ortamda 2014 yılında Türkiye ekonomisindeki gelişmeleri etkileyebilecek bir boyut da bütçeye ilişkin gelişmelerdir. Daha önce de vurgulandığı kırılganlık göstergeleri (cari açık, bütçe açığı, enflasyon oranı) açısından Türkiye'nin en iyi durumda olduğu alan bütçe ve bağlantılı göstergelerdir. Euro bölgesinde kriz yaşayan ülkelerin en önemli sorununun kamu açıkları ve kamu borç stokunun büyüklüğü olması nedeniyle, bu göstergenin algı düzeyinin yüksek olduğu bir dönemde Türkiye'nin rekor cari açıkla krize girmemesindeki önemli neden sağlam kamu dengeleri olmuştur. Bu nedenle, daha fazla belirsizliklerin olduğu 2014 yılında kamu dengelerinin bozulmaması büyük önem taşımaktadır.

Tablo 70'de yer alan 2014 yılı bütçesine ilişkin öngörüler incelendiğinde; bütçe gelirlerinin yüzde 4,1, harcamaların ise yüzde 7,3 oranında artmasının beklendiği görülmektedir. Bütçenin en önemli gelir kalemi olan vergi gelirlerinde öngörülen artış yüzde 7,1 olmuştur. Enflasyonun yüzde 6, büyümenin yüzde 4 düzeyinde olmasının hedeflendiği bir yılda öngörülen vergi gelirleri artış oranı düşündürücüdür. Çünkü, 2014 yılına vergi artışlarıyla girildiği de dikkate alındığında vergi gelirlerinin reel olarak gerilemesinin öngörülmesi, Maliye Bakanlığı'nın daha düşük bir büyüme beklediği şeklinde yorumlanabilir.

TABLO 70: 2014 YILI BÜTÇE HEDEFLERİ (Milyon TL)

(BİN TL)	2013	2014	Artış %
Bütçe Giderleri	406.586	436.333	7,3
Faiz Hariç Giderler	356.086	384.333	7,9
Personel Giderleri	97.135	109.969	13,2
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi	16.530	18.875	14,2
Mal ve Hizmet Alımları	36.900	37.590	1,9
Cari Transferler	149.230	163.554	9,6
Sermaye Giderleri	40.108	36.689	-8,5
Sermaye Transferleri	7.184	6.518	-9,3
Borç Verme	8.999	7.645	-15,0
Yedek Ödenekler	0	3.493	
Faiz Harcamaları	50.500	52.000	3,0
Bütçe Gelirleri	387.154	403.175	4,1
Genel Bütçe Gelirleri	375.255	392.968	4,7
Vergi Gelirleri	325.143	348.353	7,1
Vergi Dışı gelirler	36.636	34.309	-6,4
Alınan Bağış ve yardımlar	1.731	1.556	-10,1
Sermaye Gelirleri	11.745	8.750	-25,5
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri ve Düzenleyici Den. Kurumular	10.662	10.207	-4,3
Bütçe Dengesi	-19.432	-33.158	70,6
Faiz Dışı Denge (Maliye Tanımlı)	31.068	18.842	-39,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Diğer taraftan, iki seçimin yaşanacağı bir yılda harcamalardan öngörülen yüzde 7,3'lük artış Hükümetin bütçe dengelerini fazla zorlamak istemediği anlamına gelmektedir. Ancak, seçimlere doğru kamuoyu araştırmalarının vereceği tahminlere bağlı olarak bu istekte değişiklik olabilecektir.

Bununla birlikte 2014 yılında bütçe açığının 2013 yılına göre yüzde 70 oranında artması ve 19 milyar TL'den 33 milyar TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Dolayısıyla bütçe dengelerinde belirgin bir bozulma dikkati çekmektedir. Ancak, bu artışa rağmen bütçe açığının GSYİH'nın yüzde 2'sini geçmeyecek olması Türkiye'nin bu kulvardan güçlü bir görüntü vermeye devam edeceği anlamına gelmektedir.

Diğer taraftan, yılın ilk çeyreğinde oldukça sıkıntılı bir dönemin yaşanacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Böylesi bir dönemde likidite üzerindeki potansiyel etkileri nedeniyle yılın ilk çeyreğinde Hazine finansman programının büyüklükleri önem kazanmaktadır. Bu önem bir taraftan gelecek yıllarda ortaya çıkacak faiz yükü diğer taraftan da itfa dönemlerinde piyasaya verilecek likiditenin yerli ve yabancı yatırımcılar tarafından dövize yöneltilmesi ihtimali nedeniyle artmaktadır. Hatırlanacağı gibi, önceki bölümlerde Türkiye'den çıkan sıcak para miktarının sınırlı kalmasında, ikincil piyasada yeterli tahvil talebi olmaması nedeniyle yabancıların satış yapamamalarının rolü olabileceğine vurgu yapılmıştı. Bu nedenle, yılın ilk çeyreğinde yapılacak iç borç geri ödemeleri her zamankinden daha kritik hale gelmiştir.

Tablo 71'de yılın ilk üç ayına ilişkin olarak Hazine'nin öngördüğü finansman programı bulunmaktadır. Buna göre yılın ilk çeyreğinde Hazine 37,5 milyar TL'si anapara, 9,4 milyar TL'si de faiz olmak üzere yaklaşık 47 milyar TL'lik iç borç geri ödemesi yapacaktır. Dış borçlarla birlikte bu rakam 57,3 milyar TL'ye ulaşmaktadır.

TABLO 71: OCAK-MART DÖNEMİ HAZİNE FİNANSMAN PROGRAMI

(Milyar TL.)	Ocak 2014	Şubat 2014	Mart 2014	TOPLAM
Ödemeler	16,8	19,4	21,1	57,3
İç Borç Servisi	12,1	15,6	19,2	46,9
Anapara	8,4	13,6	15,5	37,5
Faiz	3,7	2,0	3,7	9,4
Dış Borç Servisi	4,7	3,8	1,9	10,4
Anapara	3,9	2,9	0,3	7,1
Faiz	0,8	1,0	1,6	3,4
Finansman	16,8	19,4	21,1	57,3
Borçlanma Dışı Kaynaklar	6,2	5,7	3,9	15,8
Borçlanma	10,6	13,7	17,2	41,5
Dış Borçlanma	0,0	0,0	0,0	0
İç Borçlanma	10,6	13,7	17,2	41,5
Piyasadan İhale Yoluyla	6,9	9,6	14,2	30,7
Kira Sertifikası	0,0	1,5	0,0	1,5
Kamuya Satışlar	3,7	2,6	3,0	9,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Hazine ödemelerin yüzde 73'ünü yani 41,5 milyar TL'lik bölümünü iç borçlanma yoluyla karşılamayı öngörmektedir. Bu dönemde karşılaşılabilecek faiz ve vade konusunda bir şey söylemek güç olsa da, mevcut siyasi ve ekonomik ortamda iyileşme olmadığında, piyasaya çıkacak likiditenin dövize yönelmesi, kurlar üzerinde yeniden bir baskı yapabilecektir.

TABLO 72: TÜRKİYE'NİN DIŞ BORÇ PROJEKSİYONLARI

(Milyon ABD Doları)	2013	2014	2015	2016	2017	2018+	TOPLAM
KISA VADELİ BORÇLAR							
TOPLAM	13.646	32.623					46.268
KAMU SEKTÖRÜ	638	5.781					6.418
ÖZEL SEKTÖR	13.008	26.842					39.850
BANKACILIK	9.442	23.518					32.960
DİĞER	3.566	3.324					6.890
UZUN VADELİ BORÇLAR							
TOPLAM	8.828	43.482	35.323	37.137	32.233	161.467	318.469
KAMU SEKTÖRÜ	985	10.841	10.380	10.729	12.774	93.156	138.864
ÖZEL SEKTÖR	7.843	32.641	24.942	26.408	19.459	68.311	179.605
FİNANSAL KUR.	3.099	14.682	12.266	9.805	8.943	30.169	78.963
FİNANSAL OLM. KUR.	4.745	17.959	12.676	16.603	10.517	38.142	100.642
GENEL TOPLAM							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018+	TOPLAM
GENEL TOPLAM	22.474	76.105	35.323	37.137	32.233	161.467	364.738
KAMU SEKTÖRÜ	1.622	16.622	10.380	10.729	12.774	93.156	145.283
ÖZEL SEKTÖR	20.851	59.483	24.942	26.408	19.459	68.311	219.455

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sadece iç borç değil dış borç geri ödeme programı da, küresel likidite kısıtları nedeniyle, 2014 yılındaki gelişmeler üzerinde etkili olacaktır. Tablo 72'den görülebileceği gibi 32,6 milyar doları kısa vadeli, 43,4 milyar doları da uzun vadeli borçlardan olmak üzere 2014 yılında ödenecek dış borç miktarı toplam olarak 76,1 milyar dolardır. Bu borcun da 59,4 milyar doları özel, 16,6 milyar doları da kamu kesimine aittir.

Diğer taraftan, 2014 yılı içinde özel sektörün ödemesi gereken dış borçların miktarı da büyük önem taşımaktadır. Merkez Bankası tarafından açıklanan takvime göre kısa ve uzun vadeli borçlardan yılın 11 aylık bölümünde ödenmesi gereken borç toplamı, ticari krediler hariç, 59,6 milyar dolardır. Tablo 73'den görülebileceği gibi bunun 15,9 milyar dolarlık kısmı birinci, 18,3 milyar dolarlık kısmı ikinci çeyrekte ödenecektir. Bu ödemelerin yeni borçlarla çevrilememesi ve/veya ülke içine yeterli dış kaynak girişi olmaması durumunda kurlar üzerinde bu kanaldan da ilave bir baskı geleceği açıktır.

Kurların yüksek düzeyini koruması veya daha da yükselmesi durumunda bu borçlar nedeniyle önemli bir kur maliyeti ödenecektir. Kuşkusuz bu borçların yenilenmesi seçeneği de vardır. Ancak, mevcut küresel iklim ve Türkiye algısının bu konuda bazı zorluklar çıkarması söz konusu olabilecektir.

**TABLO 73: ÖZEL SEKTÖRÜN DIŞ BORÇ ÖDEMELERİ
OCAK-KASIM 2014**

(Milyon Dolar)	UZUN VADELİ			KISA VADELİ (*)			GENEL
AY	TOPLAM	Finansal	Diğer	TOPLAM	Finansal	Diğer	TOPLAM
OCAK	2.121	750	1.371	3.017	2.587	431	5.138
ŞUBAT	1.959	1.049	909	2.566	2.361	205	4.525
MART	2.743	1.075	1.667	3.571	3.323	248	6.314
I. ÇEYREK TOP.	6.822	2.875	3.948	9.154	8.271	884	15.976
NİSAN	1.996	828	1.168	3.435	3.151	284	5.431
MAYIS	2.884	1.588	1.296	4.609	4.366	243	7.492
HAZİRAN	3.333	1.503	1.829	2.085	1.796	289	5.418
II. ÇEYREK TOP.	8.212	3.919	4.293	10.129	9.313	816	18.341
TEMMUZ	2.406	774	1.632	1.675	1.560	116	4.081
AĞUSTOS	1.882	883	999	2.643	2.481	162	4.525
EYLÜL	2.619	1.048	1.571	4.302	4.104	198	6.921
III. ÇEYREK TOP.	6.907	2.705	4.202	8.621	8.145	475	15.528
EKİM	3.420	2.064	1.357	936	852	84	4.356
KASIM	1.719	960	759	3.689	3.537	153	5.408
11 AY TOPLAMI	27.081	12.523	14.558	32.529	30.118	2.412	59.610

(*) Ticari krediler dahil değildir.

Kaynak :TCMB

Mevcut borçların çevrilme olanağı olsa bile maliyetlerinin yani faiz oranlarının artacağını söylemek mümkündür. Çünkü, Fed açıklaması ve Türkiye'de yaşananlar sonrasında CDS (Credit Default Swap) primi en fazla artan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. CDS kredi risk takası, daha fazla kullanılan şekliyle kredi risk primi; bir kişi veya kuruluşun, kredi alacaklısının geri ödenmeme riskini üstlenmeyi kabul etmesi karşılığında talep ettiği bedeldir.

Tablo 74'den görülebileceği gibi Fed'in tahvil alımlarını azaltma sinyali verdiği Mayıs ayı sonrasında en yüksek risk artışı ülkemiz tahvillerinde yaşanmıştır. Ülke içindeki siyasi ve hukuki tartışmalar da dikkate alındığında, Fed'in tahvil alımlarını azaltmaya devam etmesi halinde bundan en çok etkilenen ülkenin, Türkiye olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

TABLO 74: AYLIK ORTALAMA CDS VERİLERİ

ÜLKE	Aralık	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Aralık/ Mayıs
Arjantin	860	2.797	3.416	3.260	3.704	3.859	3.200	2.275	2.062	-735
Brezilya	108	122	175	182	195	177	160	198	191	69
Çek Cum.	118	124	126	149	141	134	100	58	56	-68
Çin	60	73	106	112	109	85	81	71	70	-3
G. Afrika	147	160	206	217	237	208	182	207	203	43
G. Kore	61	70	88	84	83	74	66	60	59	-11
Hindistan	72	61	73	72	67	65	62	58	55	-6
İspanya	291	227	263	273	239	233	200	163	155	-72
Macaristan	264	275	324	297	307	293	264	277	271	-4
Meksika	96	82	131	123	126	116	109	104	93	11
Polonya	79	74	88	98	91	90	84	84	83	9
Portekiz	467	326	376	402	459	525	404	353	354	28
Rusya	133	137	188	183	193	172	162	167	165	28
Türkiye	127	119	178	199	224	214	191	203	213	94

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

2014 yılında Türkiye'de yaşanabilecek gelişmeler açısından dışarıdan yapılan öngörülerin de dikkate alınması faydalı olacaktır. Bu amaçla IMF'nin Türkiye'ye ilişkin tahminleri Tablo 75'de verilmiştir. Buna göre 2014 yılı için;

√ Büyüme hızının yüzde 3,5,

√ Enflasyon oranının yüzde 5,3,

√ İhracat artışının yüzde 6,3, ithalat artış hızının ise yüzde 5,5 öngörülmüştür.

TABLO 75: IMF'İN TÜRKİYE EKONOMİSİNE İLİŞKİN ÖNGÖRÜLERİ

GÖSTERGE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
GSYİH büyüme hızı %	8,77	2,17	3,83	3,47	4,33	4,40	4,47	4,47
GSYİH (Cari fiyatlarla, kbdg, \$)	10.477	10.527	10.745	11.011	12.052	13.205	14.483	15.889
Toplam Yatırımlar / GSYİH %	23,56	20,07	20,01	20,10	20,57	20,95	21,38	21,80
Toplam Tasarruflar / GSYİH %	13,86	14,01	12,63	12,88	13,17	13,28	13,48	13,46
Enflasyon Oranı (TÜFE, Ortalama %)	6,47	8,91	6,64	5,30	5,00	5,00	5,00	5,00
Mal İthalatında Değişim %	12,20	-0,48	9,84	5,49	11,46	11,16	10,86	10,59
Mal İhracatında Değişim %	6,34	16,30	2,81	6,25	6,21	4,25	5,34	5,32
İşsizlik Oranı %	9,79	9,21	9,38	9,47	9,47	9,47	9,47	9,47
Nüfus (Bin kişi)	73.950	74.885	76.484	77.324	78.152	78.967	79.766	80.550
Kamu Gelirleri/GSYİH (%)	34,62	34,80	35,96	35,70	35,00	34,67	34,61	34,65
Kamu Harcamaları/GSYİH (%)	35,77	36,42	38,22	38,00	37,28	37,08	36,94	36,88
Brüt Kamu Borç stoku/GSYİH (%)	39,14	36,18	36,03	34,87	33,55	32,63	31,71	30,71
Cari Denge (Milyon \$)	-75.1	-47.8	-60.7	-61.5	-69.7	-80.0	-91.3	-106.8
Cari Denge/ GSYİH %	-9,69	-6,06	-7,38	-7,22	-7,40	-7,67	-7,90	-8,35

Kaynak :IMF

√ İşsizlik oranının yüzde 9,5,

√ Cari açığın 61,5 milyar dolar,

√ Tasarruf oranının yüzde 12,9,

√ Yatırım oranının ise yüzde 20,1 olması beklenmektedir.

Bu veriler Orta Vadeli Program ile genelde uyumlu olmakla birlikte, bazı açılardan çok az da olsa karamsar kalmaktadır.

Dışarıdan yapılan bu makroekonomik öngörülerini de dikkate alarak, 2014 yılına ilişkin olarak Türkiye boyutunda şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür;

- Yılın ilk çeyreğinde faiz oranlarında bir miktar daha yükselme görülebilecektir. Bu konuda Merkez Bankası'nın tavrı önem kazanmıştır. Ancak mevcut ortam Merkez Bankası'nı faiz oranları yükseltmeye zorlayacaktır. Faizlerde düşme için ilk aşamada yerel seçimleri ve sonuçlarını görmek gerekecektir.
- Enflasyon düzeyi olarak 2013 yılından çok farklı olmayacak, ancak enflasyonun kaynağında ağırlık kayması, en azından yılın ilk yarısında yaşanacaktır. İç talepte yaşanacak yavaşlama karşısında artan ve sıcak para için Türkiye cazip hale gelinceye kadar yüksek kalması olası görünen kurlar nedeniyle, maliyet enflasyonu belirginleşecektir. Bu nedenle stagflasyonist bir dönem yaşanması şaşırtıcı olmayacaktır.
- İç talepte, özel tüketim boyutuyla ilk iki çeyrekte büyüme hedefiyle uyumlu artışın gerçekleşmesi olası görünmemektedir. Ancak, yüksek politik konjonktür nedeniyle kamu harcamalarının bu eksikliği tamamen olmasa da, bir miktar gidermesi söz konusu olabilecektir.
- Kur artışlarının sağladığı avantaja rağmen, ihracatın büyümeye öngörülen katkıyı yapması güç görünmektedir. Geleneksel ihracat pazarlarının bazılarında ciddi oranda iyileşme beklenmemesi, bazılarında var olan siyasi sorunlar ve ayrıca kur artışlarının üretim-girdi maliyetleri boyutunda yaratacağı bozulmalar bu güçlüğü yaratmaktadır.
- 2014 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanacak gelişmeler üzerinde belirleyiciliği en yüksek olacak değişken yine sıcak para olacak gibi görünmektedir. Kurların ve faiz oranlarının yüksek düzeyde olması, borsanın dolar bazında yüzde 30'a yakın değer kaybetmesi sıcak para girişi için uygun ortamın varlığına işaret etmektedir. Zira yüksek kurdan boz durulan dövizin, ucuzlanmış borsaya yönlendirilmesi durumunda artacak talep borsayı yukarı çekecek ve kazanç imkanı doğacaktır. Yine gelişmiş ülkelere oranla oldukça yüksek düzeylere gelen faizler nedeniyle borçları çevirmek amacıyla devletin çıkaracağı yeni tahvillere talep olabilecektir. Bu iki yatırım alanı için gelecek önemli miktarda döviz; hem kurların, hem de faizin düşmesini sağlayarak borsa + kur hem de ikincil piyasada tahvil satışından kazanç + kur kazancı elde edebileceklerdir.

Türkiye'de siyasi konjonktür yüksek, iklim bozuk olmasaydı bu senaryo çok kısa bir zamanda gerçekleşebilecekti. Ancak bu senaryo için önce Mart, sonra da Ağustos ayını beklemek gerekecektir. Bu aylarda yapılacak seçimlerin sonuçları çerçevesinde Eylül ayından sonra giriş-çıkışlar olabilecek, yılbaşından sonra ise 2015 yılı Haziran ayında yapılacak seçimlerin olası sonuçları fiyatlanmaya başlanacaktır. Ayrıca bazı boyutları itibariyle 2009 yılı başındaki koşulların geçerli olduğu bu süreçte sürekli gelgitler yaşanabilecektir. Kuşkusuz sıcak para hareketleri konusunda sadece Türkiye'nin iç ekonomik ve siyasi koşulları değil Fed'in uygulamaları ve diğer gelişen ülkelerin temel dengelerindeki gelişmeler de belirleyici olacaktır. Bu nedenle, bilinmeyen sayısının bilinenlerden daha çok olduğu bir denkleme benzeyen yıla girildiği söylenebilir.

- 2014 yılında bütçe açısından, büyümede çok ciddi bir düşüş olmaması halinde, büyük bir sapma gerekçesi görünmemektedir. Ancak, önceki yıllarda olduğu gibi tek seferlik büyük gelirler elde edilmesi de söz konusu değildir. Borçlanma faizlerindeki artışın getireceği ilave yük ise gelecek yılların bütçesine yansiyacaktır. Bununla birlikte, seçimler çerçevesinde bütçede önemli bozulmalar oluşmasına izin verilmemesi gerektiği de açıktır.
- Türkiye'nin en önemli sosyo-ekonomik sorunu olan işsizliğin 2014 yılında artması ve zaman zaman yüzde 11'ler düzeyine ulaşması söz konusu olabilecektir. Bu konuda bir iyileşmenin yakın zamanda gerçekleşmesi, artan işgücü miktarı ve tarımdaki istihdam azalışı gibi nedenlerle çok güçtür. Dolayısıyla yenilenmiş bir yatırım teşvik sistemi ve vergi politikalarıyla entegre edilmiş yeni bir istihdam stratejisinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Yapısal sorunların aşılması konusunda herhangi bir mesafe alınamamış olması nedeniyle 2014 yılında cari açığa kalıcı bir iyileşme imkanı bulunmamaktadır. Cari açığın düzeyi ise öncelikle dış kaynak girişinin (çıkışının) düzeyine, sonra da büyümeye bağlı olacaktır. Ancak, ilk çeyrekte cari açık konjonktürel olarak gerileyebilecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; 2014 yılına girilirken Türkiye ekonomisini pek de parlak bir manzara karşılamamıştır. Ekonomide var olan yapısal sorunlarla, konjonktürel iç ve dış ekonomik sorunların kesişmesi ve buna bir de nereye savrulacağı belli olmayan siyasi belirsizliklerin eklenmesi bu manzaranın oluşumuna katkı vermektedir. Bu nedenle; ekonomik iklim açısından Türkiye ortalamasına yakın olarak geçirilen 2013 yılının ardından, ortalamanın da altında kalması muhtemel bir yıl gelmektedir. Pozisyonlar en azından ilk çeyrek hatta ilk yarıyılıda buna göre belirlenmeli, bu arada da böylesi bulanık ortamların fırsatları da bünyesinde barındırdığı unutulmamalıdır.

5. 2014 YILINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Dünya ekonomisinin gri, Türkiye ekonomisinin ise koyu gri renkte girdiği 2014 yılında; yatırım, üretim, ihracat, stoklar, borçlanma gibi konularda çok dikkatli olunması gerektiği gayet açıktır. Aslında sorunun önemli bölümü havanın bugünkü renginden çok Mart veya Ağustos sonrasında nasıl olacağıyla ilgilidir. Zira, bugün için bir şey yapmak ne mümkün ne de anlamlıdır. Mesele öncelikle yarınlar için, Türkiye'nin 1990'lı yıllarda olduğu gibi yeniden bir politik-ekonomik-istikrarsızlık sarmalına girmesini engellemekle ilgilidir. Ancak bunun; demokratik hukuk devletinden ve bunun niteliğinin yükseltilmesi talebinden vazgeçmeden yapılması gerekmektedir. Zira, demokratik olmayan, hukuk devleti niteliği gelişmemiş bir ülkede ekonomik faaliyetlerin başarıyla yürütülmesi, ekonominin güçlenmesi, ekonomik faaliyetlerin nihai amacı olan toplumsal refahın artırılması mümkün olmayacaktır.

Diğer taraftan, dünyanın küresel boyutta olduğu kadar, ulusal boyutta da Türkiye'nin en önemli sorunu ve birçok sorununun kaynağı aşırı ve dengesiz büyümüş finans sistemidir. Dünya konusunda Türkiye'nin yapabilecekleri sınırlıdır. Ancak, yarınların daha güçlü ülkesi olunabilmesi, 2023 yılı hedeflerinin yakalanabilmesi için reel sektör öncelikli bir bakış açısı ve bunun gereklerini hazırlamaya imkan verecek makro ekonomik politikaların oluşturulması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. İşte bu noktada da, tüm sanayicilerin "reel sektör bazlı makro iklim oluşturulması" konusunda ortaklaşa hareket etmesi ve üyesi oldukları tüm sivil toplum kuruluşlarında veya bunların aracılığıyla bu bağlamda öneriler geliştirilmesine katkı vermesi gerekmektedir. Bunun için de;

1. Öncelikle finansal kazançların en az reel sektör düzeyinde vergilendirilmesi talebinin yoğun olarak dillendirilmesi,
2. Bilgi toplumunu baz alan yeni ve entegre bir sanayileşme stratejisinin sektörün katkılarıyla hazırlanması,
3. Döviz kurlarının yerli üreticileri cezalandıracak düzeylerden, rekabetçi düzeye gelmesini sağlayacak parasal ve mali mekanizma ve önlemlerin alınması,
4. Enerji maliyetlerinin, en azından reel sektör için rakiplerin ortalaması düzeyine getirilmesi,
5. Kayıtdışı ekonomi ile daha hızlı ve güçlü mücadele edilmesi ve bu hastalıklı yapının yarattığı haksız rekabet zemininin ortadan kaldırılması,
6. Sanayiciliğin doğru yerde, modern OSB'lerde yapılması için gerçekten cazip teşviklerin ve sonuç verecek yaptırımların hayata geçirilmesi,

7. Eğitim-üretim entegrasyonunun çağın ve ötesinin gerektirdiği yer, araç, yöntem ve stratejilerle sağlanabilmesi,

konularında demokratik kurallar çerçevesinde yetkili ve sorumlu kişi ve kuruluşlar ile yoğun temas ve işbirliği yapılması, bu bağlamda halihazırda yapılanların devam ettirilmesi uygun olacaktır.

Bu niteliksel temelli çabalara girilmesi gerektiğine ilişkin değerlendirme ve önerilerin yanında sanayicilerin 2014 yılında karar aşamaları ve süreçlerinde göz önünde bulundurmalarının faydalı olabileceği tespitler aşağıda sıralanmıştır.

1. Dünya ekonomisinde 2008-2013 döneminin tersine, 2014 yılında gelişmekte olan ülkeler için daha zorlu, gelişmiş ülkeler için ise mevcuda yakın veya biraz daha iyi koşulların geçerli olabileceği öngörülmektedir. İhracatçı firmaların bu temel beklentinin sektörleri ve firmaları için anlamını ve olası yansımalarını dikkate alarak kararlar vermesi uygun olacaktır.
2. Yeni ve gelişen ihracat pazarlarına girmeye çalışırken, gelir düzeyi yüksek geleneksel ihracat pazarlarına verilen önem azaltılmamalıdır.
3. 2014 yılında kurlarda oldukça hareketli günler yaşanabilecektir. Kısa vadede oldukça iyi avantajlar sunabiliyor olsa da orta ve uzun vadede döviz pozisyonu açığı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ve firmalarına bir gün mutlaka büyük bir bedel ödetmektedir. Bu nedenle 2014 yılında, en azından Mart ayı sonuna kadar, mümkünse açığa düşülmemeli veya açık taşınabilecek sınırlarda tutulmalıdır.
4. 2014 yılının ilk çeyreğinde faizler yüksek düzeyini koruyacak, hatta bir miktar daha artacak gibi görünmektedir. Nisan ayı ve sonrasında ise öncelikle seçim sonuçları ve erken seçimin gündeme gelip gelmeyeceği, ardından sıcak para hareketlerinin yönü ve nihayet enflasyon oranları faizlerin düzeyini belirleyecektir. Bu konularda öngörü yapmak ise kahin olmayı gerektirmektedir.
5. Bununla birlikte faiz ve kurların birlikte artması özellikle bazı sektörlerde daha fazla olumsuz yansımaları olabilecektir. Kredi kartlarında taksit sayısı ve taksitlendirme alanları boyutlarından yapılan düzenlemeler de bu olumsuzluğu besleyecektir.
6. Vadeli satışlar ve müşteri tercihleri konusunda, 2014 yılı çok daha dikkatli olmayı gerektirecektir.
7. Böylesi bulutlu ortamlar her kesime maliyet yanında bazı fırsatları da getirmektedir. Etkileri ve sonuçları orta ve uzun vadeli (2-5 yıl) olarak görülebilecek karar ve uygulamalarda "hayır" ilk değil son cevap seçeneği olarak görülmelidir.

8. 2014 yılı için mutlaka en az bir alanda inovasyon gerçekleştirilmesi hedefi konulmalı, bu hedefi uygun konumdaki tüm çalışanların işselleştirmesi sağlanmalıdır.

9. "Ürünün-için değeri ekibin değerini yansıtır. İyi iş veya ürün ancak iyi ekipten çıkar" görüşü çerçevesinde iyi ekipler kurulmalı, ekip çalışmasının mutlaka gerektiği alanlarda bu anlayışa uygun olmayan elemanlara yer verilmemelidir.

10. İmkanları uygun olan veya ekibinde uygun eleman bulunan firmalar; dünya ekonomisini, Türkiye ekonomisini ve makro ekonomik koşulları, faaliyette bulunduğu sektörün Türkiye ve dünya genelindeki durumu ve gelişme trendlerini takip edebilecek, bu konuları düzenli olarak raporlayarak hazırladıkları önerileri firma sahipleri veya yöneticilerine sunabilecek en az bir veya iki kişiye sahip olmalıdır.

11. "Parasını kaybeden bir şeyini, cesaretini kaybeden çok şeyini, ümidini kaybeden her şeyini kaybeder" özdeyişini aklımızdan çıkarmamalıyız.

SONUÇ

Küreselleşme süreciyle birlikte küresel sermaye hareketleri en önemli gelişmelerin ve de sorunların yaşandığı bir alan olmuştur. Bugün gelinen noktada dünya ekonomisini; reel yatırımlar, üretim, ihracat ve istihdamın yani reel sektörün değil, her gün elektronik hatlarda trilyonlarca dolar düzeyinde dolaşan spekülâtif sermayenin yönlendirdiği görülmektedir. 2013 yılında yaşananlar kadar, 2014 yılında yaşanacakların da böylesi bir adil olmayan ortamın yansımaları olarak şekilleneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2013 yılında yaşanan gelişmeler sonucunda, 2008 yılında başlayan ve bugüne kadar nitelik nüansları ile devam eden küresel finans krizi sonrası, konjonktür yeni bir evreye yönelmiştir. Bu nedenle tüm ülkeler açısından farklı yoğunluklarda belirsizlik ve riskler bulunmaktadır. Hem mal ve hizmet ticareti, hem de finansal boyutta derinleşen küresel entegrasyon sürecinin refah artışı kadar kırılmalıklar ve geçişliliğini de artırmış olması nedeniyle her ülke bu durumdan etkilenecektir. Çünkü, her sorun yaşayacak ülke kendisi dışında diğer ülkelere de bedel aktaracak, bir ülke grip olduğunda diğerlerinden bazıları nezle, bazıları zatürre olabilecektir.

Türkiye böylesi bir ortama uyguladığı veya uygulamadığı politikalar sonucunda küresel mal ve finans piyasalarındaki gelişmelerden neredeyse birebir etkilenen bir ekonomik yapı ile girmiştir. Bu nedenle Türkiye bir taraftan bu küresel referanslı olası gelişmeleri yakından takip etmek ve proaktif davranmak, diğer taraftan da içeriği temiz ve bol oksijenli tutarak, siyasi istikrarsızlıklara kapı açmadan yenilikçi ve rekabetçi bir ekonomik yapıyı oluşturmak durumundadır. Bunlar yapılabildiği ölçüde daha iyi, yapılamadığı ölçüde ise zorlu bir yıl yaşanacaktır.

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI - İZMİR
Cumhuriyet Bul.No: 63 Pasaport - İZMİR 35210
Tel: (0232) 455 29 00 (pbx) - Faks: (0232) 483 99 37

